

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Економічний факультет
Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри
д.е.н., проф. Андрій ГРИЦЕНКО

Протокол № 10 від “23” червня 2020 р.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

Макроекономіка

(назва навчальної дисципліни)

Для студентів денної (заочної) форми навчання
рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень

галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування

спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

освітня програма спеціалізація «Публічне управління та адміністрування»

вид дисципліни обов'язкова

факультет економічний

Розроблено:

д.е.н., проф., проф. кафедри економічної теорії та економічних методів управління
Соболев Володимир Михайлович

2020 / 2021 навчальний рік

ЗМІСТ

1. Робоча програма навчальної дисципліни
2. Навчальний контент (розширений план лекцій, конспект лекцій)
3. Плани практичних (семінарських) занять, самостійної роботи (у т.ч. індивідуальні завдання)
4. Питання, задачі, завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт, передбачених навчальним планом, післятестастійного моніторингу набутих знань і вмінь з навчальної дисципліни
  - 4.1. Питання, задачі, завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти
  - 4.2. Контрольні роботи, передбачені навчальним планом
5. Завдання підсумкового контролю (семестрових екзаменів)
6. Критерії оцінювання знань студентів та розподіл балів

1. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

_____ Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

“ _____ ” _____ 2020 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Макроекономіка

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський) рівень

галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування

спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

освітня програма ««Публічне управління та адміністрування»»

_____

спеціалізація _____

вид дисципліни обов'язкова

факультет економічний

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету

“26” червня 2020 року, протокол № 5

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)

Соболев В.М., д.е.н., проф., професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Протокол від “23” червня 2020 року № 10

Завідувач кафедри економічної теорії та економічних методів управління

_____ Андрій ГРИЦЕНКО
(підпис)

Програму погоджено науково-методичною комісією

економічного факультету

_____ назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “23” червня 2020 року № 10

Голова науково-методичної комісії _____

_____ Вікторія ЄВТУШЕНКО
(підпис)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Макроекономіка» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» підготовки бакалаврів зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни -

ознайомлення з теоретичними основами функціонального аналізу макроекономічного середовища, виявлення механізмів розвитку економічної системи у цілому, набуття практичних навичок макроекономічного аналізу національної економіки в умовах глобалізації.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

- формування навичок пошуку, аналізу і оцінки джерел інформації для проведення макроекономічного аналізу;
- оволодіння методами аналізу макроекономічного середовища в умовах зростаючої невизначеності світового економічного розвитку
- опанування підходів до оцінювання ефективності макроекономічної політики держави у сучасних умовах та розробки заходів щодо її удосконалення.

1.3. Кількість кредитів - 4

1.4. Загальна кількість годин - 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
<u>Нормативна</u> / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	
Семестр	
3 -й	
Лекції	
32 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
год.	
Самостійна робота	
56 год.	110 год.
у т.ч. індивідуальні завдання	

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті освоєння дисципліни студент повинен оволодіти наступними компетентностями:

ЗК1. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями

ЗК 3. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної

області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК 9. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

СК2. Здатність забезпечувати належний рівень вироблення та використання управлінських продуктів, послуг чи процесів.

СК6. Здатність здійснювати інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських процесів із використанням сучасних інформаційних ресурсів та технологій.

СК10. Здатність до дослідницької та пошукової діяльності в сфері публічного управління та адміністрування.

Це дозволить йому:

Знати:

- закономірності функціонування сучасної економіки на макrorівні;
- основні поняття, категорії та інструменти макроекономічного аналізу;
- основні моделі, що описують макроекономічні процеси;
- основи побудови, розрахунку і аналізу сучасної системи показників, що характеризують діяльність господарюючих суб'єктів на макrorівні;

Вміти:

- аналізувати у взаємозв'язку економічні явища, процеси та інститути на макrorівні;
- використовувати джерела економічної інформації для ухвалення управлінських рішень;
- аналізувати та інтерпретувати дані вітчизняної і зарубіжної статистики щодо соціально-економічних процесів і явищ;
- виявляти тенденції зміни соціально-економічних показників та їх вплив на діяльність своєї організації;
- здійснювати пошук інформації за отриманим завданням, збір, аналіз даних, необхідних для вирішення поставлених економічних завдань;
- прогнозувати на основі стандартних теоретичних моделей розвиток економічних процесів та явищ на макrorівні;
- представляти результати аналітичної та дослідницької роботи у вигляді виступу, доповіді;
- здійснювати макроекономічне моделювання, реалізовувати основні принципи і методи побудови та аналізу макроекономічних моделей для прогнозування розвитку організації.

Набуті компетентності мають бути підкріплені наступними результатами навчання:

ПРН1. Використовувати базові знання з історичних, культурних, політичних, соціальних, економічних засад розвитку суспільства.

ПРН4. Знати структуру та особливості функціонування сфери публічного управління та адміністрування.

ПРН8. Розуміти та використовувати технології вироблення, прийняття та реалізації управлінських рішень.

ПРН9. Знати основи електронного урядування.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ до макроекономіки.

Тема 2. ВВП та його вимірювання.

Тема 3. Сукупний попит і сукупна пропозиція. Модель AD-AS.

Тема 4. Споживання та інвестиції. Кейнсіанський хрест.

Тема 5. Грошовий ринок та банківська система.

Тема 6. Модель Хікса IS-LM.

Тема 7. Макроекономічна нестабільність.

Тема 8. Ринок праці. Інфляція та безробіття.

Тема 9. Макроекономічна політика держави у ринковій економіці.

Тема 10. Фіскальна політика.

Тема 11. Монетарна політика.

Тема 12. Економічне зростання.

Тема 13. Макроекономічна рівновага у відкритій економіці.

Тема 1. Вступ до макроекономіки

Предмет макроекономіки. Виникнення та розвиток макроекономіки. Співвідношення макроекономічного і мікроекономічного аналізу.

Основні макроекономічні поняття.

Цілі макроекономічного аналізу. Макроекономічна статика і динаміка. Короткостроковий і довгостроковий періоди.

Агрегування економічних суб'єктів і економічних показників. Агреговані ринки: реальний ринок, фінансовий ринок, ринок праці. Моделювання.

Екзогенні та ендогенні змінні. Макроекономічні моделі, їх види. Рівновага в макроекономічних моделях.

Економічні суб'єкти: мотивація поведінки. Кругообіг витрат і доходів як відображення взаємозв'язків між макроекономічними агентами і макроекономічними ринками. Схеми кругообігу без урахування і з урахуванням фінансових потоків у закритій та відкритій економіці.

Рівновага потоків і рівновага запасів. Метод вилучень (витоків) та ін'єкцій. Заощадження, імпорт, податки як вилучення. Інвестиції, експорт і державні видатки як ін'єкції.

Реальний і монетарний макроекономічний аналіз. Номінальні і реальні величини. Поняття «закритої» і «відкритої» економіки.

Макроекономічна політика та її види. Актуальні проблеми сучасної макроекономіки.

Тема 2. ВВП та його вимірювання

Національна економіка: сутність, структура, цілі розвитку. Національне багатство як економічна категорія. Значення показників національного багатства для вимірювання та оцінки рівня економічного розвитку країни.

Еволюція наукових підходів до дослідження макроекономіки. «Економічна таблиця» Ф. Кене. К.Маркс про сутність суспільного відтворення. Типи відтворення. Відтворення економічних основ існування домашніх господарств, підприємств і держави.

Міжгалузевий баланс. Модель міжгалузевого балансу В. Леонтьєва «витрати – випуск».

Вимірювання результатів економічної діяльності. Валовий внутрішній продукт (ВВП). Валовий національний дохід (ВНД). Інституційні одиниці. Чистий дохід факторів виробництва, отриманий з-за кордону.

Виробництво, розподіл, обмін і споживання ВВП. Кінцевий і проміжний продукт. Методи розрахунку ВВП (доданої вартості, виробничий, кінцевого використання). Основна макроекономічна тотожність. Принцип рівності величини ВВП, розрахованого на основі різних методів.

Галузева і секторальна структури національної економіки. Види економічної діяльності. КВЕД. Структура виробництва ВВП різних країн: частки промисловості, сільського господарства, сфери послуг. Реальний і фінансовий сектори. Поняття прогресивної галузевої структури національної економіки. Первинний, вторинний і третинний сектори економіки. Економіка послуг. Інформаційна економіка. Необхідність структурної перебудови української економіки.

Тіньова економіка. Проблеми обліку натурального виробництва і тіньової економіки.

Система національних рахунків (СНР). Створення СНР. Роль С.Кузнеця у створенні СНР. Взаємозв'язок макроекономічних показників в СНР: ВВП, чистий внутрішній продукт, валовий національний дохід (ВНД), особистий наявний дохід, національне багатство.

Фактичний і потенційний ВВП. Номінальний і реальний ВВП. Індекс споживчих цін, дефлятор ВВП. Види цінних індексів: індекс Ласпейреса і індекс Пааше.

Макроекономічні індикатори та індекси (індикатори зайнятості, індикатори інфляції та вартості життя, номінальна і реальна ставки відсотка, платіжний баланс, індекси

випереджальних, запізнених індикаторів тощо. Динаміка основних макроекономічних показників в Україні.

Чистий економічний добробут суспільства.

Тема 3. Сукупний попит і сукупна пропозиція. Модель AD-AS

Сутність проблеми макроекономічної рівноваги. Часткова та загальна економічна рівновага. Ф. Кене, Ж.-Б. Сей, К. Маркс, Л. Вальрас про рівновагу.

Стабільність рівноваги. Закон Сея. Абсолютна еластичність цін і зарплати.

Неокласичний підхід до макроекономічної рівноваги. Саморегуляція ринкового господарства в умовах досконалої конкуренції. Довгостроковий період.

Макроекономічна рівновага в моделі AD-AS. Сукупний попит (AD) і його складові. Крива сукупного попиту. Особливості сукупного попиту, його загальні риси і відмінності від попиту на окреме благо. Цінові фактори сукупного попиту: ефект відсоткової ставки (ефект Кейнса), ефект багатства (ефект Пігу) і ефект імпортих закупівель (ефект Манделла-Флемінга). Нецінові чинники сукупного попиту.

Сукупна пропозиція (AS) в коротко- і довгостроковому періодах. Характер кривої сукупної пропозиції та фактори, що впливають на неї. Кейнсіанська та класична моделі сукупної пропозиції.

Фактичний і потенційний ВВП. Фактори, що визначають величину потенційного ВВП. Взаємодія сукупного попиту і сукупної пропозиції.

Модель AD-AS та можливості її практичного застосування. Шоки попиту і пропозиції.

Ринкова рівновага в українській економіці. Порушення рівноваги між сукупним попитом і сукупною пропозицією в економіці України.

Тема 4. Споживання та інвестиції. Кейнсіанський хрест

Необхідність державного регулювання ринкового господарства в умовах недосконалої конкуренції в короткостроковому періоді.

Кейнсіанський аналіз споживання і заощадження. Використання особистого доходу на споживання та заощадження. Кінцеве споживання. Фактори, що впливають на споживання та заощадження. Психологічна схильність до споживання та заощадження. Середня схильність до споживання та заощадження. Гранична схильність до споживання та заощадження, їх взаємозв'язок.

Функція споживання: зміст та графічна інтерпретація.

Споживання та його концепції. Кейнсіанська теорія споживання та основний психологічний закон. Міжчасовий споживчий вибір І. Фішера. Міжчасове бюджетне обмеження. Зміна реальної процентної ставки. Ефект доходу і ефект заміщення.

Теорія «життєвого циклу» Ф. Модільяні. Теорія перманентного доходу М. Фрідмена. Неокласична функція споживання.

Функція заощадження: зміст та графічна інтерпретація. Співвідношення споживання та заощаджень в сучасній Україні.

Інвестиції. Попит на інвестиційні блага. Кейнсіанська і неокласична концепції попиту на інвестиції. Визначення оптимального обсягу капіталу.

Модель сукупних витрат і доходів («кейнсіанський хрест»). Зміни національного доходу під впливом змін у споживанні, інвестиції і державні витрати. Поняття акселератора і мультиплікатора в економіці. Інвестиційний мультиплікатор.

Інфляційний розрив. Дефляційний розрив. Рівновага між інвестиціями і заощадженнями – найважливіша умова макроекономічної рівноваги. Модель S-I. «Парадокс ощадливості».

Проблеми перетворення заощаджень в інвестиції в сучасній Україні.

Тема 5. Грошовий ринок та банківська система

Тутність та функції грошей. Концепції походження грошей. Види та сучасні форми грошей. Грошові теорії (металістична, номіналістична, кількісна).

Принцип нейтральності грошей.

Попит на гроші. Номінальний та реальний попит на гроші. Основні теоретичні моделі попиту на гроші: класична кількісна, кейнсіанська, монетаристська. Теорія переваги ліквідності. Трансакційний мотив попиту на гроші, попит на гроші з мотивів обережності, спекулятивний мотив попиту на гроші.

Пропозиція грошей. Грошова маса та грошові агрегати. Гроші у вузькому сенсі слова. «Квазі-гроші». Монетарне правило. Структура грошової маси в Україні і в розвинених країнах. Пропозиція кредитних грошей комерційними банками. Банківські резерви та їх види.

Кредитна мультиплікація. Банківський (депозитний) мультиплікатор. Рівновага на грошовому ринку. Процентна ставка як альтернативна вартість грошей. Номінальна і реальна процентна ставка. Зв'язок між номінальною та реальною ставками відсотка: рівняння І. Фішера. Короткострокова і довгострокова криві грошової пропозиції.

Формування довгострокової кривої пропозиції в залежності від тактичних цілей Центрального банку.

Поняття банківської системи. Дворівнева банківська система. Центральний банк та його функції. Роль комерційних банків в економіці. Активні та пасивні операції банків.

Спеціалізовані кредитно-фінансові установи та їх основні форми.

Ринок цінних паперів. Цінні папери, їх основні ознаки та функції. Основні види цінних паперів. Первинний і вторинний ринки цінних паперів. Ринковий курс цінних паперів та фактори, що його визначають. Формування портфеля активів. Ринок цінних паперів в Україні.

Тема 6. Модель Хікса IS-LM

Поняття спільної рівноваги товарних та фінансових ринків.

Побудова кривої IS як результату взаємодії між ставкою відсотка і доходом: функція інвестицій, «кейнсіанський хрест».

Побудова кривої LM. Модель переваги ліквідності. Модель ринку позичкових коштів.

Чутливість економічних змінних. Коефіцієнт чутливості інвестицій до зміни процентної ставки. Чутливість чистого експорту до динаміки процентної ставки. Чутливість попиту на гроші до динаміки ринкової ставки відсотка. Чутливість попиту на гроші до динаміки ВВП.

Фіскальна (бюджетно-податкова) політика в моделі IS-LM: ефект витіснення. Монетарна політика в моделі IS-LM. Аналіз коливань економічної активності за допомогою моделі IS-LM. Наслідки грошово-кредитної і фіскальної політики.

Інвестиційна та ліквідна «пастки». Відносна ефективність бюджетно-податкової і грошово-кредитної політики. Економічна політика у моделі AD-AS і IS-LM при змінах рівня цін.

Тема 7. Макроекономічна нестабільність

Диспропорційність і циклічність економічного розвитку. Економічний (діловий) цикл та його фази. Двофазова і чотирьох фазова моделі циклу економічної кон'юнктури. Поведінка макроекономічних показників за фазами економічного циклу.

Основні типи економічних параметрів: випереджальні (провідні), запізнілі (відсталі) та ті, що збігаються (відповідні).

Різноманіття циклічних коливань економіки. Види економічних циклів. Великі економічні цикли («довгі хвилі», цикли Н. Д. Кондратьєва).

Матеріальна основа економічних циклів. Сучасні теоретичні концепції економічного циклу.

Модель економічного циклу Самуельсона-Хікса. Неокласичні теорії бізнес-циклу. Теорія недосконалої інформації. Політичні шоки як джерело імпульсу для бізнес-циклу. Теорія реального бізнес-циклу. Політичний діловий цикл.

Економічні кризи та їх типи. Специфіка сучасних економічних криз. Стагфляція і слампфляція. Світові економічні кризи та їх сучасні особливості.

Економічні і соціальні наслідки економічних криз та циклічності розвитку.

Тема 8. Ринок праці. Інфляція та безробіття

Поняття ринку праці та робочої сили. Основні особливості ринку праці та його відмінності від інших ринків ресурсів. Суб'єкти економічних відносин на ринку праці. Залежність динаміки ринку праці від співвідношення ринкового попиту на робочу силу і пропозиції робочої сили.

Основні функції ринку праці: економічна і соціальна.

Фактори ринкового попиту на ресурси праці. Фактори, що впливають на пропозицію трудових послуг.

Зайнятість і безробіття. Економічно активне (самодіяльне) і економічно неактивне населення. Довільне (добровільне) і мимовільне (вимушене) безробіття. Рівень безробіття.

Види (форми) безробіття: фрикційне, структурне і циклічне безробіття. Проблема гістерезису. Гіпотеза «природного» рівня безробіття М. Фрідмана. Поняття «повної зайнятості». Тенденція до збільшення «природного» рівня безробіття в довгостроковому періоді.

Соціально-економічні наслідки безробіття: зниження рівня життя, уповільнення демографічних процесів, втрата кваліфікації, зростання злочинності, розхитування моральних засад, бродяжництво, неефективна міграція робочої сили.

Взаємозв'язок динаміки ВВП і безробіття. Закон А. Оукена.

Безробіття в макроекономічних моделях ринку праці. Безробіття в інтерпретації неокласичної школи. Кейнсіанська (некейнсіанська) теорія безробіття.

Сучасні моделі ринку праці. Модель номінальної жорсткої заробітної плати (Дж. М. Кейнс). Модель неправильних уявлень працівників. Модель неповної інформації Р. Лукаса. Теорія неявних контрактів. Теорія ефективної заробітної плати. Модель Шапіро–Стігліца. Модель інсайдерів–аутсайдерів.

Роль держави та профспілок на ринку праці. Біржа праці. Роль активних заходів регулювання ринку праці. Особливості сучасного українського ринку праці.

Сутність, причини виникнення та фактори розвитку інфляції.

Форми інфляції: відкрита та прихована (подавлена), збалансована або керована і незбалансована. Види інфляції: помірна або повзуча, галопуюча і гіперінфляція.

Дефляція та дезінфляція. Бюджетний дефіцит та інфляція.

Особливості класифікації видів інфляції в Європейському Союзі.

Інфляція попиту: монетарні та немонетарні фактори.

Інфляція витрат (інфляція пропозиції).

Інфляційні очікування: статичні, адаптивні, раціональні.

Соціально-економічні наслідки інфляції. Інфляційний податок. Суспільні витрати прогнозованої інфляції: «витрати стоптаних черевиків», «витрати на меню», зниження економічної ефективності, порушення принципів оподаткування.

Особливості інфляції в Україні.

Взаємозв'язок безробіття та інфляції. Крива А. Філіпса, її особливості в короткостроковому і довгостроковому періодах. Дилема економічної політики, закладена в кривій Філіпса. Пошук «соціально прийнятної» точки на кривій Філіпса.

Гіпотеза адаптивних очікувань і моделі Фрідмана–Фелпса. Гіпотеза раціональних очікувань (Р. Лукас, Т. Сарджент).

Динамічна модель AD-AS як інструмент аналізу інфляційних процесів. Стагфляція. Інфляційна інерція. Інфляційна спіраль.

Антиінфляційна політика держави. Активна і пасивна (адаптивна) політика. Кейнсіанський і монетаристський напрямки антиінфляційної політики.

Антиінфляційна політика в Україні та її ефективність.

Тема 9. Макроекономічна політика держави у ринковій економіці

Необхідність та доцільність державного втручання в економіку. Роль держави у встановленні рамкових умов функціонування ринкової економіки. Основні економічні функції держави.

Зовнішні ефекти (екстерналії). Приватні і суспільні (соціальні) витрати. Приватна, зовнішня і суспільна вигода.

Негативні і позитивні екстерналії. Причини виникнення зовнішніх ефектів. Зовнішні ефекти та ефективність.

Способи регулювання зовнішніх ефектів. Адміністративні та економічні заходи регулювання зовнішніх витрат і вигод. Контроль за забрудненням навколишнього середовища. Гранично допустима концентрація і стандарти шкідливих викидів. Корируючі податки. Регулювання позитивних зовнішніх ефектів за допомогою стимулювання попиту або пропозиції благ. Субсидії.

Труднощі, що виникають при регулюванні зовнішніх ефектів.

Суспільні блага і принципи їх класифікації. Характеристика чистих суспільних благ: властивості невиключеності і вибірковості у споживанні. Чисті приватні блага.

Блага спільного споживання (загальні блага). Колективні блага. Суспільні блага, що перевантажуються. Клубні блага.

Особливості попиту на суспільні блага. Ефективний обсяг суспільного блага. Проблема «безбілетника». Можливості ринку та держави у наданні суспільних благ.

Теорія суспільного вибору. Концепція Дж. Б'юкенена. Принципи прийняття політичних рішень. Неефективність голосування за принципом більшості. Парадокс голосування. Теорема виборця-центриста.

Причини неефективності участі держави. Внутрішні джерела неефективності. Тиск електорату, лобювання. Пошук політичної ренти і виникнення корупції. Опортуністична поведінка чиновництва. Бюрократизм і проблеми формування конституційної економіки. Необхідність порівняння витрат і вигод при виборі механізму надання суспільних благ.

Роль держави у встановленні рамкових умов функціонування ринкової економіки. Створення і регулювання правового (закони, стандарти, правила та ін.) та інституційного (суди, арбітраж, поліція, центральний банк тощо) економічного середовища. Формування економічного клімату (податки, субсидії, норми амортизації, мито та ін). Необхідність підтримання конкурентного середовища і антимонопольна політика.

Макроекономічна політика держави: сутність, цілі, інструменти, основні напрями. Вибір пріоритетів. Короткострокова і довгострокова економічна політика.

Види макроекономічної політики. Стабілізаційна політика. Ефективність макроекономічної політики. Фактори, що ускладнюють проведення ефективної економічної політики. Суперечливість цілей, обмеженість інструментів, часові лаги. Коротко- та довгострокова ефективність макроекономічної політики.

Тема 10. Фіскальна політика

Фіскальна (бюджетно-податкова) політика держави і її цілі. Дискреційна і недискреційна (автоматична) фіскальна політика. Основні інструменти фіскальної політики. Короткострокові і довгострокові цілі бюджетно-податкової політики.

Державний бюджет: основні статті доходів та витрат. Трансферти, дотації, субвенції, субсидії. Вбудовані автоматичні стабілізатори. Казначейське виконання бюджету.

Бюджетний дефіцит і профіцит. Способи регулювання бюджетного дефіциту. Боргове фінансування дефіциту бюджету. Теорія Барро-Рікардо. Державний борг. Структура боргу Проблема державного боргу в Україні.

Проблема збалансованого державного бюджету. Теорема Т. Хаавельмо.

Варіанти балансування бюджету. Щорічне та циклічне балансування. Концепція функціональних фінансів.

Внутрішній і зовнішній державний борг, способи його регулювання: різноманіття підходів. Форми обслуговування державного боргу. Соціально-економічні наслідки бюджетного дефіциту і державного боргу.

Мультиплікатори державних витрат, податків та збалансованого бюджету.

Дилема проведення бюджетно-податкової політики: активна або пасивна. «Критика» Р. Лукаса.

Взаємозв'язок між величиною ставки податків і надходженням коштів у державний бюджет. Крива А. Лаффера.

Особливості податкової системи в Україні.

Тема 11. Монетарна політика

Необхідність цілі та інструменти монетарної політики. Кінцеві та проміжні цілі.

Пропозиція грошей. Грошова база. Грошовий мультиплікатор.

Прямі інструменти монетарної політики (ліміти кредитування, пряме регулювання процентної ставки). Непрямі інструменти: операції на відкритому ринку, зміна норми обов'язкових резервів, зміна облікової ставки (ставки рефінансування).

Трансмійсний (передавальний) механізм монетарної політики.

Стимулююча та стримуюча кредитно-грошова політика. Жорстка і гнучка монетарна політика. Кредитна експансія і кредитна рестрикція: політика «дешевих» і «дорогих» грошей.

Відмінності кейнсіанського та монетаристського підходів до кредитно-грошової політики. «Грошове правило» М Фрідмена.

Сучасний монетаризм. Основні напрямки грошово-кредитної політики Національного банку України.

Тема 12. Економічне зростання

Економічне зростання і розвиток.

Довготривалі тенденції зростання ВВП (ЧВП) в сучасних економіках. Економічне зростання як спосіб вирішення соціально-економічних проблем і задоволення нових потреб.

Основні показники вимірювання економічного зростання: коефіцієнт зростання, темп зростання, темп приросту.

Екстенсивний і інтенсивний типи економічного зростання. Якість економічного зростання. Інноваційна економіка.

Фактори економічного зростання. Виробнича функція Кобба-Дугласа. Фактори пропозиції (природні ресурси, трудові ресурси, капітал, технології). Фактори попиту (рівень економічної активності, циклічні коливання). Фактори розподілу (мотивація праці, соціальна стабільність). Взаємозв'язок факторів пропозиції та максимального можливого розміру ВВП. Вплив факторів попиту і розподілу на співвідношення реального і максимального ВВП.

Особлива роль фактора праці. Складові зростання трудовитрат: кількість зайнятих, кількість робочих годин у розрахунку на людину. Складові зростання продуктивності праці: освітній рівень, технічний прогрес, інвестиції, ефективність використання ресурсів, зміна природних ресурсів.

Результати економічного зростання. Стійкість економічного росту.

Еволюція наукових підходів до дослідження економічного зростання. Моделі рівноважного економічного зростання. Модель Р. Харрода. Модель Е. Домара. Ефекти мультиплікатора та акселератора.

Неокласична модель Р. Солоу. Базові передумови. Траєкторія збалансованого зростання. Інвестиції, зростання населення і випуск. Роль науково-технічного прогресу. Інвестиції та оптимальне споживання, довгострокова рівновага. «Золоте правило» нагромадження Е. Фелпса. Включення технічного прогресу до моделі економічного зростання.

Модель технічного прогресу Д. Хікса. Нейтральний, капітало- і трудозберігаючий НТП. Виробнича функція з урахуванням НТП: екзогенний і ендогенний варіанти.

Нові моделі економічного зростання: роль людського капіталу. Модель П. Ромера. Якість економічного зростання.

Негативні сторони економічного зростання: порушення екології, глобальна нестійкість, виробництво заради виробництва, зниження якості життя.

Концепція сталого економічного розвитку. Основні проблеми переходу України до стійких темпів економічного зростання.

Можливі шляхи вирішення проблеми диспропорцій економічного зростання для української економіки. Перехід України на інноваційний шлях розвитку: розробка концептуальних моделей і практика реалізації національних проектів.

Тема 13. Макроекономічна рівновага у відкритій економіці

Міжнародний поділ праці. Основні форми міжнародних економічних відносин. Міжнародні потоки товарів, послуг, капіталу і робочої сили.

Теорії міжнародної торгівлі. Обґрунтування лібералізації міжнародної торгівлі. Фритредерство та протекціонізм.

Концепції міжнародної торгівлі: меркантилісти, фізіократи, класичні теорії А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. Ст. Мілля, неокласична теорія Хекшера-Оліна-Самуельсона. Вигоди вільної торгівлі.

Аргументи на користь протекціонізму. Проблема конкурентоспроможності української економіки.

Відкрита економіка: поняття та різновиди. Основні показники відкритої економіки: зовнішньоторговельна квота у ВВП, частка експорту в обсязі виробництва, частка імпорту в споживанні, частка іноземних інвестицій по відношенню до внутрішніх інвестицій.

Внутрішня і зовнішня рівновага. Модель внутрішньої і зовнішньої рівноваги в умовах фіксованого обмінного курсу. Модель відкритої економіки Манделла-Флемінга.

Державне регулювання зовнішньої торгівлі. Тарифні і нетарифні бар'єри.

Платіжний баланс: поняття, структура та принципи складання. Регулювання платіжного балансу. Дефіцит і криза платіжного балансу. Платіжний баланс та зовнішньоекономічна діяльність України.

Валюта і валютний ринок. Валютні курси, динаміка валютних курсів. Основні типи обмінних курсів. Паритет купівельної спроможності.

Еволюція міжнародної валютної системи та її сучасний стан. Валютні резерви НБУ.

Глобалізація світової економіки: чинники, напрями, етапи. Новий міжнародний поділ праці. Формування глобальних систем: фінансової, інформаційної, просування товарів і послуг.

Ризики глобалізації. Вплив глобалізації на розвиток національної економіки України.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Вступ до макроекономіки	8	2	2			4						
Тема 2. ВВП та його вимірювання	12	4	4			4						
Тема 3. Сукупний попит і сукупна пропозиція. Модель AD-AS	12	4	4			4						
Тема 4. Споживання та інвестиції. Кейнсіанський хрест	8	2	2			4						
Тема 5. Грошовий ринок та банківська система	8	2	2			4						
Тема 6. Модель Хікса IS-LM	8	2	2			4						
Тема 7. Макроекономічна	12	4	4			4						

нестабільність												
Тема 8. Ринок праці. Інфляція та безробіття	8	2	2			4						
Тема 9. Макроекономічна політика держави у ринковій економіці	8	2	2			6						
Тема 10. Фіскальна політика	8	2	2			4						
Тема 11. Монетарна політика	8	2	2			4						
Тема 12. Економічне зростання	10	2	2			4						
Тема 13. Макроекономічна рівновага у відкритій економіці	10	2	2			6						
Усього годин	120	32	32		30	56	120	6	4	30	80	

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Вступ до макроекономіки	2
2	Тема 2. ВВП та його вимірювання	2
3	Тема 3. Сукупний попит і сукупна пропозиція. Модель AD-AS	2
4	Тема 4. Споживання та інвестиції. Кейнсіанський хрест	2
5	Тема 5. Грошовий ринок та банківська система	2
6	Тема 6. Модель Хікса IS-LM	2
7	Тема 7. Макроекономічна нестабільність	4
8	Тема 8. Ринок праці. Інфляція та безробіття	4
9	Тема 9. Макроекономічна політика держави у ринковій економіці	4
10	Тема 10. Фіскальна політика	2
11	Тема 11. Монетарна політика	2
12	Тема 12. Економічне зростання	2
13	Тема 13. Макроекономічна рівновага у відкритій економіці	2
	Разом	32

5. Завдання для самостійної роботи

Вид самостійної роботи	Всього годин		Форми контролю
	денне	заочне	
1. Самостійне вивчення окремих тем	20	71	Усне (письмове) опитування
2. Підготовка рефератів, доповідей	6		Перевірка рефератів, доповідей, обговорення у групі
3. Пошук відповідей на контрольні запитання з вивченої теми	13	26	Перевірка конспектів, оглядів літератури
4. Виконання тестових завдань	13	13	Перевірка тестових завдань
5. Виконання самостійної	4	-	Рішення завдань і вправ.

(контрольної) роботи			Перевірка письмової роботи
Загальний обсяг	56	110	

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено

7. Методи контролю

Тип контролю	Форма контролю	періодичність
Поточний	Тести	щотижня
	Контрольна робота №1	8 тиждень
	Контрольна робота №2	15 тиждень
Підсумковий	Іспит	сесія

Методи контролю передбачають поточний контроль (тематичне тестування, 2 контрольні роботи) та підсумковий контроль (екзаменаційне тестування). Додаткові бали здобувач вищої освіти може отримати за роботу на заняттях. Підсумковий контроль проводиться у формі іспиту, що проводиться у письмовій формі.

Поточне оцінювання знань студентів здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Об'єктами поточного контролю є:

- активність та результативність роботи студента протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни;
- відвідування занять;
- проведення проміжного контролю (2 контрольні роботи).

Контроль систематичного виконання самостійної роботи та активності на практичних заняттях проводиться за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;
- ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;
- ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;
- уміння поєднувати теорію із практикою при розгляді практичних ситуацій, розв'язанні задач, винесених на розгляд в аудиторії;
- логіка, структура, стиль викладу матеріалу в курсовій роботі, уміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Теоретичні питання для перевірки знань студентів

1. Предмет макроекономіки. Відмінність макроекономіки від мікроекономіки. Основні макроекономічні проблеми.
2. Методи макроекономічного аналізу. Макроекономічні моделі, їх показники і види.
3. Модель кругообігу продукту, витрат і доходів. Основні макроекономічні потоки. Основне макроекономічне тотожність. Ін'єкції і вилучення. Сукупні інвестиції і сукупні заощадження.
4. Особливості макроекономічних показників. Потоки і запаси. Номінальні та реальні змінні.
5. Основні показники сукупного продукту і сукупного доходу, та їх співвідношення. Валовий внутрішній продукт та методи його вимірювання. Номінальний і реальний ВВП. Індекси цін.

6. Неокласична виробнича функція та її властивості.
7. Основне рівняння динаміки в моделі Солоу.
8. Стаціонарне стан і перехідна динаміка в моделі Солоу.
9. Умовна конвергенція в моделі Солоу.
10. Ринок товарів і послуг та його особливості. Сукупний попит і його структура.
11. Завдання міжчасового вибору споживача. Ефект доходу та заміщення. Графічна ілюстрація.
12. Висновок функції заощадження в двохперіодній моделі міжчасового вибору.
13. Функції споживання, заощаджень і інвестицій Кейнса. Модель «Кейнсіанського хреста».
14. Умови рівноваги у моделі кейнсіанського хреста та механізм відновлення рівноваги. Рецесійний та інфляційний розриви в моделі.
15. Ефект мультиплікатора. Види мультиплікаторів.
16. Фіскальна політика, її види та наслідки. Механізм фіскальної політики.
17. Крива IS: алгебраїчний висновок і графічне побудова, нахил та зрушення кривої.
18. Фінансовий ринок і його структура. Закон Вальраса для фінансового ринку. Грошовий ринок і його особливості. Функції та види грошей.
19. Види попиту на гроші. Трансакційний і спекулятивний мотиви попиту на гроші та їх чинники.
20. Пропозиція грошей та види грошових агрегатів. Центральний банк і його функції. Комерційні банки і їх операції. Види банківських резервів.
21. Створення грошей комерційними банками. Депозитний і кредитний мультиплікатори. Грошова маса та грошова база. Грошовий мультиплікатор.
22. Рівновага грошового ринку та механізм її встановлення. Теорія переваги ліквідності.
23. Монетарна політика, її цілі та інструменти. Механізм грошової трансмісії. Наслідки монетарної політики.
24. Крива LM: алгебраїчний висновок і графічне побудова, нахил та зрушення кривої.
25. Модель IS-LM, її передумови, основні положення та аналітичні можливості. Умови та оцінка ефективності фіскальної та монетарної політики у закритій економіці за допомогою моделі IS-LM.
26. Особливі випадки у моделі IS-LM. Ліквідна та інвестиційна пастки. Класичний випадок.
27. Платіжний баланс і його основні розділи. Рахунок поточних операцій і рахунок руху капіталу.
28. Валютний ринок. Попит, пропозиція та їх чинники. Рівновага на валютному ринку.
29. Валютний курс та його види. Номінальний і реальний валютний курс. Теорія паритету купівельної спроможності. Фактори, що впливають на реальний валютний курс.
30. Модель Манделла-Флемінга: її передумови, основні положення, рівняння і висновки.
31. Теорія паритету процентних ставок.
32. Ринок праці в моделі повної зайнятості та його рівновага та існування безробіття в економіці повної зайнятості.
33. Сукупний попит і сукупна пропозиція в економіці повної зайнятості. Модель IS-LM-FE як модель AD-AS економіці повної зайнятості.
34. Макроекономічна політика в економіці повної зайнятості.
35. Проста і модифікована крива Філіпса.
36. Короткострокова і довгострокова крива Філіпса та ринок праці в умовах адаптивного механізму формування очікувань.
37. Сучасна макроекономічна політика в Україні.

Приклад завдань контрольної роботи

Завдання 1.

Розгляньте вплив стимулюючої фіскальної політики на ставку відсотка і випуск у моделі з гнучкими цінами та заробітними платами за умови, що

- А) збільшення державних витрат фінансується за рахунок акордних податків
- Б) збільшення державних витрат фінансується за рахунок позик на внутрішньому ринку
- В) збільшення державних витрат фінансується за рахунок позики у Центрального банку

Завдання 2.

Покажіть, що парадокс заощадження в економіці з гнучкими цінами та заробітними платами відсутній

Завдання 3.

Розгляньте вплив стимулюючої монетарної політики на випуск, ставку відсотка і ціни

- А) у припущенні, що адаптивні очікування
- Б) у припущенні, що раціональні очікування

Завдання 4.

Припустимо, що в Україні один робітник здатний справити 5 комп'ютерів за тиждень, а в США один робітник виробляє 25 комп'ютерів за тиждень. Ціна комп'ютера на світовому ринку 100\$.

А) Нехай вся виручка фірми витрачаються на зарплату, розрахуйте щотижневу заробітну плату робітника в Україні і в США.

Б) Припустимо також, що заробітні плати в торгуємому і неторгуємому секторах однакові, якими будуть зарплати лікарів в економіці України і США.

В) Якщо лікар готовий прийняти 50 клієнтів і в Україні і в США за тиждень, яка буде вартість візиту до лікаря в Україні і в США?

Г) Розрахуйте вартості кошика товарів у Україні і США, в припущенні, що вона складається з 1 комп'ютера і 5 походів до лікаря. Виконується Паритет Купівельної Спроможності?

Завдання 5.

Припустимо, що ставки відсотка за тримісячними державними облігаціями в ЄС 4%, в США 2%. Інвестори очікують, що через рік курс долара буде становити 1,57\$ за євро. Сьогодні курс долара 1,59\$ за євро

А) Припустимо, що ФРС США ухвалила рішення про зниження ставки відсотка до 1%. Як зміниться курс долара сьогодні при незмінних очікуваннях, щоб виконувався паритет процентних ставок

Б) Припустимо, що на ринок прийшли новини про погіршення ситуації в економіці США, інвестори очікують подальшого падіння долара до 1,7\$ євро за рік. Як зміниться валютний курс сьогодні, щоб паритет процентних ставок виконувався.

Завдання 6.

В економіці виробнича функція задана як $Y = K^{0,5} * L^{0,5}$. Темпи зростання населення дорівнюють 5%, амортизація дорівнює 5%. Розрахуйте норму заощаджень за умови, що стаціонарний рівень капіталу на одиницю праці дорівнює 2. Як зміниться рівень доходів на душу населення та рівень споживання на душу населення при збільшенні норми заощаджень в два рази? у три рази? Відповідь проілюструйте.

Чи вірні наступні твердження? Відповідь поясніть.

1. Якщо знижуються трансферти або підвищується податкова ставка, крива IS стає більш крутою, тому ефективність фіскальної політики збільшується.
2. Стимулююча монетарна політика не робить вплив на економіку в середньостроковому періоді.
3. Зміна державних закупівель надасть більш сильний вплив на заощадження в економіці, в якій інвестиції залежать від доходу, порівняно з економікою, в якій інвестиції автономні.
4. Коли центральний банк продає облігації на відкритому ринку, зростає грошовий мультиплікатор, готівка та резерви збільшуються і ставки відсотка по облігаціях падають.
5. Політика дезінфляції може відбуватися без втрат для суспільства.

6. Якщо рівняння реального попиту на гроші $MD = 0,5Y - 15r$, то збільшення пропозиції грошей на 10 зрушить криву LM (по горизонтальній осі) на 15.

7. Зменшення пропозиції грошей збільшує інвестиції і споживання в короткостроковому і середньостроковому періоді.

8. Схема нарахування балів

Узагальнення системи контролю та розподіл балів наведені нижче у таблиці.

№ з/п	Поточний контроль	Форма контролю	Кількість балів
1.	Тематичні тести	Поточні тести	30
2.	Контрольна робота № 1	Контрольна робота	15
3.	Контрольна робота № 2	Контрольна робота	15
5.	Разом поточний контроль		60
6.	Підсумковий контроль	тести	40
7.	Разом		100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для екзамену
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

9. Рекомендована література

Основна література

Абель Э. Бернанке Б. Макроэкономика. 5-е изд. СПб: Питер, 2008. 764 с.

Аносова А.В., Ким И.А., Серёгина С.Ф. Макроэкономика: учебник для бакалавров/ под ред. С.Ф. Серёгиной. 3-е изд., перераб и доп. М.: Юрайт, 2016. 521с.

Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Баластрик Л.О. Макроекономіка. Підручник. За ред. В.Д.Базилевича. К.: Знання 2007. 703 с.

Бланшар О. Макроэкономика. 3-е изд. М.: ИД ГУ-ВШЭ, 2015. 673 с.

Макроэкономика. Сборник задач и упражнений. Под ред. С.Ф.Серёгиной. 3-е изд., испр. и доп. М.: Юрайт, 2019. 184 с.

Макроэкономика: учебник и практикум для прикладного бакалавриата/ под ред. Г.А.Родиной. М: Юрайт, 2016. 462 с.

Мэнкью Н. Г. Макроэкономика. Пер. с англ. М.: Изд. МГУ, 1994. 730 с.

Сакс Дж. Б., Ларрен Ф. Б. Макроэкономика. Глобальный подход: Пер. с англ. М: Дело, 1996. 848 с.

Самуэльсон П., Нордхаус В. Д. Экономика. 18-е изд. Пер. с англ. М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. 800 с.

Стиглиц Дж., Сен А., Фитусси Ж. Неверно оценивая нашу жизнь. Почему ВВП не имеет смысла. Пер. с англ. М.: изд-во Института Гайдара, 2016. 212 с.

Barrow M. Statistics for Economics, Accounting and Business Studies, fourth edition. University of Sussex, 2006. 415 p.

Mitchell W., Wray R., Watts M. Macroeconomics. Red Globe Press, 2019. 600 p.

Допоміжна література

Гусейнов Р.М., Семенихина В.А. Макроэкономика: учеб. пособие для бакалавров. М.: «Омега-Л», 2014. 254 с.

Дорнбуш Р., Фишер С. Макроэкономика. Пер. с англ. М.: Изд-во МГУ: Инфра – М, 1997. 784 с.

Самуэльсон П., Барнетт У. О чем думают экономисты. Беседы с Нобелевскими лауреатами. пер. с англ. 2-е изд. М.: Альпина Паблишер, 2016. 492 с.

Истерли У. В поисках роста: Приключения и зловключения экономистов в тропиках / Пер. с англ. М.: Институт комплексных стратегических исследований, 2006. 352 с.

Коуз Р. Очерки об экономической науке и экономистах/пер. с англ. М.; СПб: Изд-во Института Гайдара; Изд-во «Международные отношения»; Факультет свободных искусств и наук СПбГУ, 2015. 288 с.

Хейне П. Экономический образ мышления. Пер. с англ. М.: Новости, 1993. 704 с.

Ashmarina S., Vochozka M. Sustainable Growth and Development of Economic Systems: Contradictions in the Era of Digitalization and Globalization. Springer International Publishing, 2019.

Romer D. Advanced Macroeconomics. 5-th ed. 2018. 801 p.

10.Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Офіційний сайт Антимонопольного комітету України www.amc.gov.ua

Офіційний сайт Верховної Ради України www.rada.gov.ua

Офіційний сайт Державної служби статистики України www.ukrstat.gov.ua

Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України www.me.gov.ua/

Офіційний сайт Національного банку України – www.bank.gov.ua

Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку www.ssmc.gov.ua

Урядовий портал www.kmu.gov.ua

2. НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

Тема 1. Вступ до макроекономіки

1.1. Практична функція макроекономіки

1.2. Об'єкт і предмет макроекономіки

1.3. Методологія макроекономіки

1.4. Становлення та розвиток макроекономіки

Практична функція макроекономіки зумовлюється існуванням головної суперечності в житті суспільства, яка полягає в тому, що матеріальні потреби людей безмежні, а економічні ресурси, необхідні для їх задоволення, — обмежені. Єдиним способом зменшити розрив між безмежними потребами та обмеженими ресурсами є постійне підвищення ефективності економіки. Тому практична функція макроекономіки полягає в тому, щоб продукувати такі знання, які здатні озброїти людей спроможністю підвищувати ефективність економіки і на цій основі забезпечувати умови для стійкого зростання рівня їхнього життя.

Об'єктом макроекономіки є економічна система, що являє собою сукупність економічних суб'єктів, діяльність яких спирається на історично визначені форми виробничих відносин та адекватні їм механізми регулювання економічної діяльності. Окремі економічні системи різняться між собою формами власності на засоби виробництва та механізмами регулювання економіки. За цими ознаками економічні системи поділяють на три типи: ринкова економіка (чистий ринок), командно-адміністративна економіка (планова економіка), змішана економіка. Проміжним варіантом економічної системи є перехідна економіка.

Макроекономіка вивчає не окремі економічні одиниці чи явища, а їх сукупності, тобто агрегати. Так, усі суб'єкти економіки групуються в макроекономіці у чотири агрегати: домашнє господарства, підприємства, держава, решта світу. Економічні суб'єкти здійснюють свою діяльність переважно за допомогою ринків. Тому вся сукупність ринків теж структурується в окремі агрегати: товарний ринок, ринок праці, грошовий ринок, валютний ринок тощо. І нарешті, макроекономіка має справу з такими агрегованими показниками, які характеризують загальні умови та сукупні результати економічної діяльності людей. Серед них головними є такі: сукупний попит, сукупна пропозиція, валовий внутрішній продукт, безробіття, інфляція.

Предметом макроекономіки є причинно-наслідковий механізм функціонування економіки, який являє собою сукупність зв'язків між окремими макроекономічними процесами та явищами. Макроекономіка повинна, з одного боку, визначати систему функцій, які відтворюють причинно-наслідкові зв'язки в економіці з іншого — розкривати можливості людей впливати на причини з метою коригування тих наслідків, які вони викликають в економіці. Отже, макроекономіка виконує як пізнавальну, так і прикладну функцію. Макроекономіку, що виконує пізнавальну функцію, називають позитивною, а таку, що виконує прикладну функцію, — нормативною.

В основі методології макроекономіки лежить метод сходження від абстрактного до конкретного. Згідно з цим методом процес пізнання причинно-наслідкового механізму функціонування економіки можна розкласти на два етапи: перший — використання фактів економічної практики для обґрунтування теоретичних положень другий — використання теоретичних положень для цілеспрямованого впливу на економічну практику. Основним методом узагальнення фактів і продукування теоретичних положень у макроекономіці є моделювання. Застосовуються графічні, математичні та інші моделі, які описують зв'язки між ендогенними (залежними) змінними та екзогенними (незалежними) змінними. Для побудови моделей широко використовуються припущення, які дають змогу абстрагуватися від зв'язків, що не є предметом дослідження, і зосереджувати увагу лише на зв'язках, які досліджуються.

Результати макроекономічного моделювання значною мірою залежать від періоду, який охоплюється моделлю. В макроекономіці розрізняють два періоди: короткостроковий і довгостроковий. Короткостроковий період відображує проміжок часу, протягом якого ринкові регулятори не володіють здатністю адекватно відреагувати на збурення в економіці і відновлювати повну зайнятість. Довгостроковий період — це проміжок часу, протягом якого ринкові регулятори спроможні повною мірою відреагувати на збурення в економіці й завдяки

цьому відновлювати повну зайнятість.

Макроекономіка належить до наймолодших економічних наук. Її перші положення були сформульовані в 16 ст. Протягом наступних періодів макроекономіка поступово нагромаджувала свій науковий капітал за рахунок теорії меркантилізму, класичної теорії, кейнсіанської теорії, монетаристської теорії тощо. Своєї зрілості вона досягла у 30-і роки 20 ст., коли набула здатності впливати на економічну практику. Сучасна макроекономіка також не стоїть на місці, а продовжує інтенсивно розвиватися. Цей розвиток відбувається за двома напрямками. По-перше, в макроекономіці, як і в будь-якій науці, постійно виникають нові теоретичні положення, які витискають застарілі, що не витримали перевірки практикою. По-друге, причинно-наслідковий механізм функціонування економіки також постійно розвивається, що породжує нові питання, які потребують відповідей.

Ключові терміни: агрегат; короткостроковий період; валовий внутрішній продукт; матеріальні потреби; гіпотеза; методологія макроекономіки; головна суперечність суспільства; модель; дедуктивний метод; нахил кривої; держава; нормативна макроекономіка; довгостроковий період; об'єкт макроекономіки; домашні господарства; перехідна економіка; екзогенні змінні; підприємства; економічна система; повна зайнятість; економічні ресурси; позитивна макроекономіка; ендогенні змінні; потік; ефективність економіки; практична функція макроекономіки; запас; предмет макроекономіки; змішана відкрита економіка; приватна закрита економіка; змішана економіка; решта світу; змішана закрита економіка; ринкова економіка; індекси цін; сукупна пропозиція; індуктивний метод; сукупний попит; командно-адміністративна економіка; чистий попит.

Тема 2. ВВП та його вимірювання

2.1. Система національних рахунків як міжнародний стандарт макроекономічного рахівництва

2.2. Показники результатів макроекономічної діяльності

2.3. Методи обчислення ВВП і національного доходу

2.4. Номінальний та реальний ВВП

Практика макроекономічних розрахунків спирається на міжнародний стандарт — систему національних рахунків, яка являє собою сукупність категорій, що відображують загальні умови та сукупні результати економічної діяльності країни. Основними категоріями СНР є: інституційна одиниця, сектор, економічна операція, рахунок.

Інституційні одиниці — це економічні одиниці, які можуть володіти активами і брати на себе зобов'язання. По відношенню до певної країни розрізняють одиниці-резиденти та одиниці-нерезиденти. Інституційна одиниця є резидентом країни, якщо її економічні інтереси зосереджені на економічній території цієї країни протягом тривалого часу (не менше року), тобто на території, яка управляється урядом даної країни. Інституційна одиниця вважається нерезидентом даної країни, якщо її економічні інтереси зосереджені на економічній території інших країн.

Залежно від головних цілей та функцій усі резиденти об'єднуються в п'ять секторів: нефінансові корпорації; фінансові корпорації; органи загального державного управління; домашні господарства; некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства. Для врахування відносин резидентів з нерезидентами в СНР виділяється окремий сектор — решта світу. Відносини між інституційними одиницями називаються операціями. Вони поділяються на чотири групи: операції з товарами та послугами, розподільчі операції; операції з фінансовими інструментами; інші операції. Облік операцій здійснюється за допомогою рахунків, які балансують між собою два розділи: 1) ресурси або зміна в зобов'язаннях; 2) використання або зміна в активах. Рахунки складаються для економіки в цілому, секторів економіки, галузей економіки та окремих економічних операцій.

СНР передбачає застосування великої кількості макроекономічних показників, які відображують результати економічної діяльності країни. Первинним показником є випуск, який

являє собою сукупну ринкову вартість товарів і послуг, вироблених резидентами країни за відповідний період. Центральне місце серед макроекономічних показників посідає ВВП, який відображує ринкову вартість кінцевої продукції, виробленої резидентами країни за відповідний період. ВВП є тією частиною випуску, яка спрямовується на кінцеве використання і не враховує ту частину випуску, що спрямовується на виробниче споживання. ВВП є показником первинних доходів, зароблених резидентами від економічної діяльності лише всередині країни. Для відображення не лише внутрішніх доходів резидентів, а й доходів від їх зовнішньоекономічної діяльності застосовуються об'ємніші показники, а саме валовий національний дохід і валовий національний наявний дохід.

ВВП обчислюється за трьома методами: виробничим, розподільчим і за методом кінцевого використання. Згідно з виробничим методом ВВП обчислюється як сума валової доданої вартості всіх галузей економіки плюс чисті продуктові податки. За розподільчим методом ВВП являє собою суму первинних доходів (зарплата найманих працівників, валовий прибуток, змішаний дохід, чисті податки на виробництво та імпорт). ВВП за методом кінцевого використання є сумою трьох складових — кінцевого споживання, валового нагромадження, чистого експорту. Проте в макроекономіці використовується аналітична формула ВВП, обчисленого за методом кінцевого використання, згідно з якою ВВП визначається як сума приватного споживання, приватних інвестицій, державних закупівель та чистого експорту. Валовий національний дохід дорівнює ВВП плюс чисті первинні доходи, отримані від зовнішньоекономічної діяльності. Валовий національний наявний дохід складається з валового національного доходу і чистих поточних трансфертів, отриманих від зовнішньоекономічної діяльності.

У макроекономічному аналізі використовується номінальний і реальний ВВП. Номінальний ВВП — це ВВП, який обчислюється у фактичних цінах поточного року реальний ВВП — це ВВП, обчислений в порівнянних цінах, тобто у фактичних цінах того року, що приймається за базу розрахунків. Первинним статистичним показником є номінальний ВВП. Для обчислення реального ВВП номінальний ВВП коригується за допомогою індексів цін, основними з яких є індекс споживчих цін і дефлятор ВВП. Вони обчислюються як співвідношення між ціною ринкового кошика в даному періоді та ціною ідентичного або подібного ринкового кошика в попередньому періоді. Процес коригування номінального ВВП може виступати у формі дефлювання або інфлювання. Під дефлюванням розуміють перетворення номінальних показників у реальні за допомогою індексів цін, які відображують зростання фактичних цін порівняно з цінами базового року. Інфлювання характеризує перетворення номінальних показників у реальні за допомогою індексів цін, які відображують зниження фактичних цін порівняно з цінами базового року.

Ключові терміни: амортизація; номінальний ВВП; валова додана вартість; операції; валове нагромадження; основні ціни; валовий внутрішній продукт; податки на виробництво та імпорт; валовий національний дохід; податки на продукти; валовий національний наявний дохід; порівнянні ціни; валовий прибуток; приватне споживання; валові інвестиції; приписана вартість; випуск; проміжна продукція; виробничий метод; рахунки; державні закупівлі; реальний ВВП; дефлювання; резиденти; дефлятор ввп; розподільчий метод; економічна територія; сектори; зарплата найманих працівників; система національних рахунків; змішаний дохід; субсидії на виробництво та імпорт; індекс споживчих цін; субсидії на продукти; інституційна одиниця; фактичні ціни; інфлювання; ціни покупців; кінцева продукція; чистий внутрішній продукт; кінцеве споживання; чистий експорт; кінцеве споживання; чисті інвестиції; метод кінцевого використання; чисті поточні трансферти; національні заощадження; чисті факторні доходи; нерезиденти.

Тема 3. Ринок праці. Інфляція та безробіття

3.1. Механізм функціонування ринку праці

3.2. Чинники, що впливають на безробіття

3.3. Втрати від безробіття

3.4. Сутність і види інфляції

3.5. Причини та наслідки інфляції

3.6. Інфляція та безробіття

Зайнятість і безробіття є основними категоріями, які характеризують ринок праці. Рівень зайнятості визначається як відношення кількості зайнятого населення у віці 15—70 років до всього населення. Рівень безробіття визначається як відношення кількості безробітних віком 15—70 років до робочої сили (економічно активного населення). Роль населення як джерела робочої сили визначається через коефіцієнт участі в робочій силі, який відображує процент робочої сили в чисельності дорослого населення.

Визначення повної та неповної зайнятості передбачає необхідність розрізняти три види безробіття: фрикційне, структурне та циклічне. Фрикційне безробіття охоплює таких безробітних, які змінюють місце роботи з метою кращого працевлаштування. Структурне безробіття виникає тоді, коли між попитом і пропозицією робочої сили виникає невідповідність за професіями, кваліфікацією, географічними та іншими ознаками. Циклічне безробіття з'являється в умовах економічного спаду, внаслідок чого на ринку праці виникає нерівновага — пропозиція перевищує попит. Особливість фрикційного і структурного безробіття полягає в тому, що вони викликаються не дефіцитом робочих місць, а втратами часу, пов'язаними з їх зміною. Циклічне безробіття зумовлюється виникненням дефіциту робочих місць.

Повна зайнятість не отожднюється з нульовим безробіттям, а охоплює фрикційне і структурне безробіття, які не порушують рівновагу на ринку праці. Вважається, що наявність цих двох видів безробіття є природною потребою для нормального функціонування економіки. Тому фрикційне і структурне безробіття інтегруються в одну категорію — природне безробіття. Отже, повна зайнятість узгоджується з природним безробіттям. Повна зайнятість — це такий рівень зайнятості, який забезпечується в умовах рівноваги на ринку праці, коли фактичне безробіття дорівнює природній нормі. Неповна зайнятість — це такий рівень зайнятості, який спостерігається в умовах нерівноваги на ринку праці, коли фактичне безробіття перевищує природне на величину циклічного безробіття. Надмірна зайнятість виникає тоді, коли фактичне безробіття нижче за природне.

В умовах повної зайнятості та природного рівня безробіття економіка виробляє максимальний обсяг виробництва. Такий обсяг виробництва вимірюється потенційним ВВП. Отже, природне безробіття є чинником кількісної визначеності потенційного ВВП. Тому обчислення природного безробіття має велике аналітичне значення. Природний рівень безробіття обчислюється як різниця між фактичним рівнем і циклічним рівнем безробіття. При цьому циклічний рівень безробіття визначається як відношення перевищення пропозиції праці над попитом на працю до численності робочої сили.

Згідно з класичною теорією попит на робочу силу є спадною функцією від реальної заробітної плати, а пропозиція праці — зростаючою функцією від реальної заробітної плати. За таких умов будь-яке порушення рівноваги на ринку праці усувається за допомогою коливань реальної заробітної плати. При цьому причиною нерівноваги на ринку праці, тобто циклічного безробіття, є надмірна заробітна плата, яка перевищує рівноважну величину. На думку прихильників класичної теорії, таке безробіття швидко усувається, оскільки конкуренція між робітниками примушує їх погодитися на зниження заробітної плати до рівноважного рівня. Якщо певна частка робітників не захоче найматися на роботу за зниженої заробітної плати, то таке безробіття вважається добровільним і тому не є безробіттям.

У кейнсіанській теорії попит на робочу силу залежить не від заробітної плати, а від сукупного попиту. Це означає, що сукупний попит зумовлює не лише обсяг реального ВВП, а й ту кількість праці, яка необхідна для його виробництва. Тому попит на працю є зростаючою функцією від сукупного попиту. На відміну від класиків, у прихильників кейнсіанської теорії пропозиція праці є зростаючою функцією від номінальної заробітної плати. Проте остання не здатна викликати зменшення пропозиції праці, оскільки, на думку Кейнса, вона не може змінюватися в бік зниження. Отже, згідно з кейнсіанською теорією заробітна плата не є інструментом усунення безробіття. Проблема безробіття може вирішуватися за допомогою

заходів держави, спрямованих на стимулювання сукупного попиту.

На рівень природного безробіття впливають чинники, від яких залежить тривалість періоду, протягом якого безробітні ведуть пошуки вільних робочих місць в умовах рівноважного ринку праці. До основних чинників, які впливають на тривалість цих пошуків, належать: допомога по безробіттю, діяльність державних служб зайнятості, демографічні зміни у складі робочої сили.

Циклічне безробіття виникає в умовах нерівноваги на ринку праці. Це означає, що чинники, спроможні викликати зменшення попиту на ринку праці відносно її пропозиції, водночас є чинниками циклічного безробіття. До першопричин циклічного безробіття відносять несприятливі збурення на товарному ринку — скорочення сукупного попиту та/або сукупної пропозиції. Проте слід враховувати, що несприятливі збурення на товарному ринку можуть спричинити циклічне безробіття лише через негнучкість заробітної плати в короткостроковому періоді. Отже, негнучкість зарплати є другою причиною циклічного безробіття. До основних причин негнучкості заробітної плати можна віднести: закони про мінімальну заробітну плату, вплив профспілок на заробітну плату, ефективну заробітну плату.

Інфляція відображує зростання загального рівня цін у країні за певний проміжок часу (місяць, квартал, півріччя, рік). Інструментом вимірювання рівня інфляції є індекси цін. Безпосередньо індекси цін є індексами інфляції і показують темп зростання цін. Водночас за допомогою їх обчислюється темп приросту цін, показником яких є темп інфляції. Існує два способи обчислення темпу інфляції: на основі індексу цін базового періоду, який приймається за 100 % та на основі індексу цін попереднього періоду.

Залежно від рівня інфляції вирізняють три її види — інфляцію помірну, галопуючу та гіперінфляцію. За природою причин, які викликають інфляцію, її поділяють на інфляцію попиту та інфляцію витрат; за можливостями економічних суб'єктів передбачати (прогнозувати) майбутнє зростання цін — на очікувану та неочікувану. Згідно з теорією адаптивних очікувань економічні суб'єкти формують свої інфляційні прогнози лише на базі інформації про інфляцію, яка спостерігалася в найближчому минулому періоді. Теорія раціональних очікувань спирається на інформацію не про минулий, а про майбутній період і виходить із того, що економічні суб'єкти, використовуючи інформацію про майбутні зміни в економіці, можуть на її базі формувати свої прогнози щодо всіх економічних змінних, у тому числі й цін.

Серед макроекономістів не існує єдиної думки щодо причин (чинників), які викликають інфляцію. Згідно з кейнсіанською теорією причиною інфляції є надмірні сукупні витрати, тобто надмірний сукупний попит. Прихильники монетаристської теорії вважають, що причиною інфляції є надмірна кількість грошей в обігу порівняно з вартістю товарів і послуг за даних цін. При цьому монетаристи спираються на рівняння кількісної теорії грошей, в якому добуток $M \cdot V$ відображує витрати національної економіки на закупівлю товарів і послуг, які є еквівалентом сукупних витрат у кейнсіанців. Оскільки у монетаристів V є стабільною величиною, то надмірність сукупних витрат ($M \cdot V$) пояснюється надмірністю грошової маси. Таким чином, відмінність між цими теоріями щодо причин інфляції полягає у відповіді на питання: що лежить в основі надмірності сукупних витрат? У кейнсіанців цією основою є надмірний сукупний попит у монетаристів — надмірна грошова маса.

Усі чинники інфляції поділяються на три види: чинники інфляції попиту, і чинники інфляції витрат, інфляційні очікування. Інфляція попиту спричиняється надмірністю сукупного попиту, яка проявляється у формі випереджального зростання сукупного попиту порівняно із сукупною пропозицією. Оскільки сукупний попит є агрегатною величиною, то до чинників інфляції попиту відноситься такі чинники, які викликають надмірність трьох його складових: надмірного урядового попиту, надмірного приватного попиту, надмірного іноземного попиту. Інфляція витрат викликає зростання витрат на одиницю продукції, що проявляється у формі випереджального скорочення сукупної пропозиції порівняно із сукупним попитом. Тому до чинників інфляції витрат відносяться такі, які спричинюють збільшення середніх витрат. До них відносяться: зростання цін на проміжну продукцію (сировину, паливо, електроенергію тощо), зниження продуктивності ресурсів, випереджальне зростання номінальної заробітної

плати порівняно з продуктивністю праці, підвищення податків тощо.

Особливу роль в інфляційному механізмі відіграють гроші, які слугують інструментом реалізації сукупного попиту. Якщо домінує інфляція витрат, то збільшення грошової маси є не причиною, а наслідком інфляції. Якщо домінує інфляція попиту, то це свідчить про надмірне збільшення грошової маси, яке є не причиною інфляції, а інструментом реалізації надмірного сукупного попиту.

Серйозною проблемою для економіки є висока інфляція, яка викликає негативні економічні та соціальні наслідки. Серед цих наслідків основними є такі: зниження реальних заходів населення, знецінення фінансових активів, деформування відносин між позикодавцями і позичальниками, зниження мотивації до інвестування, перерозподіл доходів між приватним сектором і державою.

Підтримання інфляції і безробіття на низькому рівні — головні завдання макроекономічної політики. Для їх вирішення застосовується крива Філіпса. До кінця 60-х років 20 ст. макроекономісти спиралися на ранній варіант кривої Філіпса, яка відображала обернену залежність між номінальною заробітною платою і фактичним безробіттям. Пізніше номінальну заробітну плату було замінено на інфляцію, а фактичне безробіття — на циклічне безробіття. Крім того, криву Філіпса було доповнено очікуваною інфляцією та інфляцією витрат, яка спричиняється збуреннями сукупної пропозиції. Отже, в сучасному варіанті кривої Філіпса інфляція знаходиться в оберненій залежності від циклічного безробіття з поправкою на очікувану інфляцію та інфляцію витрат. Тому вона має від'ємний нахил.

Сума очікуваної інфляції та інфляції, викликаної збуреннями сукупної пропозиції, є інфляцією повної зайнятості. Такій інфляції відповідає природне безробіття. Якщо інфляція повної зайнятості змінюється, то крива Філіпса зміщується у відповідний бік. Зміни в інфляції, що викликаються циклічним безробіттям, відображуються через відповідне переміщення точки інфляції вздовж нерухомої кривої Філіпса. Використовуючи криву Філіпса, уряд може робити вибір між інфляцією та безробіттям. Цього він може досягти заходами, здатними впливати на циклічний компонент безробіття. Але ціною зменшення безробіття є прискорення інфляції. Обмежуючи сукупний попит, уряд може ціною збільшення безробіття уповільнити інфляцію.

Вибір між інфляцією та безробіттям існує лише у короткостроковому періоді. У довгостроковому періоді можливість такого вибору зникає. Це пояснюється тим, що в довгостроковому періоді заробітна плата пристосовується до інфляції: прискорення інфляції викликає адекватне зростання номінальної заробітної плати, а її уповільнення — адекватне зменшення номінальної заробітної плати.

Ключові терміни: аутсайтери; вплив профспілок на заробітну плату; втрати від безробіття; гранична продуктивність праці; граничні витрати заробітної плати; демографічні зміни у складі робочої сили; діяльність державних служб зайнятості; допомога по безробіттю; ефективна заробітна плата; закон Оукена; закони про мінімальну заробітну плату; інсайтери; кейнсіанська функція попиту на працю; кейнсіанська функція пропозиції праці; коефіцієнт заміни; негнучкість заробітної плати; неокласична функція попиту на працю; неокласична функція пропозиції праці; несприятливі збурення на товарному ринку; номінальна заробітна плата; повна зайнятість; попит на робочу силу; потенційний ВВП; природне безробіття; пропозиція робочої сили; реальна заробітна плата; ринок праці; розрив ВВП; структурне безробіття; фактичне безробіття; фрикційне безробіття; циклічне безробіття; безробіття; галопуюча інфляція; гіперінфляція; дефляція; зміна реальних доходів населення; знецінення фінансових активів; зниження мотивації до інвестування; індекси цін; інфляційні чинники; інфляція; інфляція витрат; інфляція повної зайнятості; інфляція попиту; крива Філіпса; крива Філіпса у довгостроковому періоді; надмірна грошова маса; надмірний іноземний попит; надмірний приватний попит; надмірний сукупний попит; надмірний урядовий попит; надмірні сукупні витрати; неочікувана інфляція; очікувана інфляція; перерозподіл доходів між приватним сектором і державою; помірною інфляція; порушення відносин між позикодавцями і позичальниками; рівняння кількісної теорії грошей; спіраль «ціни—заробітна плата»; теорія адаптивних очікувань; теорія раціональних очікувань; циклічне безробіття; чинники інфляції витрат; чинники інфляції попиту.

Тема 4. Сукупний попит і сукупна пропозиція. Модель AD-AS

4.1. Сукупний попит

4.2. Сукупна пропозиція

4.3. Модель AD – AS як базова модель економічної рівноваги

Сукупний попит — це сукупність вітчизняних товарів і послуг, які резиденти і нерезиденти мають бажання купити з метою задоволення своїх платоспроможних потреб. Суб'єктами сукупного попиту є домогосподарства, підприємства, уряд та іноземці. У зв'язку з цим сукупний попит є сумою попиту на приватне споживання, приватні інвестиції, державні закупівлі та чистий експорт. Базовою змінною функції сукупного попиту є ціна, яка впливає на сукупний попит не прямо, а опосередковано, що проявляється через ефект процентної ставки, ефект багатства та ефект чистого експорту. Сукупний попит є спадною функцією від ціни. Тому його крива має від'ємний нахил. Крім ціни на сукупний попит впливає низка нецінових чинників, які переміщують його криву у відповідний бік.

Сукупна пропозиція — це сукупність вітчизняних товарів і послуг, які виробляють національні підприємства для продажу на ринку з метою отримання прибутку. Сукупна пропозиція, як і сукупний попит, є функцією багатьох змінних. Базовою змінною функції сукупної пропозиції є ціна. Але зв'язок між ціною і сукупною пропозицією є різним у довгостроковому на короткостроковому періодах. У довгостроковому періоді ціни не впливають на обсяг виробництва. Тому крива довгострокової сукупної пропозиції має вигляд вертикальної лінії, яка бере свій початок у точці потенційного ВВП.

Макроекономісти видрізняють дві моделі короткострокової сукупної пропозиції. Одна із них називається крайнім випадком. В її основі лежить абсолютна негнучкість цін і заробітної плати. У крайньому випадку короткострокова сукупна пропозиція не залежить від ціни, а є функцією лише сукупного попиту, тому її крива має вигляд горизонтальної лінії. Інша модель називається основною. Вона спирається на припущення, що в короткостроковому періоді ціни є гнучкими. Згідно з основною моделлю короткострокова сукупна пропозиція є зростаючою функцією від ціни, а її крива має додатний нахил.

Додатний нахил кривої короткострокової сукупної пропозиції поділяється переважною більшістю макроекономістів. Але серед них існують суттєві розбіжності щодо теоретичного інструментарію, який пояснював би додатний нахил цієї кривої. Тому висувається кілька гіпотез, в основі яких лежать різні припущення щодо причинно-наслідкових зв'язків між ціною і короткостроковою сукупною пропозицією. До основних гіпотези можна віднести такі: негнучкої заробітної плати, неправильних уявлень працівників, недосконалої інформації, негнучких цін. Спільною основою всіх гіпотез є функція короткострокової сукупної пропозиції, згідно з якою обсяг виробництва в короткостроковому періоді відхиляється від потенційного ВВП пропорційно відхиленню фактичного рівня цін від їх очікуваного рівня.

Нецінові чинники короткострокової сукупної пропозиції — це такі чинники, які впливають на рішення підприємств щодо обсягів виробництва через здатність змінювати середні витрати і рівень прибутковості виробництва за даного рівня товарних цін. До основних нецінових чинників короткострокової сукупної пропозиції можна віднести: ресурсові ціни (ціни на ресурси), продуктивність ресурсів, субсидії підприємствам і податки на підприємства. Під впливом нецінових чинників крива сукупної пропозиції зміщується у відповідний бік.

Слід розрізняти короткострокову і довгострокову рівновагу між сукупним попитом і сукупною пропозицією. Короткострокова рівновага відображує рівновагу між сукупним попитом і короткостроковою сукупною пропозицією, довгострокова — рівновагу між сукупним попитом і короткостроковою сукупною пропозицією, яка дорівнює довгостроковій сукупній пропозиції. Порушення рівноваги в економіці можуть спричинятися змінами як у сукупному попиті, так і в сукупній пропозиції.

Якщо рівновага в економіці повної зайнятості порушується зростанням сукупного попиту, то в короткостроковому періоді зростають ціни, а обсяг виробництва перевищить потенційний ВВП. За цих умов короткострокова рівновага переміщується вправо від кривої AS^L

у таку точку, в якій крива AD_1 перетнеться з кривою AS_2 . Проте на цьому процес пристосування економіки до зростання сукупного попиту не припиняється. У довгостроковому періоді заробітна плата підвищиться пропорційно зростанню цін. Тому адекватно збільшаться середні витрати, а короткострокова сукупна пропозиція зменшиться до рівня потенційного ВВП. Унаслідок цього крива AS зміститься вліво і перетнеться з кривою AD_1 у точці, яка знаходиться на кривій AS^L . Із досягненням цієї точки в економіці відновиться подвійна рівновага.

Якщо подвійна рівновага в економіці порушується несприятливим збуренням пропозиції, то в короткостроковому періоді обсяг виробництва зменшується порівняно з потенційним ВВП, а ціни зростають. Така ситуація називається стагфляцією. За цих умов короткострокова рівновага переміститься вліво від кривої довгострокової сукупної пропозиції. Відновлення довгострокової рівноваги залежить від стійкості чинників, які викликали скорочення сукупної пропозиції. Якщо ці чинники є постійними, то довгострокова рівновага відновлюється за рахунок зменшення потенційного ВВП. Якщо ці чинники є тимчасовими, то відновлення довгострокової рівноваги відбудеться після самоусунення таких чинників. Держава може прискорити процес відновлення довгострокової рівноваги за рахунок заходів, що стимулюють пропозиції або попит.

Ключові терміни: абсолютно гнучкі ціни і заробітна плата; основна модель короткострокової сукупної пропозиції; гіпотеза негнучких цін; очікуваний рівень цін; гіпотеза негнучкої заробітної плати; податки на підприємства; гіпотеза недосконалої інформації; попит іноземців; гіпотеза неправильних уявлень працівників; продуктивність ресурсів; довгострокова сукупна пропозиція; ресурсові ціни; ефект багатства; ринковий попит; ефект доходу; споживчий попит; ефект заміщення; стагфляція; ефект процентної ставки; субсидії підприємствам; ефект чистого експорту; сукупна пропозиція; інвестиційний попит; сукупний попит; короткострокова рівновага; теорія адаптивних очікувань; короткострокова сукупна пропозиція; товарний ринок; крайній випадок; урядовий попит; негнучкі ціни і заробітна плата; фактичний рівень цін; несприятливі шоки сукупної пропозиції; функція довгострокової сукупної пропозиції; нецінові чинники довгострокової сукупної пропозиції; функція короткострокової сукупної пропозиції; нецінові чинники короткострокової сукупної пропозиції; цінові чинники сукупного попиту; нецінові чинники сукупного попиту.

Тема 5. Грошовий ринок та банківська система

5.1. Пропозиція грошей

5.2. Попит на гроші

5.3. Механізм грошового ринку

5.4. Процентна ставка

Пропозиція грошей — це сукупність грошових активів, які використовуються в національній економіці в кожний окремих період часу. Залежно від рівня ліквідності всі грошові активи об'єднуються в грошові агрегати: M_0 = готівка (гроші поза банками); M_1 = M_0 + кошти на поточних рахунках у національній валюті; M_2 = M_1 + строкові кошти в національній валюті та валютні кошти; M_3 = M_2 + кошти клієнтів у довірчому управлінні та цінні папери власного боргу банків.

Пропозиція грошей передусім є функцією від грошової бази, яка складається з готівки поза банками і банківських резервів. Останні є сумою двох компонентів: обов'язкових резервів і надлишкових резервів. Іншою змінною функції грошової пропозиції є грошовий мультиплікатор, який знаходиться в оберненій залежності від резервної норми та коефіцієнта готівки. У графічних моделях пропозиція грошей розглядається як функція від процентної ставки. Вплив процентної ставки на пропозицію грошей відбувається опосередковано — через грошовий мультиплікатор. Чим вищою є процентна ставка, тим нижчі коефіцієнт готівки і резервна норма і тим більшим є грошовий мультиплікатор і пропозиція грошей за даної грошової бази. Отже, пропозиція грошей є зростаючою функцією від процентної ставки. Тому крива пропозиції грошей має додатний нахил.

Попит на гроші — це запаси (залишки) грошових активів, якими бажають володіти

економічні суб'єкти в кожний окремий період часу. Згідно з класичною теорією попит на гроші є зростаючою функцією номінального доходу, помноженого на коефіцієнт пропорційності. При цьому у І. Фішера коефіцієнт пропорційності є постійною величиною, а на думку кембриджських економістів, він може коливатися залежно від схильності економічних суб'єктів до заощаджень.

Кейнс виділяв три мотиви, що викликають у людей попит на гроші: трансакційний, застережний та спекулятивний. Перші два мотиви він пояснює потребою людей в грошах для здійснення купівельних операцій, яка знаходиться в прямій залежності від доходу. Спекулятивний мотив пов'язується з бажанням людей заощаджувати певну частину своїх доходів, яке залежить від рівня процентної ставки. Процентна ставка визначає альтернативну вартість грошей, яка дорівнює втратам від неотриманого процента. Це зумовлює обернену залежність попиту на гроші від процентної ставки. Кейнс акцентував увагу на те, що попит на гроші — це попит на реальні грошові запаси, які визначаються за допомогою коригування номінальних грошей на рівень цін. У зв'язку з цим у кейнсіанській функції попиту на гроші основною змінною є не номінальний, а реальний дохід.

Фрідманівська функція попиту на гроші помітно відрізняється від кейнсіанської функції. По-перше, якщо Кейнс спирається у своїй функції на поточний дохід, то М. Фрідман — на постійний дохід, який дорівнює середньому доходу у довготривалому періоді. По-друге, якщо у Кейнса процентна ставка є чинником попиту на гроші, то у Фрідмана вона не вплив по грошовий попит. Це пояснюється тим, що процентні ставки на всім фінансовим активам змінюються приблизно однаково. Тому альтернативна вартість зберігання грошей є незмінною величиною. У підсумку попит на гроші у Фрідмана є лише зростаючою функцією від постійного реального доходу.

Будь-яка теорія має право на існування, якщо її положення підтверджуються фактами. С. Гольфельд на основі емпіричних досліджень довів, що попит на гроші реагує на зміни рівня процентних ставок, але з меншою еластичністю, ніж на зміни рівня реального доходу. Це свідчить про обґрунтованість кейнсіанської функції попиту на гроші, згідно з якою він знаходиться в прямій залежності від реального доходу та оберненій залежності — від процентної ставки. Для унаочнення кейнсіанської функції попиту на гроші використовують графічну модель, в якій крива попиту на гроші є спадною функцією від процентної ставки і тому має від'ємний нахил. У такій моделі дохід є екзогенною змінною, і викликає зміщення кривої попиту на гроші у відповідний бік.

Рівновага на грошовому ринку свідчить про те, що на цьому ринку не має ні профіциту, ні дефіциту грошей. Але така ситуація існує лише в тенденції, яка постійно порушується і відновлюється. Рівновага грошового ринку може порушуватися зміною доходу або зміною грошової бази чи незбалансованою зміною доходу і грошової бази.

Якщо рівновага порушується зростанням доходу за незмінності грошової бази, то попит на гроші як функція доходу зростає. Це викликає нестачу грошей, збільшення пропозиції негрошових активів, наприклад, облігацій. Тому ціни на облігації падають, що підвищує процентну ставку. Це, з одного боку, загальмує збільшення попиту на гроші; з іншого — дещо підвищить грошовий мультиплікатор і збільшить пропозицію грошей. Процентна ставка зростатиме до поки приріст попиту на гроші не врівноважиться зі збільшенням пропозиції грошей.

Якщо рівновага порушується приростом грошової бази за незмінності доходу, то пропозиція грошей збільшується і з'являється їх надлишок. Це збільшує попит на облігації і викликає зростання їхньої ціни та зниження процентної ставки. Внаслідок цього зростає попит на гроші і падає грошовий мультиплікатор, який гальмує приріст пропозиції грошей. Процентна ставка знижуватиметься до поки на ринку грошей не встановиться рівновага.

Якщо забезпечується збалансована зміна доходу і грошової бази, то збільшення попиту на гроші, викликане зростанням доходу, дорівнює збільшенню пропозиції грошей, викликаному цільовою емісією грошової бази. За цих умов рівновага не порушується і процентна ставка не змінюється. В разі здійснення незбалансованої зміни доходу і грошової бази виникає нестача або надлишок грошей. У таких випадках урівноваження грошового ринку відбувається за

допомогою процентної ставки.

Процентна ставка відображує вартість послуги, пов'язаної з грошовим запозиченням, яка встановлюється в процентах до суми запозичених грошей. Залежно від способів грошового запозичення застосовуються різні процентні ставки. Але макроекономісти, як правило, використовують не конкретні процентні ставки, а процентну ставку як агрегат, який відображає загальний рівень процентних ставок в економіці.

Реальна процентна ставка — це така ставка процента, яка визначає реальну кількість грошей, що її може отримати позикодавець, або кількість товарів і послуг, яку він може купити за цю кількість грошей. Номінальна процентна ставка — це така ставка процента, яка формується ринком з урахуванням реальної процентної ставки та інфляції. Оскільки на момент укладання угоди між позичальником і позикодавцем фактична інфляція в період використання позики є невідомою величиною, то у разі визначення номінальної ставки процента враховується очікувана інфляція.

Рівняння, яке є сумою реальної процентної ставки та очікуваної інфляції, називається рівнянням Фішера ($i = r + \pi^e$). На базі цього рівняння визначається реальна ставка процента. Якщо від номінальної ставки процента відняти очікувану інфляцію, то отримаємо очікувану реальну процентну ставку ($r^e = i - \pi^e$). Якщо від номінальної ставки процента відняти фактичну інфляцію, то отримаємо фактичну реальну процентну ставку ($r = i - \pi$). Реальна процентна ставка є важливим чинником економічної кон'юнктури. На відміну від номінальної процентної ставки, яка є інструментом, що регулює розрахунки між позикодавцем і позичальником, реальна ставка процента визначає мотивацію до отримання та надання позики.

Ключові терміни: альтернативна вартість грошей; банківські депозити; банківські резерви; готівка; грошова база; грошовий мультиплікатор; грошові агрегати; депозитний мультиплікатор; ефект Фішера; застережний мотив; кейнсіанська функція попиту на гроші; коефіцієнт готівки; ліквідність; надлишкові резерви; номінальна процентна ставка; номінальні грошові запаси; обов'язкові резерви; очікуваний темп інфляції; попит на гроші; постійний дохід; пропозиція грошей; процентний дохід; реальна процентна ставка; реальні грошові запаси; резервна норма; ринок грошей; рівняння кількісної теорії грошей; рівняння Фішера; спекулятивний мотив; теорія переваги ліквідності; трансакційний мотив; фрідманівська функція попиту на гроші; функція попиту на гроші Фішера; функція попиту на гроші кембриджських економістів; функція пропозиції грошей; центральний банк; ціна облігації; швидкість обігу грошей.

Тема 6. Споживання та інвестиції. Кейнсіанський хрест

6.1. Роль споживання в макроекономічних моделях

6.2. Інвестиції та їх значення

6.3. Сукупні витрати і рівноважний ВВП

6.4. Мультиплікатор витрат

6.5. Сукупні витрати і потенційний ВВП

6.6. Сукупні витрати і рівноважний ВВП. Модель кейнсіанського хреста.

Дохід домогосподарств (особистий дохід) є головним елементом розподілу ВВП і джерелом витрат домогосподарств на споживання (приватне споживання). Величина особистого доходу формується переважно на ринку ресурсів, де домогосподарства отримують доходи від продажу своїх ресурсів підприємствам. До них входять заробітна плата найманих працівників, змішаний дохід, доходи від активів. У змішаній відкритій економіці до складу особистого доходу входять також соціальні трансферти, які надаються переважно державою, а також рештою світу.

Слід розрізняти особистий дохід і особистий наявний дохід. За своїм визначенням наявний дохід — це та частина доходу, яка залишається в розпорядженні суб'єктів приватної економіки після сплати податків. У спрощеній економіці податків немає. Тому весь особистий

дохід є особистим наявним доходом. Він дорівнює ВВП за мінусом наявного доходу підприємств. Останній складається з амортизації та нерозподіленого прибутку. Особистий наявний дохід є безпосереднім джерелом споживання домогосподарств. Але певна його частина спрямовується на заощадження. Це означає, що особистий наявний дохід розподіляється на споживання і заощадження.

Заощадження домогосподарств є одним із джерел, за рахунок яких вони переміщують свої доходи з одного періоду в інший з метою регулювання в часі рівня свого споживання. Але заощадження є не лише джерелом міжчасового переміщення доходів, а й засобом їх примноження. Це пояснюється тим, що майбутня вартість заощадженої суми грошей більша за їх теперішню вартість на величину процентів, нарахованих за кожний рік заощаджувального періоду. Такий метод обчислення вартості грошей називається методом нарахування складного процента. В його основі лежить використання ставки дисконту. Вона визначається як максимально можливий рівень доходу, котрий можна отримати за альтернативними варіантами вкладання коштів. Ставка дисконту використовується також для обчислення теперішньої вартості бажаної майбутньої вартості. З цією метою застосовується метод дисконтування.

Схильність домогосподарств до заощаджень залежить не лише від їхнього бажання, а й від рівня їхнього доходу. У разі високого рівня доходу схильність до заощаджень зростає, низького — падає. Для аналізу рівня диференціації доходів домогосподарств застосовуються різні методи та показники. Найбільшого визнання набула крива Лоренца, яка відображує ступінь нерівності в доходах через відхилення кривої, що показує фактичний розподіл доходу між групами сімей, від бісектриси, що характеризує абсолютну рівність в доходах. Крім кривої Лоренца для визначення рівня диференціації особистих доходів використовують такі показники, як децильний коефіцієнт і коефіцієнт Джині.

Першим пов'язав споживання з особистим доходом Кейнс. Згідно з кейнсіанською теорією споживання є зростаючою функцією від поточного наявного доходу домогосподарств. Сучасні кейнсіанці модифікували цю функцію та замінили особистий наявний дохід на наявний дохід приватної економіки. В кейнсіанській функції наявний дохід втілюється у споживання згідно з граничною схильністю до споживання, рівень якої, як правило, менший за одиницю і більший за нуль. Оберненою стороною граничної схильності до споживання є гранична схильність до заощаджень.

Ще одним елементом кейнсіанської функції споживання є автономне споживання, яке не залежить від поточного доходу. Оскільки у підсумку споживання є лише функцією доходу, то це означає, що автономне споживання може змінюватися внаслідок використання попередніх і майбутніх доходів домогосподарств. На цій підставі до чинників автономного споживання можна віднести багатство та запозичення. Багатство формується заощадженнями, які були здійснені за рахунок доходів попередніх періодів, і слугує джерелом доходів і споживання в поточному періоді. Запозичення збільшує споживання відносно доходу у поточному періоді та зменшує споживання відносно доходу в майбутньому періоді, за рахунок якого повертаються борги.

Широкого визнання набули функції споживання, що спираються на теорію Фішера. Згідно з цією теорією домогосподарства в процесі прийняття рішень щодо споживання здійснюють міжчасовий вибір і враховують як поточний дохід, так і переміщення доходу між різними періодами життя за рахунок заощаджень і позик. Звідси випливає ключова ідея — споживання в кожному окремому періоді життя людини залежить від її доходу протягом усього її життя.

Згідно з гіпотезою життєвого циклу люди прагнуть мати рівномірний рівень споживання протягом всіх періодів свого життя. Через це вони багато заощаджують, тобто нагромаджують багатство в періоди, коли їхні доходи вищі за середні протягом життя, і більше витрачають на споживання за рахунок доходів від багатства в періоди, коли їхні доходи нижчі за середні протягом життя. Тому відповідно до даної гіпотези споживання є функцією двох змінних: поточного доходу і багатства. Згідно з гіпотезою постійного доходу споживання залежить не від поточного доходу, а від постійного. В математичній інтерпретації постійний дохід являє собою середньозважену величину від поточних доходів людини за всі роки її життя. Тому за

даною гіпотезою споживання є функцією постійного доходу.

Інвестиції — це витрати, здійснювані з метою створення нового капіталу та відшкодування зношеного капіталу. В короткостроковому періоді інвестиції впливають на сукупний попит і ВВП; у довгостроковому — на обсяг капіталу і потенційний ВВП. Зростання сукупного попиту і ВВП залежить від приросту валових інвестицій, а нагромадження обсягів капіталу — від обсягу чистих інвестицій, тобто від співвідношення між валовими інвестиціями та амортизацією.

В основі кейнсіанської функції інвестицій в основний капітал лежить гранична ефективність капіталу. Вона визначається такою ставкою дисконту, яка врівноважує дисконтовану вартість очікуваних прибутків від інвестування з відновною вартістю капітального майна. Граничній ефективності капіталу протистоїть поточна ставка процента, яка визначається на ринку позичкового капіталу. Попит виникає лише на такі інвестиційні проекти, для яких поточна ставка процента нижча від граничної ефективності капіталу. Чим нижче ставка процента відносно граничної ефективності капіталу, тим більша кількість інвестиційних проектів буде ефективною і тим більшим є попит на інвестиції. Тому у Кейнса інвестиції є спадною функцією від ставки процента, верхньою межею якої є гранична ефективність капіталу. За таких умов крива попиту на інвестиції має від'ємний нахил.

В основі неокласичної функції інвестицій в основний капітал лежить розрив між бажаним і наявним обсягами капіталу. Бажаний обсяг капіталу знаходиться в оберненій залежності від граничних витрат на капітал і в прямій залежності від очікуваних обсягів виробництва. При цьому граничні витрати на капітал є сумою реальної ставки процента, норми амортизації і чистих граничних податків. Очікуваний обсяг виробництва — це середньорічний обсяг, який відповідає уявленням підприємців про майбутній попит на їхню продукцію. Прихильники неокласичної теорії спираються на модель гнучкого акселератора, згідно з якою попит на чисті інвестиції в поточному періоді залежить від капітального розриву та частки, на яку зменшується цей розрив у кожному поточному періоді. Попит на відновлювальні інвестиції залежить від середньої вартості капіталу в поточному періоді та норми амортизації. Звідси за неокласичною теорією попит на інвестиції є сумою попиту на відновлювальні та чисті інвестиції.

Інвестиції у житлове будівництво — це витрати на будівництво нового житла та на реконструкцію наявного житла. Такі інвестиції знаходяться в прямій залежності від ціни, яка встановлюється на ринку наявного житла. Чим вища ціна житла, тим вищою є прибутковість його будівництва і тим більшою є мотивація до інвестування в житлове будівництво. Ціна залежить від попиту. Тому чинники, що впливають на попит на житло, є чинниками інвестицій у житлове будівництво. До таких чинників належать сукупний дохід (ВВП), чисельність населення, реальна процентна ставка. Інвестиції у житлове будівництво є зростаючою функцією від ВВП і чисельності населення та спадною функцією від реальної процентної ставки. Інвестиції у запаси — це зміна величини запасів. Такі інвестиції є зростаючою функцією від обсягів виробництва і спадною функцією від реальної процентної ставки.

У макроекономічному моделюванні використовується проста інвестиційна функція, в якій базовою змінною попиту на інвестиції є лише процентна ставка. Це пояснюється двома обставинами: по-перше, процентна ставка є спільним чинником всіх компонентів інвестиційного попиту; по-друге, процента ставка є тим чинником, на який може впливати кон'юнктура на ринку позичкового капіталу і монетарна політика. Вплив інших чинників на інвестиційний попит ураховується в автономній складовій простій інвестиційної функції. Крива, яка відображує обернену залежність між інвестиціями і процентною ставкою, має від'ємний нахил. Вплив інших чинників на інвестиційний попит викликає зміщення цієї кривої у відповідний бік. До складу інших чинників інвестиційного попиту відносяться технічний прогрес, рівень забезпеченості основним капіталом, податки на прибуток підприємств, ділові очікування.

Крім чинників, які визначають прибутковість інвестиційних проектів, інвестиційний попит залежить також від фінансово-інвестиційних ресурсів, які обмежують інвестиційний попит. Джерелом цих ресурсів є заощадження. В умовах приватної приватної економіки

заощадження є тією частиною доходу, яка не витрачається на приватне споживання. Оскільки заощадження є єдине джерело фінансування інвестицій, то між заощадженнями та інвестиціями має спостерігатися рівновага. В макроекономічній науці не існує єдиної думки щодо того, як досягається така рівновага. Головними конкурентами з цього питання є класична та кейнсіанська теорії.

Згідно з класичною теорією рівновага між заощадженнями та інвестиціями досягається завдяки коливанню процентної ставки під впливом попиту на позичкові кошти (інвестиції) та їх пропозиції (заощадження). Так, відхилення економіки від стану повної зайнятості внаслідок зменшення інвестицій знижує процентну ставку, яка зменшує заощадження до рівноважного рівня. На думку класиків, зменшення заощаджень супроводжується адекватним збільшенням споживання, що відновлює повну зайнятість. Згідно з кейнсіанською теорією відхилення економіки від стану повної зайнятості внаслідок зменшення інвестицій також знижує процентну ставку. Але не процентна ставка, а скорочення обсягу виробництва і величину доходу зменшує заощадження до рівня інвестицій. Це означає, що у кейнсіанців рівновага між заощадженнями та інвестиціями може досягатися за неповної зайнятості.

Заощадження здійснюють домогосподарства і підприємства. Оскільки заощадження домогосподарств перевищують їхні потреби для інвестування, а заощадження підприємств є недостатніми для інвестування, то це викликає необхідність переміщення вільних коштів домогосподарств у тимчасове використання підприємствами. Таке переміщення здійснюється через фінансові ринки та фінансових посередників. Головними інструментами фінансових ринків є облігації та акції. Фінансове посередництво здійснюють банки, страхові компанії, пенсійні фонди, а також інвестиційні посередники.

Рівноважний ВВП забезпечується тоді, коли загальна кількість виробленої продукції (ВВП) дорівнює загальній кількості продукції, яку економіка має намір купити. Згідно з моделлю AD-AS рівноважний ВВП є таким обсягом виробленої продукції, який за даних цін урівноважується із сукупним попитом. Але у підсумку попит реалізується через витрати. Тому важливе значення має визначення рівноважного ВВП на базі сукупних витрат за припущення, що ціни не змінюються. При цьому в основі визначення рівноважного ВВП лежать не фактичні, а заплановані сукупні витрати, які є грошовим еквівалентом сукупного попиту.

Згідно з методом «витрати—випуск» рівноважний ВВП є таким обсягом виробленої продукції, який дорівнює запланованим сукупним витратами. Якщо ВВП більше запланованих сукупних витрат, то це свідчить про виникнення перевиробництва, яке супроводжується незапланованим збільшенням інвестицій у товарні запаси, що спонукає підприємства скорочувати ВВП до рівноважного обсягу. Якщо ВВП менше запланованих сукупних витрат, то це є ознакою недовиробництва, яке супроводжується незапланованим зменшенням інвестицій у товарні запаси, що спонукає підприємства збільшувати ВВП до рівноважного обсягу.

Згідно з методом «вилучення—ін'єкції» рівноважним є такий ВВП, який у процесі розподілу породжує вилучення із сукупних витрат, що врівноважуються з ін'єкціями в сукупні витрати. У спрощеній економіці вилученнями є заощадження, а ін'єкціями — інвестиції. Тому рівноважний ВВП забезпечується тоді, коли заощадження дорівнюють запланованим інвестиціям. Будь-які відхилення фактичних інвестицій від заощаджень свідчать про виникнення незапланованих інвестицій у товарні запаси, які спонукають підприємства змінювати обсяг виробництва в напрямі до рівноважного ВВП.

Між запланованими сукупними витратами і рівноважним ВВП існує не проста, а помножена залежність, яка вимірюється мультиплікатором витрат. Він показує на скільки одиниць змінюється ВВП у разі зміни автономних витрат на одиницю. Щоб розкрити залежність між ВВП та автономними витратами, слід врахувати відмінність між автономними та індукційованими витратами у складі запланованих сукупних витрат. До автономних належать витрати, які не залежать від доходу; до індукційованих — витрати, що змінюються внаслідок зміни доходу.

У моделі рівноважного ВВП спрощеної економіки індукційованими є витрати на споживання. Звідси впливає такий алгоритм: приріст автономних витрат на адекватну величину збільшує дохід, що породжує індукційовані витрати на споживання, які, у свою чергу,

збільшують дохід. Завдяки цьому дохід збільшується на величину, що перевищує приріст автономних витрат. Величина цього перевищення є ефектом мультиплікатора.

У спрощеній економіці мультиплікатор витрат перебуває в прямій залежності від граничної схильності до споживання і в оберненій — від граничної схильності до заощаджень. Оскільки гранична схильність до заощаджень менша за одиницю, то мультиплікатор витрат більший за одиницю. Це означає, що приріст автономних витрат на 1 грн спричинює приріст рівноважного ВВП більше ніж на 1 грн.

Згідно з кейнсіанською теорією рівновага в економіці забезпечується за умов як повної, так і неповної зайнятості. Ці умови залежать від співвідношення між запланованими сукупними витратами і потенційно необхідними сукупними витратами, тобто витратами, необхідними для закупівлі потенційного ВВП. Від цього співвідношення залежить розбіжність між рівноважним ВВП і потенційним ВВП, а також інфляція.

Якщо заплановані сукупні витрати менші за потенційно необхідну величину, то фактично рівноважний ВВП менший за потенційно рівноважний ВВП. Таке явище називається рецесійним розривом. Кількісно рецесійний розрив — це така величина, на яку заплановані автономні витрати менші за потенційно необхідні автономні витрати. Розрив називається рецесійним тому, що він викликає в економіці рецесію, тобто скорочення обсягу виробництва відносно потенційного ВВП.

Якщо заплановані сукупні витрати є надмірними порівняно з потенційно необхідними сукупними витратами, то фактично рівноважний ВВП номінально перевищує потенційно рівноважний ВВП за рахунок інфляції. Таке явище називається інфляційним розривом. Кількісно інфляційний розрив є такою величиною, на яку заплановані автономні витрати перевищують потенційно необхідні автономні витрати. Такий розрив називається інфляційним тому, що в умовах повної зайнятості він повністю трансформується у зростання цін і не збільшує обсяг виробництва. В економіці з надмірною зайнятістю може виникати інфляційно-експансійний розрив. За таких умов фактично рівноважний ВВП перевищує потенційно рівноважний ВВП як інфляційно, так і реально.

Ключові терміни: автономне споживання; автономні витрати; автономні інвестиції; амортизація; багатство; бажаний обсяг основного капіталу; валові заощадження підприємств; валові інвестиції; вартість капітального майна; гіпотеза життєвого циклу; гіпотеза постійного доходу; гранична виручка від використання капіталу; гранична ефективність капіталу; гранична продуктивність капіталу; гранична схильність до заощаджень; гранична схильність до заощаджень; гранична схильність до споживання; гранична схильність до споживання; граничні витрати на капітал; децильний коефіцієнт; ділові очікування; доходи від активів; доходи від трудової діяльності; ефект мультиплікатора; заощадження домогосподарств; заплановані інвестиції; заплановані сукупні витрати; запозичення; звичайна акція; інвестиції; індукційовані витрати; інфляційний розрив; інфляційно-експансійний розрив; кейнсіанська теорія врівноваження заощаджень з інвестиціями; кейнсіанська теорія споживання; кейнсіанська функція інвестицій в основний капітал; кейнсіанська функція споживання; класична теорія врівноваження заощаджень з інвестиціями; коефіцієнт Джині; крива інвестиційного попиту; крива Лоренца; майбутня вартість; метод «вилучення—ін'єкції»; метод «витрати—випуск»; метод нарахування складаного процента; метод чистої дисконтованої вартості; модель акселератора; модель гнучкого акселератора; модель економічного кругообігу; мультиплікатор витрат; надмірна зайнятість; наявний дохід приватної економіки; наявний обсяг основного капіталу; незаплановані інвестиції у товарні запаси; неокласична функція інвестицій в основний капітал; неповна зайнятість; нескінченно спадна геометрична прогресія; об'єктивні чинники граничної схильності до споживання; облігація; обсяг капіталу; основний психологічний закон Кейнса; особистий дохід; особистий наявний дохід; очікуваний обсяг виробництва; очікуваний прибуток від інвестування; повна зайнятість; податки на прибуток підприємств; постійний дохід; потенційний ВВП; потенційно необхідні сукупні витрати; потенційно рівноважний ВВП; поточна ставка процента; поточний дохід; проста інвестиційна функція; простий мультиплікатор витрат; рецесійний розрив; ринок наявного житла; ринок нового житла; рівень забезпеченості основним капіталом; рівноважний ВВП; середня схильність до заощаджень;

середня схильність до споживання; соціальні трансферти; споживання домогосподарств; ставка дисконту; суб'єктивні чинники граничної схильності до споживання; сукупні витрати; теорія міжчасового вибору споживача; теперішня (дисконтована) вартість; технічний прогрес; традиційний метод визначення прибутковості інвестицій; фактичні сукупні витрати; фактично рівноважний ВВП; фінансові посередники; фінансові ринки; функція інвестицій у житлове будівництво; функція інвестицій у запаси; чисті заощадження підприємств; чисті інвестиції.

Тема 7. Модель Хікса IS-LM

7.1. Товарний ринок і крива IS

7.2. Грошовий ринок і крива LM

7.3. Фіскальна і монетарна політика в моделі IS-LM

7.4. Ефективність фіскальної і монетарної політики на основі моделі IS-LM

Крива *IS* будується за допомогою синтезу «кейнсіанського хреста» і графіка інвестиційного попиту. Оскільки заплановані інвестиції залежать від процентної ставки, а дохід — від інвестицій, то це означає, що процентна ставка опосередковано впливає на дохід. Вища процентна ставка зменшує заплановані інвестиції, а це відповідно зменшує дохід. І навпаки. Отже, між процентною ставкою і доходом існує обернена залежність. Таку залежність підсумовує крива *IS*. Вона має від'ємний нахил і охоплює всі точки, в яких за даної процентної ставки забезпечується рівновага на товарному ринку, тобто коли реальний ВВП дорівнює сукупному попиту.

Нахил кривої *IS* визначається співвідношенням між зміною доходу і зміною процентної ставки ($\Delta Y / \Delta r$). Це співвідношення залежить від рівня чутливості інвестицій до процентної ставки (b) і величини мультиплікатора (m_e), згідно з яким зміна інвестицій змінює дохід. Якщо інвестиції дуже чутливі до процентної ставки, тобто b є великою, то крива *IS*, як і крива інвестицій, тяжітиме до горизонтальної лінії. Якщо b є малою, то крива *IS* і крива інвестицій матимуть крутий нахил, тобто тяжітимуть до вертикальної лінії. Залежність крутизни нахилу кривої *IS* від величини мультиплікатора є іншою. Чим більший m_e , тим крутішою є крива автономних витрат і пологішою крива *IS*, оскільки чим вона пологіша, тим більше змінюється дохід за даної процентної ставки. Якщо m_e зменшується, то крива запланованих витрат стає пологішою, а крива *IS* — крутішою, оскільки чим крутішою вона є, тим менше змінюється дохід за даної процентної ставки.

Крива *LM* будується на залежності грошового ринку від товарного ринку. Як відомо, процентна ставка, що формується на грошовому ринку, залежить від попиту на гроші, який є функцією від доходу, що формується на товарному ринку. Звідси випливає, що дохід впливає на процентну ставку. Зростання доходу збільшує попит на гроші, що підвищує процентну ставку. І навпаки. Отже, між доходом і процентною ставкою існує пряма залежність. Таку залежність підсумовує крива *LM*. Вона має додатний нахил і охоплює всі точки, в яких за даного доходу забезпечується рівновага на грошовому ринку, тобто попит на гроші дорівнює пропозиції грошей.

Нахил кривої *LM* визначається співвідношенням між зміною процентної ставки і зміною доходу ($\Delta r / \Delta Y$). Це співвідношення залежить від чутливості попиту на гроші до змін величини доходу (k) і від чутливості попиту на гроші до змін рівня процентної ставки (h). Показник чутливості k справляє прямий вплив на крутизну нахилу кривої *LM*. Чим вищий k , тим більший попит на гроші і вища процентна ставка за даної величини доходу, тим більшим є співвідношення ($\Delta r / \Delta Y$) і тим крутішою є крива *LM*. Протилежний вплив на крутизну нахилу кривої *LM* справляє показник чутливості h . Чим вищий h , тим менший попит на гроші і нижча процентна ставка за даної величини доходу, тим меншим є співвідношення ($\Delta r / \Delta Y$) і тим пологішою є крива *LM*. Чутливість попиту на гроші до змін рівня процентної ставки коливається в значних межах. Якщо h наближується до нуля, то крива *LM* є майже вертикальною, а якщо h дуже велика, то крива *LM* є майже горизонтальною.

Крива *IS* і крива *LM* відображують умови, за яких забезпечується рівновага окремо на

товарному і на грошовому ринках. Але якщо ці криві подати на одному графіку, то отримаємо модель *IS-LM*, яка дає можливість визначити умови, що забезпечують рівновагу на товарному і грошовому ринках одночасно. Згідно з моделлю *IS-LM* у точці, де перетинаються обидві криві, фактичні сукупні витрати дорівнюють запланованим сукупним витрат, а попит на гроші дорівнює пропозиції грошей.

Модель *IS-LM* використовується для обґрунтування стабілізаційної політики. З цією метою до базових змінних (r , Y) додаються змінні, що є інструментами фіскальної політики (G , T), та пропозиція грошей, яка є інструментом монетарної політики. Якщо застосовується фіскальна експансія, то це збільшує дохід і процентну ставку, а крива *IS* зміщується вправо. Якщо застосовується монетарна експансія, то це зменшує процентну ставку і збільшує дохід, а крива *LM* зміщується вправо. Модель *IS-LM* пояснює не лише автономний, а й спільний вплив фіскальної і монетарної політики. Взаємодія між фіскальною і монетарною політикою може бути різною. Показовим є застосування фіскальної експансії з двома можливими варіантами реакції центрального банку. Перший варіант — центральний банк не вносить будь-яких змін в монетарну політику, внаслідок чого відбувається збільшення доходу з певним ефектом витіснення. Другий варіант — центральний банк застосовує акомодативну монетарну політику, внаслідок чого дохід збільшується без ефекту витіснення.

Ефективність фіскальної і монетарної політики залежить від двох чинників: 1) чутливості попиту на гроші до змін рівня процентної ставки; 2) чутливості інвестицій до змін рівня процентної ставки. Оскільки показники чутливості (h і b) визначають нахил кривих *IS* і *LM*, то це означає, що ефективність фіскальної і монетарної політики залежить від нахилу кривих *IS* і *LM*. Фіскальна політика є ефективною, коли крива *IS* крута, а крива *LM* — полого. Монетарна політика є ефективною, коли крива *IS* полого, а крива *LM* — крута. Крім нормальних випадків, коли крива *IS* має від'ємний нахил, а крива *LM* — додатний, у макроекономічній теорії припускається можливість виникнення трьох крайніх випадків: коли крива *LM* вертикальна; коли крива *LM* горизонтальна; коли крива *IS* вертикальна.

Ключові терміни: «кейнсіанський хрест»; функція кривої *IS*; акомодативна монетарна політика; малоефективна монетарна експансія; вертикальна крива *IS*; малоефективна фіскальна експансія; вертикальна крива *LM*; модель *IS-LM*; горизонтальна крива *LM*; монетарна політика; грошовий ринок; мультиплікатор витрат; екзогенні змінні; нахил кривої *IS*; ендегенні змінні; нахил кривої *LM*; ефект витіснення; пастка ліквідності; ефективна монетарна експансія; рівновага на грошовому ринку; ефективна фіскальна експансія; рівновага на товарному ринку; інвестиційна пастка; товарний ринок; інвестиційна функція; фіскальна політика; крива *IS*; функція кривої *LM*; крива *LM*; чутливість інвестицій до змін рівня процентної ставки; крива попиту на гроші; чутливість попиту на гроші до змін величини доходу; крива пропозиції грошей; чутливість попиту на гроші до змін рівня процентної ставки.

Тема 8. Макроекономічна політика держави у ринковій економіці

8.1. Роль держави в економічному кругообігу

8.2. Вплив держави на економічну рівновагу

8.3. Стабілізаційна політика

8.4. Полеміка навколо стабілізаційної політики

Роль держави в системі макроекономічного регулювання проявляється через функції, які вона виконує в економічному кругообігу. По-перше, вона виконує перерозподільчу функцію в економіці. Змінюючи рівень податків і трансфертів, держава перерозподіляє доходи між приватним сектором економіки і державним сектором, який займається виробництвом суспільних благ. Крім того, стягуючи податки із заможних домогосподарств, держава за допомогою трансфертів, що надаються незаможним домогосподарствам, зменшує розрив у їх доходах. По-друге, держава виконує стабілізаційну функцію в економіці. Так, в умовах надмірного безробіття уряд може збільшити свої видатки, що збільшить сукупний попит і зменшить безробіття. Цього він може досягти і за допомогою зниження рівня оподаткування. В умовах високої інфляції уряд може вдатися до протилежних заходів.

Вплив держави на параметри економічної рівноваги за методом «витрати—випуск» проявляється подвійною. З одного боку, сукупні витрати доповнюються державними закупівлями, які відображують видатки уряду на закупівлю товарів і послуг, що фінансуються за рахунок чистих податків. З іншого боку, з появою держави суттєво трансформується функція споживання. В основі її трансформації лежить зменшення наявного доходу приватної економіки на величину чистих податків. Це означає, що держава зменшує приватне споживання за будь-якого рівня доходу.

Включення держави до економічної системи доповнює вилучення з економічного кругообігу чистими податками, а ін'єкції — державними закупівлями. При цьому приватні заощадження зменшуються на величину чистих податків, за рахунок яких здійснюються державне споживання і державні заощадження. Тому в змішаній закритій економіці національні заощадження є сумою приватних і державних заощаджень, а економічна рівновага трансформується в рівновагу між національними заощадженнями та інвестиціями. Важливе аналітичне значення має рівновага між приватними інвестиціями та внутрішніми ресурсами їх фінансування. Величина цих ресурсів залежить від приватних заощаджень і стану державного бюджету.

Стабілізаційна політика — це сукупність державних заходів, спрямованих на пом'якшення економічних коливань у короткостроковому періоді з метою підтримання повної зайнятості та оптимальної інфляції. В основі стабілізаційної політики лежить фіскальна і монетарна політика. Між фіскальною та монетарною політикою існує тісний взаємозв'язок. Це пояснюється тим, що фіскальна політика безпосередньо впливає на товарний ринок і опосередковано — на грошовий. Монетарна політика, навпаки, безпосередньо впливає на грошовий ринок і опосередковано — на товарний.

Ефективність стабілізаційної політики залежить від її спроможності досягати поставлених цілей. До її основних цілей належать: наближення обсягів виробництва до потенційного ВВП; зменшення безробіття до природного рівня; зниження інфляції до оптимальної величини. Збільшення ВВП і зменшення безробіття узгоджуються між собою. Але досягнення цих цілей входить у суперечність з іншою ціллю — зниженням інфляції. Це означає, що ключовою проблемою стабілізаційної політики є знаходження раціонального співвідношення між інфляцією і безробіттям.

На ефективність стабілізаційної політики негативно впливають два чинники: лаги фіскальної та монетарної політики та очікування суб'єктів приватної економіки. Сутність лагового чинника полягає в тому, що стабілізаційні заходи впливають на економіку не відразу, а з певною затримкою в часі. Це робить стабілізаційні заходи ризикованою справою, оскільки протягом лагового періоду в економіці можуть відбутися непередбачені зміни. Негативний вплив очікувань на ефективність стабілізаційної політики полягає в тому, що вони можуть входити у суперечність із її цілями. Тому ефективність стабілізаційної політики залежить від того, в якій мірі вона здатна сформувати у домогосподарств і підприємств очікування, що відповідають її цілям.

В епіцентрі дискусії, що точиться навколо стабілізаційної політики, знаходиться питання щодо необхідності державного втручання в економіку. Одна група макроекономістів спирається на припущення, що ринки є досконало конкурентними, а ціни і заробітна плата — абсолютно гнучкими. Завдяки цьому ринковий механізм здатний швидко відновлювати повну зайнятість, що не потребує державного втручання. Інша група макроекономістів виходить із припущення, що ринки не є досконало конкурентними, а ціни і заробітна плата не є абсолютно гнучкими в короткостроковому періоді. Тому для пом'якшення економічних коливань держава має застосовувати стабілізаційну політику.

Іншим предметом полеміки навколо стабілізаційної політики є питання про те, якою має бути економічна політика — пасивною чи активною. В межах цього питання опоненти активної стабілізаційної політики роблять спробу довести, що вона є неефективною, а тому — зайвою. На свою користь вони наводять вже відомі аргументи — лаги стабілізаційної політики та очікування суб'єктів приватної економіки. Прихильники активної стабілізаційної політики визнають, що ці чинники можуть зменшувати її ефективність, але не зводять її нанівець.

Ще одним предметом полеміки навколо стабілізаційної політики є питання про те, яка політика є кращою — та, що діє за правилами, чи та, що ґрунтується на свободі дій. Прихильники політики за правилами вважають, що чиновникам, які розробляють цю політику, не можна довіряти, оскільки вони не завжди є компетентними, а також можуть використовувати владу для досягнення своїх цілей, які часто не відповідають інтересам громадян. Тому необхідні певні правила, які стосуються переважно монетарної політики. Прихильники політики на основі свободи дій дотримуються думки, що стабілізаційна політика має діяти не за правилами, а гнучко реагувати на коливання економічної кон'юнктури. Критерієм доцільності застосування політики на основі свободи дій є не рівень довіри до політиків, а її відносна ефективність.

Ключові терміни: активна економічна політика; бюджет із дефіцитом; бюджет із профіцитом; валові податки; гранична податкова ставка; державне споживання; державні закупівлі; державні заощадження; економічний кругообіг; ефективність стабілізаційної політики; змішана закрита економіка; крива Філіпса; критика Лукаса; лаги стабілізаційної політики; модель «вилучення—ін'єкції»; модель «витрати—випуск»; монетарна політика; національні заощадження; наявний дохід приватної економіки; наявний дохід уряду; недовір'я до чиновників; необхідність державного втручання в економіку; обережна економічна політика; очікування суб'єктів приватної економіки; пасивна економічна політика; перерозподільча функція держави; позики; політика за правилами; політика на основі свободи дій; правила монетарної політики; правила фіскальної політики; приватні заощадження; приватні інвестиції; стабілізаційна політика; стабілізаційна функція держави; теорія раціональних очікувань; трансферти; фіскальна політика; функція споживання; чисті податки.

Тема 9. Фіскальна політика

9.1. Дискреційна фіскальна політика

9.2. Недискреційна (автоматична) фіскальна політика

9.3. Фіскальна політика з урахуванням пропозиції

9.4. Фіскальна політика і державний бюджет

Інструментами дискреційної фіскальної політики є державні закупівлі і чисті податки, зміна яких означає зміну автономних витрат. Приріст державних закупівель викликає мультиплікативний приріст доходу. При цьому мультиплікатор витрат у змішаній закритій економіці є величиною оберненою до суми вилучень з економічного кругообігу, що охоплюють заощадження та податки. Це означає, що мультиплікатор витрат у змішаній закритій економіці нижчий, ніж у приватній закритій економіці. Тому збільшення автономних витрат на 1 грн у змішаній закритій економіці викликає менший приріст доходу, ніж збільшення автономних витрат на 1 грн у приватній закритій економіці.

Дискреційна зміна чистих податків — це така їх зміна, яка відбувається на підставі спеціальних державних рішень щодо рівня оподаткування і трансфертів. Вплив чистих податків на дохід здійснюється опосередковано — через їх вплив на автономне споживання, зміна якого спричинює мультиплікативну зміну доходу. Між зміною доходу і зміною чистих податків існує обернена залежність. При цьому мультиплікатор податків менший за мультиплікатор витрат пропорційно до граничної схильності до споживання. Тому зростання державних закупівель на 1 грн викликає більший приріст доходу, ніж зменшення чистих податків на 1 грн. Дискреційна фіскальна політика впливає і на державний бюджет. Державні закупівлі і трансферти впливають на видатки державного бюджету, а податки — на його надходження.

Особливим варіантом дискреційної фіскальної політики є такий, коли державні закупівлі і чисті податки змінюються в одному напрямі і на однакову величину, тобто на умовах збалансованого бюджету. За такого варіанта виникає мультиплікатор збалансованого бюджету, який відображує відношення між рівнозначними величинами — приростом доходу і приростом державного бюджету. Отже, мультиплікатор збалансованого бюджету дорівнює одиниці.

В основі недискреційної фіскальної політики лежить здатність фіскальних інструментів, що входять до складу чистих податків, змінюватися в автоматичному режимі, тобто без прямої

участі держави. Це зумовлено тим, що переважна більшість податків і трансфертів залежить від доходу, а отже можуть змінюватися пропорційно до змін доходу навіть за стабільних податкових ставок і незмінного рівня трансфертних платежів. Автоматична зміна чистих податків перетворює їх в автоматичний інструмент економічної стабілізації. Здатність чистих податків виконувати стабілізаційну функцію пояснюється тим, що податкові вилучення збільшуються в період зростання виробництва і зменшуються в період рецесії. У першому випадку чисті податки гальмують зростання економіки, у другому — гальмують її рецесію, що згладжує економічні коливання. Ефект гальмування залежить від величини, на яку податки зменшують мультиплікатор витрат.

Фіскальна політика з урахуванням пропозиції спирається на здатність податків впливати не лише на сукупний попит, а й на сукупну пропозицію. Згідно з теорією економіки пропозиції зниження податків посилює мотивацію до праці, підвищує рівень заощаджень і прибутковість інвестиційних проєктів, що у підсумку забезпечує більше зростання обсягу виробництва і нижчий рівень інфляції порівняно з результатами збільшення сукупного попиту. Проте політика низького оподаткування викликає суттєві зауваження з боку її опонентів. Серед головних зауважень до такої політики є її здатність створювати бюджетний дефіцит в короткостроковому періоді. На спростування цього зауваження прихильники теорії економіки пропозиції висунули гіпотезу, згідно з якою нижчі податкові ставки можуть бути сумісні з попередніми, і навіть зі збільшеними податковими надходженнями.

Гіпотеза про здатність політики низького оподаткування унеможливити виникнення бюджетного дефіциту теоретично обґрунтовується за допомогою кривої Лафера. Згідно з кривою Лафера, якщо оподаткування є надмірним, то зниження податків до оптимального рівня може стимулювати зростання обсягів виробництва і водночас забезпечувати збільшення податкових надходжень, що виключає можливість виникнення бюджетного дефіциту. Але крива Лафера є лише своєрідною гіпотезою, певною абстрактно-логічною конструкцією, а не узагальненням реальних причинно-наслідкових зв'язків. Тому її практичне застосування є значним політичним ризиком.

Фіскальна політика одночасно виконує дві функції: стабілізаційну і бюджетну, між якими, як правило, існує суперечність. Особливо гострим воно є в умовах падіння виробництва. За цих умов має застосовуватися стимулювальна фіскальна політика, яка викликає бюджетний дефіцит і породжує проблему його фінансування. Серед існуючих бюджетних концепцій найширшого практичного застосування набула концепція функціональних фінансів, згідно з якою підтримання економічної стабільності є метою фіскальної політики, а державний бюджет повинен виконувати роль її інструмента.

Розрізняють фактичний і структурний бюджетний дефіцит. Фактичний дефіцит виникає тоді, коли фактично отримані чисті податки менші за державні закупівлі. Структурний дефіцит показує різницю, яка б могла бути між чистими податками і державними закупівлями, за умов повної зайнятості і вироблення потенційного ВВП. Різниця між фактичним і структурним дефіцитом утворює циклічний дефіцит, який показує втрати, що несе державний бюджет в умовах неповної зайнятості.

Існує боргове і грошове фінансування бюджетного дефіциту. Перше здійснюється за рахунок внутрішніх і зовнішніх позик друге — за рахунок грошової емісії. Найбільшою загрозою для економіки є грошова емісія, яка прискорює інфляцію з відповідними негативними наслідками для суспільства. Менш загрозливим способом дефіцитного фінансування є боргове фінансування. Його вади:

- 1) виникає державний борг, який потрібно повертати з процентами;
- 2) державне запозичення спричинює підвищення процентної ставки, що породжує ефект витіснення приватних інвестицій.

Ключові терміни: автоматична зміна чистих податків; автоматичні стабілізатори; боргове фінансування; бюджет за повної зайнятості; бюджетна функція фіскальної політики; бюджетний дефіцит; внутрішні державні позики; внутрішній державний борг; державний борг; державний бюджет; державні закупівлі; дискреційна зміна чистих податків; дискреційна фіскальна політика; емісійне (грошове) фінансування; ефект гальмування

динаміки ВВП; зовнішній державний борг; концепція збалансування бюджету на циклічній основі; концепція збалансування бюджету на щорічній основі; концепція функціональних фінансів; крива Лафера; механізм автоматичних стабілізаторів; модель AD-AS; мультиплікатор витрат; мультиплікатор збалансованого бюджету; мультиплікатор податків; надмірний рівень оподаткування; недискреційна (автоматична) фіскальна політика; оптимальна податкова ставка; політика низького оподаткування; рейганоміка; стабілізаційна функція фіскальної політики; структурний дефіцит; теорія економіки пропозиції; фактичний бюджет; фактичний дефіцит; фінансування бюджетного дефіциту; циклічний дефіцит; чисті податки.

Тема 10. Монетарна політика

10.1. Цілі та інструменти монетарної політики

10.2. Передатний механізм монетарної політики

13.3. Монетарна політика в моделі AD-AS

Усі цілі монетарної політики поділяються на кінцеві та проміжні. Кінцеві цілі — це такі макроекономічні змінні, які характеризують загальні результати функціонування національної економіки і на досягнення яких монетарна політика має спрямовувати весь комплекс своїх заходів. До таких цілей належать зростання реального ВВП, зменшення безробіття та зниження інфляції. Окремі кінцеві цілі можуть суперечити одна одній. Так якщо зростання реального ВВП узгоджується зі зниженням безробіття, то зменшення інфляції може суперечити зростанню реального ВВП і зниженню безробіття. Конфлікт цілей монетарна політика може розв'язувати лише на основі принципу пріоритетів.

Монетарна політика спирається на певний ланцюг причинно-наслідкових зв'язків, в якому кінцеві цілі є завершальною ланкою. Тому вона не може впливати на кінцеві цілі безпосередньо. Для цього використовуються проміжні цілі. До них належать такі макроекономічні змінні, які опосередковують вплив інструментів монетарної політики на кінцеві цілі. Це зокрема, пропозиція грошей, процентна ставка, обсяг кредитування, рівень заборгованості тощо. Головними серед них є пропозиція грошей та процентна ставка. Але проміжні цілі, як правило не узгоджуються між собою. Тому проблема вибору проміжних цілей вирішується залежно від пріоритету відповідних їм кінцевих цілей. Для досягнення цілей монетарної політики центральний банк застосовує низку інструментів, Головними серед яких є: операції на відкритому ринку, операції на валютному ринку, облікова ставка, норми обов'язкового резервування.

Операції на відкритому ринку — це купівля-продаж центральним банком цінних паперів на відкритому ринку. До таких цінних паперів належать облігації внутрішньої державної позики, облігації зовнішньої державної позики, депозитні сертифікати центрального банку. За допомогою цих операцій центральний банк впливає на банківські резерви і в такий спосіб змінює пропозицію грошей. Операції на валютному ринку — це валютні інтервенції, здійснювані у формі купівлі-продажу центральним банком іноземної валюти. Ці операції також безпосередньо впливають на банківські резерви, що дає змогу змінювати пропозицію грошей. Облікова ставка — це процентна ставка, за якою центральний банк надає кредити комерційним банкам. Змінюючи облікову ставку, він регулює попит комерційних банків на свої кредити і в такий спосіб впливає на їхні резерви і пропозицію грошей. Норма обов'язкового резервування — це мінімальна норма депозитів, які комерційні банки зобов'язані зберігати на рахунках центрального банку. Змінюючи цю норму, центральний банк змінює банківські надлишкові резерви та грошовий мультиплікатор і у підсумку пропозицію грошей.

Сукупність причинно-наслідкових зв'язків між пропозицією грошей та кінцевими цілями монетарної політики називається передатним механізмом монетарної політики. Існує два підходи до передатного механізму монетарної політики: кейнсіанський і монетаристський. Кейнсіанці, обґрунтовуючи монетарний передатний механізм, намагаються пояснити, як пропозиція грошей впливає — на відповідний компонент сукупного попиту і в підсумку на реальний ВВП. Згідно з ранньою кейнсіанською моделлю монетарного передатного механізму збільшення пропозиції грошей зменшує процентну ставку, яка збільшує інвестиції, що викликає

зростання сукупного попиту і ВВП. У такій моделі каналом, що реалізує здатність пропозиції грошей впливати на кінцеві цілі монетарної політики, є канал «процентна ставка—інвестиції». Але, на думку монетаристів, цим каналом не обмежується вплив монетарної політики на економіку. Зважаючи на це, сучасні кейнсіанці обґрунтували низку інших каналів.

До інших каналів, що реалізують здатність пропозиції грошей впливати на кінцеві цілі монетарної політики, некейнсіанці відносять такі:

— канал «курс акцій — інвестиції». Цей канал з'являється внаслідок того, що зі збільшенням пропозиції грошей утворюється їх надлишок. Це збільшує попит на акції, що підвищує їх курс і посилює схильність підприємств до інвестування;

— канал «курс акцій — дохід від багатства — споживання». В межах цього каналу також присутній курс акцій. Але його зростання, викликане збільшенням пропозиції грошей, збільшує багатство домогосподарств та їхнє споживання, що у підсумку спричинює зростання сукупного попиту і реального ВВП;

— канал «процентна ставка — споживання». У межах цього каналу зниження процентної ставки, викликане збільшенням пропозиції грошей, збільшує споживання домогосподарств, сукупний попит і реальний ВВП;

— канал «процентна ставка — чистий експорт». Згідно з цим каналом зниження процентної ставки, спричинене приростом пропозиції грошей, зменшує попит на вітчизняні фінансові активи. Це знижує валютний курс і збільшує чистий експорт, що у підсумку стимулює зростання сукупного попиту і реального ВВП.

В основі монетаристського підходу до монетарного передатного механізму лежить рівняння кількісної теорії грошей, відповідно до якого швидкість обігу грошей є стабільною. За цих умов приріст пропозиції грошей визначає адекватний приріст сукупного попиту, який втілюється у зростання номінального ВВП. Отже, монетаристська модель передатного механізму монетарної політики не розкриває ті канали, за допомогою яких ринок трансформує збільшення пропозиції грошей у зростання сукупного попиту і номінального ВВП.

Серед усіх каналів монетарного передатного механізму найбільш визначеним є канал «процентна ставка—інвестиції». Тому саме на нього спираються для визначення наслідків впливу монетарної політики на економіку. У форматі графічної моделі $AD-AS$ аналіз наслідків монетарної політики в короткостроковому і довгостроковому періодах доцільно розглядати окремо. Згідно з моделлю $AD-AS$ у короткостроковому періоді монетарна експансія викликає такі основні наслідки: зниження процентної ставки, збільшення реального ВВП, зростання цін (інфляція). У довгостроковому періоді наслідки інші, а саме: зростання цін пропорційно збільшенню пропозиції грошей, зростання номінальної процентної ставки пропорційно зростанню цін і незмінність реальної процентної ставки, зростання номінального ВВП пропорційно зростанню цін і незмінність реального ВВП.

Ключові терміни: банківські резерви; відновна вартість капіталу; інструменти монетарної політики; канал «курс акцій — дохід від багатства — споживання»; канал «курсу акцій — інвестиції»; канал «процентна ставка — валютний курс — чистий експорт»; канал «процентна ставка — інвестиції»; канал «процентна ставка — споживання»; канали монетарного передатного механізму; кінцеві цілі монетарної політики; модель $AD-AS$; монетаристська модель монетарного передатного механізму; наслідки монетарної експансії у довгостроковому періоді; наслідки монетарної експансії у короткостроковому періоді; нейтральність грошей; норма обов'язкового резервування; облікова ставка; операції на валютному ринку; операції на відкритому ринку; передатний механізм монетарної політики; показник q -Тобіна; принцип пріоритетів; проміжні цілі монетарної політики; ринкова вартість капіталу; рівняння кількісної теорії грошей; ставки рефінансування; традиційна кейнсіанська модель монетарного передатного механізму; цінні папери.

Тема 11. Економічне зростання

11.1. Основні засади теорії економічного зростання

11.2. Модель Солоу

11.3. Джерела економічного зростання

11.4. Економічні цикли

Під економічним зростанням слід розуміти довгострокове зростання обсягів виробництва за рахунок збільшення потенційного ВВП і адекватного зростання сукупного попиту. Економічне зростання вимірюється двома показниками: річний темп приросту реального ВВП і річний темп приросту реального ВВП на душу населення. Економічне зростання не слід ототожнювати з економічним розвитком. Категорія економічного розвитку є змістовнішою, оскільки відображує не лише зростання обсягів виробництва, а й здатність економіки за рахунок цього підвищувати якість життя населення. Розрізняють два типи економічного зростання: екстенсивне та інтенсивне.

Сучасні уявлення про економічне зростання сформувалися на базі кейнсіанської і неокласичної теорій. На думку кейнсіанців, головну роль в економічному зростанні відіграє попит на інвестиції, який є компонентом сукупного попиту і засобом нагромадження капіталу. Він залежить, з одного боку, від норми заощаджень, з іншого — від капіталомісткості продукту. В неокласичній теорії економічного зростання головна увага приділяється нагромадженню капіталу, яке визначає потенційні можливості економіки, а також чинниками, від яких вони залежать. При цьому враховуються як кількісні так і якісні зміни у факторах виробництва, що пов'язуються з технічним прогресом. Подальше вдосконалення теорії економічного зростання спрямовано на розроблення ендогенних теорій.

Цільовою функцією моделі Солоу є збільшення ВВП на одного працівника, тобто зростання продуктивності праці, яка є функцією від її капіталоозброєності. Тому економічне зростання залежить від тих чинників, які впливають на капіталоозброєність: нагромадження капіталу, приріст населення, технічний прогрес. Із моделі Солоу випливають два висновки. Перший — вплив нагромадження капіталу і приросту населення на економічне зростання обмежується досягненням економікою стійкого стану, а технічний прогрес є нескінченним чинником економічного зростання. Другий — оптимальним обсягом нагромадження капіталу є така норма заощаджень, яка забезпечує економіці стійкий стан із найвищим рівнем споживання. Стійка капіталоозброєність, яка максимізує споживання, називається капіталоозброєністю за Золотим правилом, а норма заощаджень, яка відповідає цим умовам, — нормою заощаджень за Золотим правилом.

Для обчислення внеску кожного фактора виробництва у загальний приріст продукту застосовується метод, що має назву «облік економічного зростання». За цим методом внесок капіталу в економічне зростання визначається як добуток частки капіталу у виробленому продукті та приросту капіталу, а внесок праці — як добуток частки праці у виробленому продукті та приросту праці. Для визначення внеску технічного прогресу на економічне зростання застосовується показник сукупної продуктивності факторів виробництва. Сам внесок технічного прогресу у приріст продукту визначається за залишковим принципом, тобто відніманням від загального приросту продукту сумарного внеску капіталу і праці.

Економічне зростання — це головний елемент економічної динаміки, який визначає траєкторію обсягів виробництва. Іншим елементом економічної динаміки є економічні цикли. Економічним циклом називається період, протягом якого економіка проходить шлях від одного спаду або піднесення до іншого спаду або піднесення на умовах збереження загальної тенденції до зростання. Окремі економічні цикли істотно різняться між собою. Проте всі вони складаються з чотирьох фаз: пік (вершина), спад (рецесія), дно, піднесення.

Усі теорії економічних циклів можна об'єднати за двома напрямками: одні теорії пояснюють циклічні коливання в економіці зовнішніми чинниками, інші — внутрішніми чинниками. Теорії, що віддають перевагу зовнішнім чинникам, вбачають причини циклічних коливань в імпульсах, які породжуються за межами економічної системи. До таких імпульсів відносять війни, революції, політичні збурення, демографічні вибухи, відкриття нових родовищ корисних копалин, великомаштабні науково-технічні нововведення тощо. Прихильники теорій, які спираються на внутрішні чинники, виходять з того, що причини економічних циклів випливають зсередини самої економічної системи. До основних внутрішніх чинників вони відносять нераціональну монетарну політику, нестабільність інвестицій, негнучкість цін і

заробітної плати, коливання в продуктивності праці тощо.

Серед усієї сукупності теорій економічних коливань можна виділити найважливіші. Так, інноваційні теорії пов'язують економічні цикли з великими і нерегулярними технічними нововведеннями. Монетаристська теорія називає головною причиною економічних коливань нестабільні темпи грошової емісії. Згідно з моделлю мультиплікатора-акселератора економічні цикли спричинюються певними співвідношеннями між мультиплікатором та акселератором. Теорія рівноважного ділового циклу пояснює циклічні коливання помилковим сприйняттям економічними суб'єктами динаміки цін і заробітної плати, що спонукає їх до помилкових рішень. За теорією реального економічного циклу причиною економічних коливань є технологічні шоки.

Ключові терміни: амортизація; граничні інвестиції; економіка у стійкому стані; економічне зростання; економічний розвиток; економічний тренд; економічний цикл; екстенсивне зростання; ендогенні теорії економічного зростання; ефективність праці; залишок Солоу; золоте правило нагромадження капіталу; інвестиції; інтенсивне зростання; капіталоозброєність; капіталоозброєність за золотим правилом; кейнсіанська теорія економічного зростання; метод обліку економічного зростання; модель Солоу; нагромадження капіталу; передумови моделі Солоу; приріст населення; продуктивність праці; стійка капіталоозброєність; сукупна продуктивність факторів виробництва; теорії економічного циклу, що спираються на внутрішні чинники; теорії економічного циклу, що спираються на зовнішні чинники; технічний прогрес; фази економічного циклу; частка капіталу у виробленому продукті; частка праці у виробленому продукті;

Тема 12. Макроекономічна рівновага у відкритій економіці

12.1. Національна економіка з урахуванням решти світу

12.2. Платіжний баланс

12.3. Валютний курс

12.4. Основні теорії міжнародної торгівлі

12.5. Торговельна політика, чистий експорт і ВВП

12.6. Модель Манделла — Флемінга як теорія сукупного попиту у відкритій економіці

У сучасному світі економіка будь-якої країни пов'язана з рештою світу двома основними механізмами: зовнішньоторговельним механізмом і механізмом міжнародних фінансових операцій. Вирішальне значення у зовнішньоторговельному механізмі відіграє імпорт, який відображує рівень залежності національної економіки від економік інших країн. Протилежним елементом зовнішньоторговельного механізму є експорт, валютні надходження від якого слугують основним джерелом коштів, необхідних для оплати імпорту. Механізм міжнародних фінансових операцій включає отримання позик і надання кредитів, а також міжнародні операції з реальними та фінансовими активами. Результатом міжнародних фінансових операцій є чистий приплив капіталу, який може мати додатну або від'ємну величину.

Між грошовими потоками, пов'язаними із зовнішньоторговельним механізмом і механізмом міжнародних фінансових операцій, існує тісний зв'язок. Так, імпорт можна оплачувати не лише валютними надходженням від експорту, а й за рахунок припливу капіталу. І навпаки, валютні надходження від експорту можуть слугувати джерелом не лише оплати імпорту, а й відпливу капіталу. Отже, країна може імпортувати більше, ніж експортує, якщо чистий приплив капіталу в цю країну є додатною величиною. І навпаки, якщо чистий приплив капіталу в країну є від'ємною величиною, то це означає, що вона експортує більше, ніж імпортує.

У форматі моделі «витрати—випуск» під впливом решти світу сукупні витрати діляться на дві частини: 1) внутрішні витрати (внутрішній попит), які охоплюють приватне споживання, приватні інвестиції та державні закупівлі; 2) чистий експорт, який відображує чисті іноземні витрати (чистий іноземний попит). Якщо обсяг виробництва в країні перевищує внутрішній попит, то це означає, що країна виробляє більше, ніж закупає, і тому є чистим експортером.

Якщо, навпаки, обсяг виробництва в країні менше внутрішнього попиту, то це означає, що країна закупає більше, ніж виробляє, і тому є чистим імпортером. У відкритій економіці функція споживання враховує граничну схильність до внутрішнього споживання, яка зменшується порівняно з граничною схильністю до сукупного споживання на величину граничної схильності до імпорту.

У форматі моделі «вилучення—ін'єкції» під впливом решти світу вилучення доповнюються імпортом, а ін'єкції — експортом. Тому економічна рівновага у відкритій економіці визначається як тотожність між сумою всіх вилучень та сумою всіх ін'єкцій. Після певної трансформації економічна рівновага у відкритій економіці набуває вигляду тотожності між сальдо балансу національні заощадження — національні інвестиції і чистим експортом. Якщо виникає дефіцит національних заощаджень, то перевищення імпорту над експортом фінансується іноземцями і тому країна є чистим дебітором. Якщо виникає надлишок національних заощаджень, то він використовується для фінансування іноземців і тому країна є чистим кредитором.

Платіжний баланс — це макроекономічна модель, яка охоплює сукупність економічних операцій країни з рештою світу. Всі операції групуються в платіжному балансі за двома рахунками: рахунком поточних операцій та рахунком операцій з капіталом та фінансових операцій. У платіжному балансі кожна операція записується двічі — за кредитом однієї статті і за дебетом іншої статті. Переважна більшість операцій є еквівалентним обміном економічними цінностями. Поряд із цим існують і такі операції, що відображують надання економічних цінностей на безоплатній основі. Вони подаються в статті під назвою «Трансферти». Крім двох рахунків в платіжному балансі застосовується автономна стаття «Помилки та упущення», яка відображує сальдо статистичних неточностей, що виникають внаслідок часових і вартісних розбіжностей між митною та банківською статистикою.

Рахунок поточних операцій складається з трьох частин: баланс товарів та послуг, сальдо якого дорівнює чистому експорту; доходи, сальдо яких обчислюється як різниця між доходами, отриманими резидентами, і доходами, виплаченими нерезидентам; поточні трансферти, сальдо яких являє собою різницю між отриманими і виплаченими трансфертами. Рахунок капітальних операцій складається з двох частин: рахунок операцій з капіталом — рух капітальних трансфертів і нефінансових активів і фінансовий рахунок — відображує операції з фінансовими активами та зобов'язаннями, які виникають у резидентів відносно нерезидентів. Виділяють чотири групи активів і зобов'язань: прями інвестиції, портфельні інвестиції, інші інвестиції, резервні активи.

Платіжний баланс за своїм визначенням завжди є рівноважним. Його рівновага означає, що сальдо поточного рахунка дорівнює сальдо рахунка капітальних операцій з протилежним знаком за одночасного врахування сальдо статті «Помилки та упущення». Нерівноважним може бути лише неповний платіжний баланс, в якому рахунок капітальних операцій не враховує статтю «Резервні активи». Без цієї статті виникає баланс автономних операцій. Його нерівноважність свідчить про те, що країна одержала від усіх автономних операцій менше або більше іноземної валюти, ніж витратила на ці операції. Цей дисбаланс усувається за рахунок операцій з резервними активами.

Необхідним інструментом зовнішньоекономічної діяльності є валюта. Залежно від умов обміну та використання валюта буває конвертованою, частково конвертованою і неконвертованою. Процес визначення валютного курсу називається валютним котируванням. Існує пряме та обернене котирування. Валютний курс залежить від співвідношення між попитом і пропозицією на валютному ринку, на яке впливають три основних чинники: стан торговельних відносин країни з рештою світу, співвідношення між вітчизняною та світовою ставками процента, інфляція. Особливим варіантом визначення валютного курсу є концепція ПКС, в основі якої лежить закон єдиної ціни. Формування валютного курсу залежить від валютного режиму: плаваючий курс, фіксований курс.

Розрізняють номінальний і реальний курс валюти. Номінальний валютний курс відображує обмінну спроможність національної валюти, тобто пропорцію, в якій одна валюта обмінюється на іншу. Для визначення реального курсу номінальний курс коригується на

співвідношення внутрішніх і зовнішніх цін. Завдяки цьому реальний валютний курс відображує умови торгівлі, тобто пропорцію товарообміну. В процесі аналізу розрізняють двосторонній і багатосторонній валютні курси. Перший відображує вартість валюти через одну іноземну валюту, інший — через кілька іноземних валют. Сучасна міжнародна валютна система пройшла у своєму розвитку три етапи, якими є: система золотого стандарту, Бреттон-Вудська валютна система, Ямайська валютна система.

Засади теорії зовнішньої торгівлі були розроблені представниками класичної теорії наприкінці 18 — на початку 19 сторіччя. Адам Сміт висунув теорію абсолютних переваг, а Девід Рикардо — теорію порівняльних переваг. Вони вважали, що мотиваційним чинником у торгівлі між країнами є переваги країни-експортера у витратах на виробництво продукції і відсутність цих переваг у країни-імпортера. Згідно з теорією Гекшера—Оліна мотиваційним чинником зовнішньої торгівлі є неодинаковий рівень забезпеченості країн факторами виробництва. В теорії Майкла Портера участь країни в зовнішній торгівлі зумовлюється рівнем конкурентоспроможності її підприємств на відповідних міжнародних ринках, яка залежить від чотирьох чинників, що утворюють ромб, а також від випадку і політики уряду.

Слід розрізняти два види торговельної політики: протекціонізм і вільну торгівлю. Перший вид політики спрямований на захист національних підприємств від іноземної конкуренції, другий — передбачає торгівлю без обмежень з боку держави. В сучасній практиці торговельна політика є змішаною, оскільки поєднує вільну торгівлю з протекціонізмом. В основі змішаної торговельної політики лежить система інструментів, які можна поділити на митні та немитні. До митних інструментів належать такі види мита: імпортне (ввізне) та експортне (вивізне) мито адвалерне, специфічне, комбіноване, фіскальне, захисне, компенсаційне, антидемпінгове мито. До основних немитних інструментів належать квоти, ліцензії, експортні субсидії.

Зовнішня торгівля може справляти суттєвий вплив на ВВП країни. Цей вплив проявляється через чистий експорт. До основних чинників, які впливають на чистий експорт, належать: дохід торговельних партнерів, тобто іноземний ВВП; внутрішній дохід, тобто національний ВВП; реальний курс національної валюти, торговельна політика. Серед них за базову екзогенну змінну функції чистого експорту приймається реальний валютний курс. Інші чинники відносяться до зовнішніх екзогенних змінних, від яких залежить автономний компонент чистого експорту. Крива чистого експорту має від'ємний нахил, оскільки між реальним валютним курсом і чистим експортом існує обернена залежність. При цьому нахил цієї кривої визначається чутливістю чистого експорту до зміни рівня валютного курсу. Чистий експорт знаходиться в прямій залежності від іноземного ВВП і в оберненій — від національного ВВП. За зміни зазначених змінних крива чистого експорту зміщується у відповідний бік.

Чистий експорт, як і інші елементи сукупних витрат, впливає на обсяг ВВП мультиплікативно. Але слід враховувати, що зовнішня торгівля зменшує граничну схильність до внутрішнього споживання. Внаслідок цього у відкритій економіці мультиплікатор витрат зменшується порівняно з мультиплікатором витрат у закритій економіці. За таких умов однаковий приріст автономних витрат у відкритій економіці забезпечує менший приріст ВВП порівняно з умовами закритої економіки.

Модель Манделла—Флемінга є способом пристосування моделі $IS-LM$ до умов малої відкритої економіки з абсолютно мобільним капіталом. Тому крім процентної ставки і доходу, що є базовими змінними моделі $IS-LM$, до змінних моделі Манделла—Флемінга входять також чистий експорт, світова ставка процента і валютний курс. Ця модель пояснює причини коливань доходу і валютного курсу за незмінного рівня цін. У координатах $Y-\epsilon$ до ендогенних змінних моделі належать дохід і валютний курс, до екзогенних — інструменти макроекономічної політики та світова процентна ставка.

Згідно з моделлю Манделла—Флемінга наслідки впливу макроекономічної політики на дохід залежать від валютного режиму (плаваючий чи фіксований валютний курс). Модель Манделла—Флемінга виявляє, що за плаваючого валютного курсу і фіскальна, і торговельна політика є неефективними, оскільки обидві підвищують валютний курс і викликають ефект

витіснення чистого експорту, який зводить нанівець їхній позитивний вплив на дохід. За фіксованого курсоутворення обидві ці політики є ефективними, оскільки впливають на дохід. Монетарна політика є неефективною за фіксованого валютного курсу, оскільки будь-яке збільшення пропозиції грошей нейтралізується її вимушеним зменшенням, спрямованим на підтримання курсу валюти на фіксованому рівні. За плаваючого курсоутворення монетарна політика є ефективною, оскільки здатна впливати на дохід.

Ключові терміни: багатосторонній валютний курс; паритет купівельної спроможності; баланс автономних операцій; плаваючий валютний курс; баланс товарів і послуг; платіжний баланс; Бреттон-Вудська валютна система; помилки та упущення; валюта; портфельні інвестиції; внутрішні витрати; поточні трансферти; гранична схильність до імпорту; пряме котирування; двосторонній валютний курс; прямі інвестиції; дебетові операції; рахунок капітальних операцій; доходи; рахунок операцій з капіталом; експорт; рахунок поточних операцій; імпорт; реальний валютний курс; іноземні витрати; резервні активи; інші інвестиції; решта світу; капітальні трансферти; система золотого стандарту; кредитові операції; споживання національних товарів; міжнародні фінансові операції; сукупне споживання; модель «вилучення—ін'єкції»; сукупні витрати; модель «витрати—випуск»; торговельний баланс; нефакторні послуги; факторні послуги; номінальний валютний курс; фіксований валютний курс; обернене котирування; фінансовий рахунок; абсолютно мобільний капітал; мультиплікатор витрат у відкритій економіці; адвалерне мито; національний ВВП; антидемпінгове мито; парадокс Леонтєва; валютний курс; плаваючий валютний курс; вільна торгівля; протекціонізм; внутрішня процента ставка; рівняння кривої IS у відкритій економіці; експортне (вивізне) мито; рівняння кривої LM у відкритій економіці; експортні субсидії; світова процентна ставка; захисне мито; специфічне мито; імпортне (ввізне) мито; теорія абсолютних переваг; іноземний ВВП; теорія Гекшера—Оліна; квоти; теорія порівняльних переваг; комбіноване мито; теорія Портера; компенсаційне мито; торговельна політика; крива чистого експорту; фіксований валютний курс; ліцензії; фіскальна політика; мала відкрита економіка; фіскальне мито; модель Манделла—Флемінга; чистий експорт; монетарна політика/

Рекомендована література

1. Агапова Т. А., Серєгіна С. Ф. Макроекономіка. М.: Дело и Сервис, 2000. 416 с.
2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроекономіка. К.: Знання, 2004. 828 с.
3. Дорнбуш Р., Фішер С. Макроекономіка. К.: Основи, 1996. 809 с.
4. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.
5. Макконнелл К., Брю С. Макроекономіка. Львів: Просвіта, 1997. 672 с.
6. Манків Г. Макроекономіка. К.: Основи, 2000. 588 с.
7. Мишкін С.Ф. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків. К.: Основи, 1998. 964 с.
8. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
9. Савченко А. Г. Макроекономіка. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 1.
10. Сакс Д., Ларрен Б. Макроекономіка. Глобальный подход. — М.: Дело, 1996. — 847 с.
11. Семюелсон П., Нордгауз В. Макроекономіка. — К.: Основи, 1995. — 574 с.
12. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
13. Тітьонко О. М. Система макроекономічного рахівництва. — К.: КНЕУ, 2002. — 188 с.
14. Хикс Дж. Стоимость и капитал. — М.: Прогресс, Универс, 1993 — 488 с.
15. Шевчук В. Платіжний баланс і макроекономічна рівновага в трансформаційних економіках: досвід України. — Львів, Каменяр, 2001. — 495 с.
16. Эклунд К. Эффективная экономика.— М.: Экономика, 1991.— 349 с.
17. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p.
18. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p.

**3. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ
(СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ,
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
(у т.ч. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ)**

Тема 1. Вступ до макроекономіки

1.1. Практична функція макроекономіки

1.2. Об'єкт і предмет макроекономіки

1.3. Методологія макроекономіки

1.4. Становлення та розвиток макроекономіки

Література:

1. Агапова Т. А., Серєгіна С. Ф. Макроекономика. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава 1.
  2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроекономіка. К.: Знання, 2008.
- Розділ .
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.
  4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
  5. Савченко А. Г. Макроекономіка. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 1.
  6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
  7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
  8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
  9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
  10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

Тема 2. ВВП та його вимірювання

2.1. Система національних рахунків як міжнародний стандарт макроекономічного рахівництва

2.2. Показники результатів макроекономічної діяльності

2.3. Методи обчислення ВВП і національного доходу

2.4. Номінальний та реальний ВВП

Література:

1. Агапова Т. А., Серєгіна С. Ф. Макроекономика. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава 2.
  2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроекономіка. К.: Знання, 2008.
- Розділ .
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.
  4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
  5. Савченко А. Г. Макроекономіка. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 2.
  6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
  7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
  8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
  9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
  10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

Тема 3. Ринок праці. Інфляція та безробіття

3.1. Механізм функціонування ринку праці

3.2. Чинники, що впливають на безробіття

3.3. Втрати від безробіття

3.4. Сутність і види інфляції

3.5. Причини та наслідки інфляції

3.6. Інфляція та безробіття

Література:

1. Агапова Т. А., Серёгина С. Ф. Макроэкономика. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава 3, 10.
2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроэкономика. К.: Знання, 2008. Розділ .
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.
4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
5. Савченко А. Г. Макроэкономика. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 3, 6.
6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

Тема 4. Сукупний попит і сукупна пропозиція. Модель AD-AS

4.1. Сукупний попит

4.2. Сукупна пропозиція

4.3. Модель AD – AS як базова модель економічної рівноваги

Література:

1. Агапова Т. А., Серёгина С. Ф. Макроэкономика. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава 4.
2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроэкономика. К.: Знання, 2008. Розділ .
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.
4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
5. Савченко А. Г. Макроэкономика. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 4.
6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

Тема 5. Грошовий ринок та банківська система

5.1. Пропозиція грошей

5.2. Попит на гроші

5.3. Механізм грошового ринку

5.4. Процентна ставка

Література:

1. Агапова Т. А., Серёгина С. Ф. Макроэкономика. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава 7.
  2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроэкономика. К.: Знання, 2008.
- Розділ .
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.
  4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
  5. Савченко А. Г. Макроэкономика. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 5.
  6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
  7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
  8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
  9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
  10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

Тема 6. Споживання та інвестиції. Кейнсіанський хрест

6.1. Роль споживання в макроекономічних моделях

6.2. Інвестиції та їх значення

6.3. Сукупні витрати і рівноважний ВВП

6.4. Мультиплікатор витрат

6.5. Сукупні витрати і потенційний ВВП

6.6. Сукупні витрати і рівноважний ВВП. Модель кейнсіанського хреста.

Література:

1. Агапова Т. А., Серёгина С. Ф. Макроэкономика. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава 5.
  2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроэкономика. К.: Знання, 2008.
- Розділ .
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.
  4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
  5. Савченко А. Г. Макроэкономика. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 7, 9.
  6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
  7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
  8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
  9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
  10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

Тема 7. Модель Хікса IS-LM

7.1. Товарний ринок і крива IS

7.2. Грошовий ринок і крива LM

7.3. Фіскальна і монетарна політика в моделі IS-LM

7.4. Ефективність фіскальної і монетарної політики на основі моделі IS-LM

Література:

1. Агапова Т. А., Серёгина С. Ф. Макроэкономика. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава 9.
2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроекономіка. К.: Знання, 2008. Розділ .
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.
4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
5. Савченко А. Г. Макроекономіка. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 14.
6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

Тема 8. Макроекономічна політика держави у ринковій економіці

8.1. Роль держави в економічному кругообігу

8.2. Вплив держави на економічну рівновагу

8.3. Стабілізаційна політика

8.4. Полеміка навколо стабілізаційної політики

Література:

1. Агапова Т. А., Серёгина С. Ф. Макроэкономика. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава .
2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроекономіка. К.: Знання, 2008. Главы 12, 17, 18.
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.
4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
5. Савченко А. Г. Макроекономіка. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 11.
6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

Тема 9. Фіскальна політика

9.1. Дискреційна фіскальна політика

9.2. Недискреційна (автоматична) фіскальна політика

9.3. Фіскальна політика з урахуванням пропозиції

9.4. Фіскальна політика і державний бюджет

Література:

1. Агапова Т. А., Серёгина С. Ф. Макроэкономика. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава 6.
2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроекономіка. К.: Знання, 2008.

Розділ .

3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.
4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
5. Савченко А. Г. Макроекономіка. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 12.
6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

Тема 10. Монетарна політика

10.1. Цілі та інструменти монетарної політики

10.2. Передатний механізм монетарної політики

13.3. Монетарна політика в моделі AD-AS

Література:

1. Агапова Т. А., Серёгина С. Ф. Макроэкономика. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава 8 .
2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроекономіка. К.: Знання, 2008. Розділ .
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.
4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
5. Савченко А. Г. Макроекономіка. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 13.
6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

Тема 11. Економічне зростання

11.1. Основні засади теорії економічного зростання

11.2. Модель Солоу

11.3. Джерела економічного зростання

11.4. Економічні цикл

Література:

1. Агапова Т. А., Серёгина С. Ф. Макроэкономика. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава 11.
2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроекономіка. К.: Знання, 2008. Розділ .
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелнос, 1999. 352 с.

4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
5. Савченко А. Г. Макроекономіка. К.: КНЕУ, 2012. Розділ 10.
6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

Тема 12. Макроекономічна рівновага у відкритій економіці

12.1. Національна економіка з урахуванням решти світу

12.2. Платіжний баланс

12.3. Валютний курс

12.4. Основні теорії міжнародної торгівлі

12.5. Торговельна політика, чистий експорт і ВВП

12.6. Модель Манделла — Флемінга як теорія сукупного попиту у відкритій економіці

Література:

1. Агапова Т. А., Серєгина С. Ф. Макроекономіка. М.: Дело и Сервис, 2000. Глава 13-16.
2. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. Макроекономіка. К.: Знання, 2008. Розділ .
3. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. М.: Гелиос, 1999. 352 с.
4. Моторин Р. М., Моторина Г. М. Система національних рахунків. К.: КНЕУ, 2001. 336 с.
5. Савченко А. Г. Макроекономіка. К.: КНЕУ, 2012. Розділи 15,16.
6. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. К.: Основи, 1998. 854 с.
7. Хикс Дж. Стоимость и капитал. М.: Прогресс, Универс, 1993. 488 с.
8. Эклунд К. Эффективная экономика. М.: Экономика, 1991. 349 с.
9. Blecker R. A., Setterfield M. Heterodox Macroeconomics. Models of Demand, Distribution and Growth. Cheltenham UK ; Northampton USA : Edward Elgar Publishing, 2019. 591 p. Chapter .
10. Mitchell W., Wray R.L., Watts M. Macroeconomics. London: Red Globe Press, 2019. 600 p. Chapter .

**4. ПИТАННЯ, ЗАДАЧІ, ЗАВДАННЯ АБО КЕЙСИ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ
ЗНАНЬ І ВМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ,
ПЕРЕДБАЧЕНИХ НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ, ПІСЛЯТЕСТАЦІЙНОГО
МОНІТОРИНГУ НАБУТИХ ЗНАНЬ І ВМІНЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Поточний контроль знань студентів здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Об'єктами поточного контролю є:

- активність та результативність роботи студента протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни;
- відвідування занять.

Контроль систематичного виконання самостійної роботи та активності на практичних заняттях проводиться за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;
- ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;
- ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;
- уміння поєднувати теорію з практикою при розгляді практичних ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків при виконанні індивідуальних завдань, та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;
- оволодіння методами економіко-статистичної обробки даних з використанням комп'ютерних технологій;
- логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Оцінювання знань студента під час виконання завдань для самостійної роботи проводиться за 4-бальною шкалою.

Оцінка «відмінно» ставиться за умови відповідності виконаного завдання студента або його усної відповіді до всіх зазначених критеріїв. Відсутність тієї чи іншої складової знижує оцінку.

При оцінюванні практичних занять увага приділяється також їх якості та самостійності, своєчасності здачі виконаних завдань викладачу (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась із вимог не буде виконана, то оцінка буде знижена.

Поточний контроль знань проводиться у вигляді опитування на практичних заняттях. Передбачає виявлення опанування студентом лекційного матеріалу та вміння застосування його для вирішення практичної ситуації, проводиться у вигляді усного опитування.

Питання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти за темами

Тема 1. Вступ до макроекономіки

Контрольні запитання та завдання

1. Що є практичною функцією макроекономіки та в який спосіб можна підвищувати ефективність економіки?
2. Дайте визначення об'єкту макроекономіки і розкрийте основні відмінності між окремими економічними системами.
3. Що є предметом макроекономіки та яка її пізнавальна і прикладна функція?
4. Попит на каву залежить від ціни та доходу споживачів. Які змінні функції попиту на каву є ендогенними, а які екзогенними? Як їх зміна відображається на графіку?
5. Назвіть прізвища економістів, які зробили значний внесок у становлення та розвиток макроекономічної науки. Сформулюйте сутність їхнього внеску.

Література:

1. Jones M. Tim An introduction to data science, Part 1: Data, structure, and the data science

pipeline. 2018. URL: <https://www.ibm.com/developerworks/library/ba-intro-data-science-1/ba-intro-data-science-1-pdf.pdf>

2. Stanton J. Introduction To Data Science. 2013. URL: <https://surface.syr.edu/istpub/165/>

3. Meaning of data. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/data>

Тема 2. ВВП та його вимірювання

Контрольні запитання та завдання

1. Назвіть основні категорії СНР і дайте їм пояснення.
2. У чому полягає відмінність між резидентами та нерезидентами, між географічною та економічною територіями країни?
3. Який формат мають рахунки в СНР? Свою відповідь продемонструйте на прикладі рахунка виробництва.
4. Що таке ВВП і в чому полягає відмінність між випуском і ВВП?
5. У чому полягає відмінність між кінцевим використанням і кінцевим споживанням?
6. Чим відрізняються ВВП, валовий національний дохід і валовий національний наявний дохід?
7. Що таке номінальний і реальний ВВП, інфлювання і дефлювання?
8. Припустимо, що результати економічної діяльності України за рік характеризуються наведеними в таблиці показниками:

Показник	Сума, млрд грн	Показник	Сума, млрд грн
Споживання домашніх господарств	128,0	Амортизація	24,0
Чисті факторні доходи	- 0,6	Експорт	18,0
Чисті податки на виробництво та імпорт	32,0	Валовий прибуток	22,0
Чисті приватні інвестиції	8,0	Державні закупівлі	42,0
Чисті поточні трансферти	2,4	Імпорт	16,0
Зарплата найманих працівників	136,0	Змішаний дохід	14,0

Використовуючи табличні показники, обчисліть: а) ВВП за розподільчим методом і за методом кінцевого використання; б) *NDP*, *GNI*, *GNDI*.

9. Припустимо, що у базовому році, тобто в році $(t - 1)$, реальний ВВП становив 192 млрд грн, а ціна ринкового кошика споживчих товарів – 1000 грн; у році t номінальний ВВП склав 210 млрд. грн, а ціна ринкового кошика – 1050 грн. Обчисліть абсолютний приріст номінального ВВП у році t окремо за рахунок збільшення реального ВВП і внаслідок зростання цін.

Тема 3. Ринок праці. Інфляція та безробіття

Контрольні запитання та завдання

1. Прокоментуйте сутність та інформаційну роль таких показників, що

характеризують стан ринку праці: рівень зайнятості, рівень безробіття, коефіцієнт участі в робочій силі.

2. Яке безробіття вважається природним і чим воно відрізняється від фактичного безробіття?

3. Порівняйте неокласичну та кейнсіанську функції попиту на працю.

4. Чим відрізняється кейнсіанська функція пропозиції праці від неокласичної?

5. Зробіть порівняльний аналіз неокласичного та кейнсіанського механізмів урівноваження ринку праці.

6. Від яких чинників залежить природний рівень безробіття?

7. Які чинники викликають циклічне безробіття?

8. Як Ви розумієте втрати суспільства від безробіття згідно з законом Оукена?

9. Ринок праці в певній країні характеризується такими показниками: чисельність дорослого населення — 20 млн осіб; коефіцієнт участі в робочій силі — 70 %, рівень зайнятості — 65 %, природне безробіття — 6 %. Обчисліть циклічний рівень безробіття.

10. Номінальний ВВП в країні становить 240 млрд грн, а індекс цін — 120 %. При цьому фактичне безробіття дорівнює 8 %, фрикційне — 2, структурне — 4 %. Розрахуйте втрати реального ВВП згідно із законом Оукена.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення трьом видам інфляції (помірній, галопуючій та гіперінфляції) та охарактеризуйте економічні умови, в яких спостерігається кожна з них.

2. У чому полягає відмінність між інфляцією попиту та інфляцією витрат і які наслідки виникають в економіці за умов, коли вони знаходяться між собою в причинно-наслідковій залежності?

3. Розкрийте механізм формування інфляційних очікувань за теоріями адаптивних і раціональних очікувань і порівняйте ці теорії між собою.

4. Що є спільним і відмінним у кейнсіанській та монетаристській теоріях щодо пояснення причин інфляції?

5. Назвіть і охарактеризуйте чинники інфляції попиту і чинники інфляції витрат; визначте роль грошової маси в інфляційному механізмі.

6. Які економічні та соціальні наслідки може викликати інфляція? Назвіть основні наслідки від гіперінфляції в Україні у 90-х роках 20 ст.

7. Чим відрізняється сучасна крива Філіпса від її раннього варіанта?

8. Поясніть чому в довгостроковому періоді крива Філіпса має вигляд вертикальної лінії, що бере свій початок в точці потенційного ВВП.

9. Які зміни відбудуться на кривій Філіпса, якщо збільшиться циклічне безробіття або зростуть інфляційні очікування?

10. Крива Філіпса описується рівнянням $\pi = \pi^e - 0,5(u - 0,06)$. На скільки процентів потрібно збільшити циклічне безробіття, щоб знизити інфляцію на два процентних пункти за інших незмінних умов?

Тема 4. Сукупний попит і сукупна пропозиція. Модель AD-AS

Контрольні запитання та завдання

1. Поясніть відмінність, яка існує між спадною функцією сукупного попиту і спадною функцією ринкового попиту.

2. Розкрийте теоретичний інструментарій, який лежить в основі кривої довгострокової сукупної пропозиції та назвіть чинники, що впливають на сукупну пропозицію в довгостроковому періоді.

3. Який теоретичний інструментарій лежить в основі горизонтальної кривої короткострокової сукупної пропозиції?

4. Розкрийте теоретичний інструментарій, що пояснює додатний нахил кривої короткострокової сукупної пропозиції.

5. Які нецінові чинники впливають на короткострокову сукупну пропозицію і як?

6. Використовуючи графік, розкрийте алгоритм, згідно з яким ринковий механізм відновлює довгострокову рівновагу в економіці, якщо вона була порушена надмірним сукупним попитом.

7. Розкрийте умови за яких відновлюється довгострокова рівновага в економіці, якщо вона була порушена несприятливим збуренням сукупної пропозиції.

8. Припустимо, що потенційний ВВП становить 200 млрд грн; очікуваний рівень цін в економіці дорівнює 105 %, тобто згідно з прогнозом ціни в економіці мали б зрости на 5 %; фактичний рівень цін — 113 %. При цьому a становить 0,2. Обчислити обсяг реального ВВП згідно з функцією короткострокової сукупної пропозиції.

Тема 5. Грошовий ринок та банківська система

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення пропозиції грошей та охарактеризуйте агрегати, з яких вона складається.

2. Поясніть параметри, які визначають величину та структуру грошової бази.

3. Розкрийте алгоритм мультиплікації грошової бази.

4. Поясніть, чому крива пропозиції грошей має додатний нахил.

5. Розкрийте інструментарій класичної теорії попиту на гроші.

6. У чому полягає вклад Кейнса в розвиток теорії попиту на гроші?

7. Зробіть порівняльний аналіз кейнсіанської і фрідманівської функцій попиту на гроші.

8. Розкрийте алгоритм урівноваження грошового ринку, якщо рівновага була порушена:

а) збільшенням доходу на умовах незмінності грошової бази;

б) збільшенням грошової бази за незмінності доходу;

в) збільшенням доходу на умовах підтримання процентної ставки на стабільному рівні.

9. Спираючись на рівняння Фішера, поясніть відмінність між реальною та номінальною процентними ставками.

10. Припустимо, що rr становить 0,2; cr — 0,25: а) Чому дорівнює грошовий мультиплікатор? б) Центральний банк має намір збільшити пропозицію грошей на 200 млн грн. На яку суму він повинен збільшити грошову базу?

11. Припустимо, що Національний банк продав суб'єктам приватної економіки депозитних сертифікатів на суму 100 млн грн. При цьому rr становить 0,15; cr — 0,4. Обчисліть загальний приріст пропозиції грошей, а також приріст депозитів і готівки.

12. Попит і пропозиція на грошовому ринку становлять відповідно 100,0 млрд і 98,75 млрд грн. При цьому rr дорівнює 0,2; cr — 0,3. На яку суму Національний банк має збільшити грошову базу, щоб урівноважити грошовий ринок на умовах незмінності процентної ставки?

Тема 6. Споживання та інвестиції. Кейнсіанський хрест

Контрольні запитання та завдання

1. Розкрийте умови формування і структуру особистого доходу та особистого наявного доходу в приватній закритій економіці.

2. У чому полягає сутність методу нарахування складного процента і метод у дисконтування? З якою метою вони застосовуються?

3. Поясніть сутність і призначення кривої Лоренца, коефіцієнта Джині та децільного коефіцієнта.

4. Напишіть сучасне рівняння кейнсіанської функції споживання і покажіть за допомогою графіка залежність споживання від доходу.

5. Назвіть і поясніть чинники, що впливають на граничну схильність до споживання, а також чинники автономного споживання.

6. Розкрийте сутність теорії міжчасового вибору споживача Фішера і в межах двох періодів визначте бюджетне обмеження споживача в кожному періоді.

7. Поясніть функцію споживання за гіпотезою життєвого циклу Модільяні. Які висновки щодо середньої схильності до споживання з неї випливають?

8. Поясніть функцію споживання за гіпотезою постійного доходу Фрідмана. Які висновки щодо середньої схильності до споживання з неї випливають?

9. Людина вирішила спланувати своє споживання на два наступних роки. При цьому в першому році її трудовий дохід становитиме 10 000 грн, у другому — 13 500 грн; у першому році $c = 1,0$; у другому — $c = 0,9$. Процентна ставка дорівнює 10 %. Припустимо, що в першому році людина планує взяти позику в сумі 1200 грн, щоб повернути її у другому році. Визначте бюджетне обмеження споживача в кожному з двох років.

10. Припустимо, що поточний дохід людини за рік становить 20 000 грн, а її особисте багатство дорівнює 100 000 грн. Визначте величину споживання людини, якщо гранична схильність до споживання з поточного доходу — 0,65, гранична схильність до споживання з багатства — 0,02.

1. Охарактеризуйте два напрями впливу інвестицій на економіку.

2. Поясніть залежність виробничого потенціалу економіки від співвідношення між валовими інвестиціями та амортизацією.

3. Розкрийте зміст передумов, на які спирається кейнсіанська функція інвестицій.

4. У чому полягає сутність і якою є роль граничної ефективності капіталу в процесі формування попиту на інвестиції?

5. Напишіть рівняння кейнсіанської функції інвестицій і проілюструйте його графіком.

6. Від чого залежить бажаний обсяг основного капіталу в неокласичній функції інвестицій?

7. Напишіть рівняння неокласичної функції інвестицій і розкрийте зміст моделі гнучкого акселератора.

8. Використовуючи рівняння функції інвестицій у житлове будівництво, поясніть вплив окремих чинників на цей компонент інвестиційного попиту.

9. Використовуючи рівняння функції інвестицій у запаси, поясніть вплив окремих чинників на цей компонент інвестиційного попиту.

10. Проаналізуйте методи визначення прибутковості інвестиційних проектів: традиційний метод і метод чистої дисконтованої вартості.

11. Напишіть рівняння простої інвестиційної функції і проілюструйте графіком вплив на інвестиції процентної ставки та чинників автономних інвестицій.

12. Розкрийте механізм урівноваження заощаджень з інвестиціями на основі класичної теорії.

13. Розкрийте механізм урівноваження заощаджень з інвестиціями на основі кейнсіанської теорії.

14. Розкрийте роль фінансових ринків і фінансових посередників у переміщенні заощаджень від домогосподарств до підприємств.

15. У періоді $(t - 1)$ реальна процентна ставка становила 10 %, у періоді t вона зменшилася до 8 %, а автономні інвестиції збільшилися на 12 млн грн. Обчисліть приріст інвестицій згідно з простою інвестиційною функцією, якщо b становить 50 млн грн.

16. Загальні вкладення в інвестиційний проект із трирічним циклом життя становлять 100,112 тис. грн: у першому році інвестиції дорівнюють 44 тис. грн, у другому — 40 тис. грн, у третьому — 16,112 тис. грн. Виручка від реалізації продукції в першому році дорівнює 0 грн, у другому — 52,1 тис. грн, у третьому — 80 тис. грн. Визначте чисту дисконтовану вартість інвестиційного проекту, якщо ставка дисконту — 10 %.

1. Поясніть на графіку, як визначається рівноважний ВВП: а) за методом «витрати—випуск»; б) за методом «вилучення—ін'єкції». Чому ці методи завжди дають однаковий рівень рівноважного ВВП?

2. Що відображує відхилення ВВП від рівноважного рівня і що спонукає підприємства змінювати обсяг виробництва до рівноважного значення?
3. Розкрийте відмінність між двома визначеннями витрат на виробництво ВВП — між індукційованими витратами та автономними витратами.
4. Поясніть, завдяки чому зміна автономних витрат викликає мультиплікативну зміну доходу. Покажіть відмінність між мультиплікатором витрат та ефектом мультиплікатора.
5. Покажіть за допомогою моделі «кейнсіанський хрест» залежність між приростом автономних витрат, приростом запланованих сукупних витрат і приростом доходу.
6. Спираючись на графік, поясніть причину виникнення рецесійного розриву і розкрийте його кількісну визначеність за стабільних цін і в умовах інфляції.
7. Використовуючи графік, поясніть причину виникнення інфляційного розриву і розкрийте його кількісну визначеність в умовах повної і надмірної зайнятості.
8. Маємо гіпотетичну економіку з такою функцією споживання: $C = 46 + 0,64 \times Y$. Заплановані інвестиції становлять 34 млрд грн. Використовуючи рівняння $Y = C + I$, визначте рівноважний ВВП.
9. В умовах економічної рівноваги фактичний реальний ВВП дорівнює 250 млрд грн, потенційний ВВП — 260 млрд грн, $s = 0,75$. Розрахуйте рецесійний розрив.
10. В умовах економічної рівноваги фактичний номінальний ВВП дорівнює 220 млрд грн, потенційний ВВП — 200 млрд грн, $s = 0,25$. Розрахуйте інфляційний розрив.
11. Приріст автономних витрат становить 4 млрд грн, $s = 0,8$. Визначте ефект мультиплікатора в умовах простої закритої економіки.

Тема 7. Модель Хікса IS-LM

Контрольні запитання та завдання

1. Використовуючи «кейнсіанський хрест» і графік інвестиційного попиту, виведіть криву IS і поясніть, чому вона є спадною.
2. Поясніть на графіку кривої IS , від чого залежить крутизна її нахилу.
3. Використовуючи графік грошового ринку, виведіть криву LM і поясніть, чому вона є зростаючою.
4. Поясніть на графіку кривої LM , від чого залежить крутизна її нахилу.
5. Побудуйте графічну модель $IS-LM$ і поясніть, які її змінні є ендегенними, а які — екзогенними, якщо вона використовується для обґрунтування макроекономічної політики.
6. Спираючись на графічну модель $IS-LM$, проаналізуйте наслідки впливу на дохід і процентну ставку:
  - а) фіскальної експансії;
  - б) монетарної експансії;
  - в) одночасного застосування фіскальної та монетарної експансії.
7. Використовуючи графічну модель $IS-LM$, розкрийте умови, від яких залежить ефективність:
  - а) фіскальної політики;
  - б) монетарної політики.
8. Поясніть і продемонструйте на графіку правильність тверджень:
  - а) якщо попит на гроші нечутливий до процентної ставки, крива LM вертикальна;
  - б) якщо попит на гроші надзвичайно чутливий до процентної ставки, крива LM горизонтальна;
  - в) якщо попит на інвестиції нечутливий до процентної ставки, крива IS вертикальна.
9. Маємо умови: $k = 0,20$; $b = 50$; $h = 40$; $m_e = 2$. Використовуючи рівняння кривої IS і кривої LM , обчисліть, на скільки зміняться параметри моделі $IS-LM$, тобто дохід і процентна ставка, якщо:
  - а) уряд збільшить державні закупівлі на 600 млн грн;

б) центральний банк збільшить пропозицію грошей на 800 млн грн.

Тема 8. Макроекономічна політика держави у ринковій економіці

Контрольні запитання та завдання

1. Використовуючи рисунок, розкрийте роль держави економічному кругообігу, її розподільчу та стабілізаційну функції.
2. Поясніть, яким чином податки і трансферти враховуються у функції споживання за рівнянням: $C = \bar{C} + c(Y - T)$.
3. Поясніть, яким чином податки і трансферти враховуються у функції споживання за рівнянням: $C = \bar{C} + c(1 - t) \cdot Y$.
4. За допомогою алгебраїчних рівнянь визначте приватні та державні заощадження в умовах змішаної економіки та поясніть рівняння рівноваги між національними заощадженнями та національними інвестиціями.
5. Проаналізуйте рівняння, яке описує рівновагу між внутрішніми фінансовими ресурсами та приватними інвестиціями.
6. Дайте визначення стабілізаційної політики, фіскальної політики та монетарної політики і розкрийте взаємозв'язок між фіскальною та монетарною політикою.
7. Розкрийте зміст чинників, які зменшують ефективність стабілізаційної політики.
8. Наведіть аргументи противників державного втручання в економіку та контраргументи його прихильників.
9. Розкрийте зміст дискусії навколо альтернативи щодо пасивної чи активної економічної політики.
10. Наведіть аргументи прихильників політики, що ґрунтується на правилах, і контраргументи прихильників політики на основі свободи дій.
11. Змішана замкнута економіка характеризується такими параметрами:
 $Y = 300$ млрд грн, $\bar{C} = 50$ млрд грн, $c = 0,7$, $AT = 90$ млрд грн, $TR = 40$ млрд грн, $G = 52$ млрд грн, $I_g = 2$ млрд грн. Обчисліть національні заощадження.

Тема 9. Фіскальна політика

Контрольні запитання та завдання

1. Використовуючи графічну модель «кейнсіанський хрест», поясніть мультиплікативний вплив державних закупівель і чистих податків на ВВП.
2. Поясніть, чому чисті податки, що змінюються автоматично, називаються автоматичними стабілізаторами?
3. Доведіть математично, що мультиплікатор збалансованого бюджету дорівнює одиниці.
4. Напишіть і поясніть формулу, яка визначає ефект гальмування динаміки ВВП, що спричинюється автоматичними стабілізаторами.
5. Розкрийте основні положення теорії економіки пропозиції і покажіть за допомогою графічної моделі $AD-AS$ вплив зниження податків на ВВП і ціни.
6. Розкрийте і покажіть на графіку ідею кривої Лафера.
7. Зробіть порівняльний аналіз концепцій збалансування державного бюджету.
8. Дайте визначення фактичного, структурного і циклічного дефіцитів. Продемонструйте співвідношення між ними на графіку.
9. Поясніть, чому структурний бюджетний дефіцит має здатність відображати ефективність дискреційної фіскальної політики.
10. Зробіть порівняльний аналіз джерел фінансування бюджетного дефіциту.
11. Маємо умови: $c = 0,8$; $t = 0,25$. Припустимо, що державні закупівлі збільшилися на

800 млн грн, а чисті податки — на 60 млн грн. Обчисліть приріст ВВП.

12. Маємо умови: $c = 0,8$; $t = 0,25$. Припустимо, що уряд передбачає збільшити ВВП на 1200 млн грн. Визначте, на яку величину він має зменшити чисті податки.

13. Маємо умови: $c = 0,75$; $t = 0,2$. Припустимо, що уряд збільшив державні закупівлі на 800 млн грн. Визначте чому дорівнює ефект гальмування зростаючої динаміки ВВП, що спричинюється автоматичними

Тема 10. Монетарна політика

Контрольні запитання та завдання

1. Назвіть кінцеві та проміжні цілі монетарної політики. Як вони узгоджуються між собою?

2. Розкрийте сутність головних інструментів монетарної політики і зробіть порівняльний аналіз ефективності їх впливу на пропозицію грошей.

3. Що лежить в основі традиційної кейнсіанської моделі монетарного передатного механізму і які контраргументи щодо неї висунули монетаристи?

4. Напишіть та поясніть передатний механізм монетарної політики, каналом якого є канал «курс акцій—інвестиції».

5. Назвіть і поясніть канали монетарного передатного механізму, за допомогою яких пропозиція грошей набуває здатності впливати на споживання.

6. Напишіть та поясніть передатний механізм монетарної політики, який розкриває вплив пропозиції грошей на чистий експорт.

7. Наведіть алгоритм монетаристської моделі передатного механізму монетарної політики і дайте їй оцінку.

8. Використовуючи модель $AD-AS$, поясніть наслідки впливу монетарної експансії на економіку в короткостроковому періоді.

9. Використовуючи модель $AD-AS$, дайте відповідь на питання, чому в довгостроковому періоді гроші є нейтральними?

10. Припустимо, що $rr = 0,15$, $cr = 0,40$. Протягом року чистий продаж державних облігацій на відкритому ринку становить 80 млн грн, а чисті закупівельні валютні інтервенції — 100 млн грн. Визначте, на яку суму зміниться пропозиція грошей протягом року.

Тема 11. Економічне зростання

Контрольні запитання та завдання

1. Що таке економічне зростання і в яких формах воно може відбуватися?

2. Розкрийте основні положення кейнсіанської теорії економічного зростання.

3. Розкрийте основні положення неокласичної теорії економічного зростання.

4. Назвіть головні передумови моделі Солоу.

5. Поясніть, як впливають на капіталоозброєність окремі чинники (нагромадження капіталу, приріст населення, технічний прогрес).

6. Які висновки випливають із моделі Солоу?

7. Запишіть рівняння, яке пов'язує темп економічного зростання з темпами приросту окремих факторів виробництва, та прокоментуйте його побудову.

8. Дайте визначення економічного циклу та охарактеризуйте окремі його фази.

9. Розкрийте теорії, які пояснюють причини циклічних коливань в економіці.

10. Припустимо, що економіка перебуває у стійкому стані і зростає з темпом 3,68 %. При цьому темп зростання капіталу становить 4 %, темп зростання населення — 1,2 %, частка капіталу у виробленому продукті — 0,35. Обчисліть темп зростання сукупної продуктивності факторів виробництва та її частку у виробленому продукті.

11. Припустимо, що в гіпотетичній економіці обсяг капіталу на початок року становить

25 млрд грн чисельність робочої сили — 20 млн чол., $d = 9\%$, $n = 1\%$, $g = 2\%$. Обчисліть обсяг інвестицій, необхідний для забезпечення стійкої капіталоозброєності.

Тема 12. Макроекономічна рівновага у відкритій економіці

Контрольні запитання та завдання

1. Розкрийте основні механізми, що пов'язують національну економіку з рештою світу, та їх взаємозв'язок.

2. Поясніть вплив зовнішньоекономічної діяльності країни на трансформацію функції споживання.

3. Покажіть, як трансформується модель економічної рівноваги за методом «вилучення—ін'єкції» під впливом зв'язків національної економіки з рештою світу.

4. Розкрийте сутність платіжного балансу та методологію його складання.

5. Охарактеризуйте компоненти рахунка поточних операцій і рахунка капітальних операцій.

6. У чому полягає відмінність між рівноважним і нерівноважним платіжним балансом?

7. Поясніть, за допомогою якого механізму врівноважується платіжний баланс.

8. Як визначається номінальний курс валюти і які чинники впливають на його рівень?

9. Як визначається реальний курс валюти і який вплив він справляє на умови зовнішньої торгівлі?

10. Напишіть і поясніть формулу багатостороннього валютного курсу.

11. Охарактеризуйте етапи розвитку міжнародної валютної системи.

12. Припустимо, що приріст доходу в економіці дорівнює 10 млрд грн, а приріст імпорту — 1,2 млрд грн. При цьому $c = 0,7$; $t = 0,25$. Обчисліть приріст споживання домогосподарств згідно з його функцією у відкритій економіці.

13. Припустимо, що в гіпотетичній економіці сальдо $CA = 2800$ млн дол. США, сальдо $KA = -1900$ млн дол. США, сальдо статті «Помилки та упущення» = -700 млн дол. США. На скільки потрібно змінити сальдо статті «Резервні активи», щоб урівноважити платіжний баланс?

1. Зробіть порівняльний аналіз основних теорій зовнішньої торгівлі і висловіть свою думку щодо переваг України відносно її торговельних партнерів.

2. Запишіть функцію чистого експорту і за допомогою графіка поясніть вплив окремих чинників на чистий експорт.

3. Використовуючи графік, продемонструйте мультиплікативний вплив чистого експорту на ВВП, запишіть і поясніть мультиплікатор витрат у відкритій економіці.

4. Поясніть відмінність між протекціонізмом і вільною торгівлею, і розкрийте зміст інструментів змішаної торговельної політики.

5. Розкрийте властивості моделі Манделла—Флемінга та роль світової процентної ставки в міжнародній міграції капіталу.

6. Запишіть рівняння кривих моделі Манделла—Флемінга і за допомогою графіка поясніть властивості цих кривих.

7. Проаналізуйте на графіку результати впливу фіскальної, монетарної і торговельної політики на дохід і валютний курс в умовах плаваючого курсоутворення.

8. Проаналізуйте на графіку результати впливу фіскальної, монетарної і торговельної політики на дохід і валютний курс в умовах фіксованого курсоутворення.

9. Маємо умови: $c = 0,75$; $t = 0,2$; $mi = 0,15$. Припустимо, що автономний експорт збільшився на 600 млн грн, а імпорт — на 500 млн грн. Обчисліть на яку величину змінився дохід.

10. Маємо такі умови: $c = 0,75$; $t = 0,2$; $mi = 0,15$. Припустимо, що автономні витрати збільшилися на 50 млн грн, світова процентна ставка зростає від 10% до 12% ; а реальний курс гривні впав. При цьому $b = 50$ млн грн, а $z = 0,8$, а чистий експорт у базовому періоді становив 10 млрд грн. Обчисліть на яку величину змінився дохід згідно з функцією кривої IS у відкритій

економіці.

11. Використовуючи інформацію, що міститься в завданні 10, розрахуйте величину пропозиції грошей, за якої забезпечується рівновага на грошовому ринку згідно з функцією кривої LM . При цьому $k = 0,4$; $h = 25$ млн грн.

Завдання контрольних робіт

Завдання № 1

для проведення модульного контролю знань студентів з макроекономіки

1. Що не властиво предмету макроекономіки:
  - а) аналіз економіки в цілому;
  - б) вивчення короткострокових і довгострокових наслідків економічних шоків;
  - в) врахування інституціональних факторів економічного зростання;
  - г) з'ясування ролі держави в регулюванні макроекономічних процесів;
  - д) вивчення поведінки локальних ринків.
2. Що з нижчепереліченого зазначене помилково серед ключових проблем макроекономіки:
  - а) економічне зростання;
  - б) стабільність грошового обігу;
  - в) рівновага платіжного балансу;
  - г) баланс грошових доходів і видатків населення;
  - д) повна зайнятість;
  - е) прийнятний дефіцит державного бюджету.
3. Що з нижчепереліченого не включається в коло об'єктів безпосереднього регулювання методами фіскальної політики:
  - а) ставки оподаткування;
  - б) розмір видатків державного бюджету;
  - в) бюджетний дефіцит;
  - г) державний борг;
  - д) мінімальна заробітна плата.
4. Що з нижчепереліченого не включається в коло об'єктів безпосереднього регулювання методами монетарної політики:
  - а) рівень інфляції;
  - б) дисконтна ставка;
  - в) величина грошової маси;
  - г) обсяг кредитування економіки.
5. Закон Оукена виражає взаємозв'язок між:
  - а) інфляцією й економічним зростанням;
  - б) інфляцією й безробіттям;
  - в) інфляцією й зайнятістю;
  - г) економічним зростанням і безробіттям.
6. Потоки в макроекономічних моделях - це:
  - а) будь-яке доповнення до споживчих видатків на продукцію, зроблену усередині країни;
  - б) змінні макропоказники динамічного плану, які можуть бути обмірювані тільки за певний період часу;
  - в) будь-яке використання доходу не на покупку зробленої усередині країни продукції;
  - г) об'ємні макропоказники статичного плану, які можуть бути обмірювані тільки на певний момент часу.
7. Витоки в макроекономічних моделях - це:
  - а) будь-яке доповнення до споживчих видатків на продукцію, вироблену усередині країни;
  - б) змінні макропоказники динамічного плану, які можуть бути вимірювані тільки за певний період часу;
  - в) будь-яке використання доходу не на закупівлю виробленої усередині країни продукції;

г) об'ємні макропоказники статичного плану, які можуть бути вимірювані тільки на певний момент часу.

8. Є наступні дані за 2 роки:

Рік	Номинальний ВВП	Дефлятор ВВП
1929	96 млрд. дол.	100%
1933	48 млрд. дол.	75%

Яким був реальний ВВП в 1933 р., якщо за базисний період розглядати 1929 рік?

9. Припустимо, що в 1-му році (базисному) номінальний ВВП склав 500. Через 6 років дефлятор ВВП збільшився в 2 рази, а реальний ВВП зріс на 40%. Визначити номінальний ВВП через 6 років.

10. Інвестиції дорівнюють 220, бюджетний профіцит дорівнює 10, експорт склав 175, а імпорт 185. Яким є розмір приватних заощаджень?

11. Припустимо, що виробляються й споживаються 2 продукти: апельсини і яблука. Апельсини коштували в 1982 р. 1 дол., а в 1990 р. - 0,5 дол. за штуку. Яблука в 1982 р. коштували 0,5 дол., а в 1990 р. - 1 дол. В 1982 р. було вироблено 10 яблук і 5 апельсинів, а в 1990 р. - 5 яблук і 10 апельсинів. Розрахуйте дефлятор ВВП для 1990 р., приймаючи за базисний 1982 рік.

12. Споживчий кошик середньої міської родини в США коштував в 1982 р. 14 000 дол., а такий же кошик в 1990 р. коштував вже 21 000 дол. (у поточних цінах). Споживчий кошик товарів і послуг, що споживаються в 1990 р., коштував 20 000 дол. (у цінах 1990 р.), тоді як такий же кошик у цінах 1982 р. коштував 15 000 дол. Розрахуйте індекс споживчих цін для 1990р., приймаючи за базисний 1982 рік

13. Вимірюване безробіття може бути нижче, ніж фактичне безробіття, тому що:

- а) вимірюване безробіття не включає фрикційних безробітних;
- б) деякі робітники хотіли знайти роботу, але відчайлись і припинили її пошуки;
- в) деякі з тих, хто називає себе безробітними, просто не займаються пошуками роботи всерйоз;
- г) вимірюване безробіття не містить у собі підліткове безробіття.

14. Безробіття очікування виникає, коли:

- а) відомо, що мінімальна заробітна плата збільшиться в найближчому майбутньому;
- б) запроваджене щедre страхування з безробіття;
- в) працівники тимчасово звільнені через погодні умови;
- г) реальна заробітна плата перевищує рівноважний рівень.

15. Один з ефектів несподіваної інфляції полягає в тому, що багатство перерозподіляється:

- а) від позичальників до кредиторів;
- б) від кредиторів до позичальників;
- в) від молодих людей до старих;
- г) від держави до фірм.

16. Економіка описується наступними даними:

- природний рівень безробіття дорівнює 6%;
- фактичний рівень безробіття дорівнює 7,33%;
- потенційний ВВП збільшується на 3% у рік.

Коефіцієнт чутливості ВВП до динаміки циклічного безробіття дорівнює 3. Наскільки швидко повинен зростати фактичний обсяг виробництва для того, щоб у наступному році була забезпечена повна зайнятість ресурсів при природному рівні безробіття?

17. Припустимо, що індекс споживчих цін становить 301 в 1993 році й 311 в 1994 році. 1977 рік є базовим. У цьому випадку можна зробити висновок, що:

- а) в 1994 році й інфляція й ціни виявилися вище, ніж прийнятний 4%-ний рівень інфляції 1977 року й базовий рівень цін (відповідно);
- б) в 1994 році інфляція виявилася нижче прийнятного 4%-ного рівня, а ціни виявилися на 311% вище, ніж у базовому році;
- в) в 1994 році інфляція виявилася нижче прийнятного 4%-ного рівня, а ціни виявилися на 211% вище, ніж вони були в 1977 році;
- г) все перераховане вище невірно.

18. Економіка описана наступними даними:

Рік	Рівень інфляції	Номінальна ставка відсотка
1	3%	8%
2	8%	3%

На скільки відсотків змінилася реальна процентна ставка в другому році в порівнянні з першим?

19. Відмінність між станом економіки в довгостроковому й короткостроковому періодах полягає в тому, що:

- а) фінансова й монетарна політика впливають на обсяг випуску тільки в довгостроковому періоді;
- б) ціни й номінальна заробітна плата є відносно гнучкими тільки в короткостроковому періоді;
- в) сукупний попит впливає на обсяг випуску й зайнятість у короткостроковому періоді, а пропозиція виявляється головним фактором, що визначає випуск і зайнятість у довгостроковому періоді;
- г) ціни й номінальна заробітна плата є відносно жорсткими тільки в довгостроковому періоді.

20. Скорочення пропозиції грошей в економіці графічно може бути представлено зрушенням:

- а) уліво-вверх кривої AS ;
- б) вправо-униз кривої AS ;
- в) уліво-униз кривої AD ;
- г) вправо-вверх кривої AD .

21. Яке з перерахованих тверджень щодо кривої AD є помилковим:

- а) негативна залежність між рівнем цін і обсягом випуску виводиться з рівняння кількісної теорії грошей за умови фіксованої пропозиції грошей і швидкості їхнього обігу;
- б) крива AD має негативний нахил;
- в) коли Центральний банк збільшує пропозицію грошей, зміни в економіці можуть бути описані рухом уздовж стаціонарної кривої AD , рівень випуску при цьому зростає, а рівень цін знижується;
- г) при русі уздовж кривої AD передбачається, що пропозиція грошей залишається постійною.

22. Класичний варіант кривої AS припускає, що в довгостроковому періоді зміни сукупного попиту:

- а) вплинуть на обсяг випуску, але не на рівень цін;
- б) вплинуть на рівень цін, але не на обсяг випуску;
- в) не зроблять впливу на рівень цін і випуску;
- г) вплинуть як на рівень цін, так і на обсяг випуску.

23. Негативне збурення пропозиції (наприклад, зростання цін на енергоносії) у короткостроковому періоді викличе:

- а) зростання цін і обсягу випуску,
- б) зростання цін і зниження обсягу випуску;
- в) падіння цін і обсягу випуску;
- г) падіння цін і зростання випуску.

24. Довгострокова крива AS представлена як $Y=2000$, короткострокова крива AS є горизонтальною на рівні $P=1,0$. Крива AD задана рівнянням $Y=2,0x(M/P)$. Пропозиція грошей (M) дорівнює 1000. У результаті цінового збурення короткострокова крива сукупної пропозиції піднялася до рівня $P=1,25$.

а) Якими є координати точки короткострокової рівноваги в економіці, що установились після шоку?

б) На скільки повинен збільшити пропозицію грошей Центральний банк, щоб відновити вихідний рівень випуску в економіці?

25. Рівняння Фішера стосується розрахунку процентної ставки й показує:

- а) суму реальної процентної ставки й очікуваної інфляції;
- б) суму номінальної процентної ставки й очікуваної інфляції;

- в) суму реальної процентної ставки й несподіваної інфляції;
 г) суму номінальної процентної ставки й фактичної інфляції.
26. Грошовий мультиплікатор показує:
 а) рівень інфляційних очікувань;
 б) величину приросту грошової маси на кожну одиницю приросту грошової бази;
 в) величину приросту грошової маси на кожну одиницю приросту надлишкових резервів;
 г) все перераховане є вірним;
 д) все перераховане невірним.
27. Резерви комерційних банків становлять 40 млрд. грн. Норма обов'язкових резервів дорівнює 10%, а коефіцієнт депонування становить 0,35. Чому дорівнює пропозиція грошей?
28. M2 визначається як:
 а) різниця M3 і M1;
 б) сума M0 і M1;
 в) сума M1, термінових депозитів у національній валюті й валютних коштах;
 г) сума M1 і цінних паперів власного боргу банків.
29. Норма обов'язкових резервів становить 5%. Видатки держави перевищили її доходи на 20 млрд. грн. Дефіцит був профінансований борговим способом. Центральний Банк через операції на відкритому ринку викупив четверту частину облігацій. Як могла максимально змінитися пропозиція грошей, якщо відомо, що 3% суми, отриманої від продажу облігацій, комерційні банки зберегли у вигляді надлишкових резервів, а на іншу суму надали кредити?
30. Норма обов'язкових резервів дорівнює 12%, надлишкові резерви становлять 3% від суми депозитів. Якщо загальна величина резервів дорівнює 45 млрд. грн., а готівка становить 150 млрд. грн., то яким є розмір депозитів?

Завдання № 2

для проведення модульного контролю знань студентів з макроеноніміки

1. Рівняння кривої сукупної пропозиції в короткостроковому періоді представлено як $Y = Y^* + 600(P - P^e)$. Крива сукупного попиту задана рівнянням: $Y = 1300 - 300P$. Потенційний обсяг випуску дорівнює 1000. У початковому рівноважному стані $P = P^e = 1$. Проводячи політику скорочення рівня безробіття, Центральний банк збільшив пропозицію грошей, і рівняння кривої AD набрало вигляду $Y = 1390 - 300P$. Якими будуть координати нової короткострокової рівноваги в економіці після проведення цієї політики за умови, що цінові очікування економічних агентів залишаться незмінними? (1 бал)
2. Крива Лафера описує співвідношення між:
 а) дефіцитом держбюджету і безробіттям;
 б) податковими ставками та інфляцією;
 в) рівнем цін і податковими надходженнями до бюджету;
 г) податковими ставками і доходами держави від податкових надходжень. (1 бал)
3. У моделі Солоу виробнича функція має вигляд $y = 0,64 \sqrt{k}$. Норма вибуття капіталу складає 5%, населення зростає на 1% в рік, темп технологічного прогресу дорівнює 2%. Визначити норму заощадження, яка відповідає "золотому правилу". (4 бали)
4. Виробнича функція має вигляд $Y = 15 \cdot K^{1/3} \cdot L^{2/3}$. Термін служби капіталу складає 20 років. Зростання населення і технологічний прогрес відсутні. Визначіть стійкий рівень випуску у розрахунку на одного зайнятого, відповідно умовам "золотого правила". (4 бали)
5. Країна А має виробничу функцію $Y = K^{0,5} L^{0,5}$. Норма вибуття складає 6% на рік. Населення збільшується за рік на 2%. Технологічний прогрес відсутній. Визначити максимальний обсяг споживання відповідно до умов "золотого правила". (4 бали)
6. Функція попиту на товар X в країні А має вигляд $D_A = 80 - 20p$, функції попиту і пропозиції в країні В представлені, відповідно, як $D_B = 60 - 10p$, $S_B = 30 + 20p$.

Визначить рівень світової ціни (p) і об'єгу продажів (Q) при встановленні торговельних відносин між країнами. (6 балів)

7. Економіка описана наступними даними:

	При 5% -ому імпортному тарифі на мотоцикли	Без тарифу
Світова ціна мотоцикла з доставкою в США	2000\$	2050\$
5% -ий тариф	100\$	0
Внутрішня ціна мотоцикла в США	2100\$	2050\$
Число мотоциклів, що купуються в США за рік	100 000	105 000
Число мотоциклів, вироблених в США за рік	40 000	35 000
Число мотоциклів, що імпортуються в США за рік	60 000	70 000

Уряд США відмінює 5% -ий тариф на імпорт мотоциклів. При цьому світова ціна на мотоцикли підвищується.

Визначите:

- 1) вигаш американських споживачів внаслідок скасування мита;
- 2) втрати американських виробників від лібералізації торгівлі;
- 3) втрати в митних доходах для державного бюджету. (6 балів)

8. Якщо величина офіційних валютних резервів Центрального банку не змінюється, то, за інших рівних умов, можна стверджувати, що:

- а) сальдо торговельного балансу завжди дорівнює нулю;
- б) сальдо рахунку поточних операцій завжди дорівнює нулю;
- в) сальдо капітального рахунку завжди дорівнює нулю;
- г) сальдо платіжного балансу країни дорівнює нулю. (1 бал)

9. Дефіцит платіжного балансу може бути профінансований:

- а) за допомогою девальвації валюти;
- б) шляхом збільшення зовнішньої заборгованості;
- в) шляхом використання (витрачання) резервів іноземної валюти;
- г) відповіді б) і в) вірні. (1 бал)

10. Функція імпорту представлена як $100 + 0,1Y$, експорт - екзогенна змінна. В цьому випадку, якщо дохід (Y) складає 500, а торговельний дефіцит дорівнює 50, величина експорту складає:

- а) 0;
- б) 50;
- в) 100;
- г) 75. (3 бали)

11. Що з нижеперерахованого сприяє підвищенню обмінного курсу національної валюти (за інших рівних умов) :

- а) зниження процентних ставок в цій країні;
- б) підвищення процентних ставок за кордоном;
- в) підвищення в цій країні рівня цін;
- г) підвищення в цій країні рівня продуктивності праці;
- д) підвищення в цій країні ставок номінальної заробітної плати. (1 бал)

12. Якщо Центральний Банк проводить монетарну політику з підтримки фіксованого обмінного курсу національної валюти в малій відкритій економіці за припущення щодо досконалої мобільності капіталу, то:

- а) крива LM буде вертикальною на рівні потенційного ВВП;

б) крива LM буде вертикальною на рівні ВВП, що забезпечується існуючим в економіці рівнем зайнятості ресурсів;

в) крива LM буде вертикальною на вищому або низькому відносно світового рівні внутрішньої ставки процента залежно від того, чи є сальдо рахунку поточних операцій негативним або позитивним;

г) крива LM буде горизонтальною на рівні світової ставки відсотка;

д) крива LM буде крутіша порівняно з тим випадком, коли монетарна політика не націлена на забезпечення фіксованого валютного курсу. (1 бал)

13. Припустимо, що уряд зіткнувся з дефіцитом державного бюджету у розмірі 30 млн дол., а Центральний банк не має наміру збільшувати грошову пропозицію більш ніж на 40 млн дол. при ставці резервних вимог у 20%. Податкові надходження до державного бюджету є стабільними. На скільки в цьому випадку повинен зрости державний борг?(4 бали)

**5. ЗАВДАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ –
СЕМЕСТРОВИЙ ЕКЗАМЕН
(чотирирівнева шкала оцінювання)**

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Факультет економічний
Спеціальність економіка
Освітня програма: Менеджмент організацій, Менеджмент бізнес-процесів
Форма навчання денна Семестр 3
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): бакалавр
Навчальна дисципліна: «Макроекономіка»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНЕ ЗАВДАННЯ № 1*.

1. Особистий дохід - це: а) Вартість вироблених за рік товарів і послуг. б) Дохід, отриманий домогосподарствами протягом даного року. в) Весь дохід, призначений для особистих витрат, після сплати податків. г) Сума заощаджень приватних джерел, що знаходяться в даній країні. д) ВВП мінус амортизація.

2. Людина, що втратила роботу через спад в економіці, попадає в категорію безробітних, охоплених: а) Фрикційною формою безробіття. б) Структурною формою безробіття. в) Циклічною формою безробіття. г) Перманентної безробіттям. д) Всі попередні відповіді невірні.

...

59. Дефіцит державного бюджету утворюється в тих випадках, коли: а) Сума активів держави перевищує розміри його зобов'язань. б) Сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень. в) Витрати держави зменшуються. г) Сума податкових надходжень скорочується. д) Зобов'язання держави перевищують його активи.

60. Для того, щоб виконувалося «золоте правило нагромадження», необхідно, щоб: а) норма амортизації була незмінною б) граничний продукт капіталу дорівнює нормі вибуття в) норма заощаджень була збільшена г) норма заощаджень була зменшена

Примітка. Максимальна кількість балів за екзаменаційним тестом – 100. При цьому теоретичні питання оцінюються 1 бал кожне, а задачі – наступним чином:

№№ 9,15,26 – по 4 бали кожна, №№ 28,34,35,47 – по 5 балів кожна, № 53 – 15 балів. Отриманий сумарний бал перераховується у загальну оцінку з коефіцієнтом пониження 0,4

Затверджено на засіданні кафедри статистики, обліку та аудиту
Протокол № від “ ” року

Завідувач кафедри
Лектор

Андрій ГРИЦЕНКО
Володимир СОБОЛЄВ

* За завдання 1 і 2 – по 7 балів; за завдання 3 – 16 балів; за завдання 4 – 10 балів. Всього – 40 балів.

Теоретичні питання для перевірки знань студентів

1. Предмет макроекономіки. Відмінність макроекономіки від мікроекономіки. Основні макроекономічні проблеми.

2. Методи макроекономічного аналізу. Макроекономічні моделі, їх показники і види.

3. Модель кругообігу продукту, витрат і доходів. Основні макроекономічні потоки. Основне макроекономічне тотожність. Ін'єкції і вилучення. Сукупні інвестиції і сукупні заощадження.

4. Особливості макроекономічних показників. Потоки і запаси. Номінальні та реальні змінні.

5. Валовий внутрішній продукт та методи його вимірювання.

6. Номінальний і реальний ВВП. Індекси цін.

7. Ринок праці та його структура. Неокласична та кейнсіанська моделі ринку праці.

8. Виробнича функція та її властивості.

9. Основне рівняння динаміки в моделі Солоу

10. Стаціонарний стан і перехідна динаміка в моделі Солоу.
11. Умовна конвергенція в моделі Солоу.
12. Ринок товарів і послуг та його особливості. Сукупний попит і його структура.
13. Сукупна пропозиція та її графічна інтерпретація.
14. Модель AD-AS.
15. Функції споживання, заощаджень і інвестицій Кейнса. Модель «Кейнсіанського хреста».
16. Умови рівноваги у моделі кейнсіанського хреста та механізм відновлення рівноваги. Рецесійний та інфляційний розриви в моделі.
17. Ефект мультиплікатора. Види мультиплікаторів.
18. Фіскальна політика, її види та наслідки. Механізм фіскальної політики.
19. Фінансовий ринок і його структура. Грошовий ринок і його особливості. Функції та види грошей. Грошові агрегати.
20. Види попиту на гроші. Трансакційний і спекулятивний мотиви попиту на гроші та їх чинники.
21. Пропозиція грошей та види грошових агрегатів. Центральний банк і його функції. Комерційні банки і їх операції. Види банківських резервів.
22. Створення грошей комерційними банками. Депозитний і кредитний мультиплікатори. Грошова маса та грошова база. Грошовий мультиплікатор.
23. Рівновага грошового ринку та механізм її встановлення. Теорія переваги ліквідності.
24. Монетарна політика, її цілі та інструменти. Механізм грошової трансмісії. Наслідки монетарної політики.
25. Крива IS: алгебраїчний висновок і графічна побудова, нахил та зрушення кривої.
26. Крива LM: алгебраїчний висновок і графічна побудова, нахил та зрушення кривої.
27. Модель IS-LM, її передумови, основні положення та аналітичні можливості. Умови та оцінка ефективності фіскальної та монетарної політики у закритій економіці за допомогою моделі IS-LM.
28. Особливі випадки у моделі IS-LM. Ліквідна та інвестиційна пастки. Класичний випадок.
29. Платіжний баланс і його основні розділи. Рахунок поточних операцій і рахунок руху капіталу.
30. Валютний ринок. Попит, пропозиція та їх чинники. Рівновага на валютному ринку.
31. Валютний курс та його види. Номінальний і реальний валютний курс. Теорія паритету купівельної спроможності. Фактори, що впливають на реальний валютний курс.
32. Зовнішньоторгівельна політика та її моделі.
33. Модель Манделла-Флемінга: її передумови, основні положення, рівняння і висновки.
34. Макроекономічна політика в економіці повної зайнятості.
35. Проста і модифікована крива Філіпса.
36. Короткострокова і довгострокова крива Філіпса та ринок праці в умовах адаптивного механізму формування очікувань.
37. Теорія раціональних очікувань.
38. Особливості сучасних економічних криз.
39. Особливості макроекономічної політики в Україні.
40. Сучасна поведінкова економіка.

Екзаменаційний тест з макроекономіки

1. Особистий дохід - це: а) Вартість вироблених за рік товарів і послуг. б) Дохід, отриманий домогосподарствами протягом даного року. в) Весь дохід, призначений для особистих витрат, після сплати податків. г) Сума заощаджень приватних джерел, що знаходяться в даній країні. д) ВВП мінус амортизація.
2. Людина, що втратила роботу через спад в економіці, попадає в категорію безробітних, охоплених: а) Фрикційною формою безробіття. б) Структурною формою безробіття. в) Циклічною формою безробіття. г) Перманентної безробіттям. д) Всі попередні відповіді невірні.

3. Зсув кривої сукупного попиту вправо не може відображати: а) Підвищення рівня цін і реального обсягу ВВП одночасно. б) Підвищення рівня цін при відсутності зростання реального обсягу ВВП. в) Зростання реального обсягу ВВП при відсутності підвищення цін. г) Підвищення рівня цін і падіння реального обсягу ВВП одночасно. д) Всі попередні відповіді невірні.

4. Гранична схильність до споживання - це: а) Відношення сукупного споживання до сукупного доходу. б) Зміну в споживчих витратах, викликане зміною доходу. в) Крива, яка характеризує величину споживчих витрат при даному рівні доходу. г) Відношення приросту споживчих витрат на одиницю приросту доходу. д) Всі попередні відповіді невірні.

5. Якщо люди стають менш ощадливими, то, при інших рівних умовах: а) Буде рости попит на кредит. б) Ціна кредиту буде падати. в) Крива заощаджень зрушиться вліво. г) Величина заощаджень буде зростати при кожному даному рівні процентної ставки. д) Усі перелічені відповіді вірні.

6. Яскраво виражена антиінфляційна фіскальна політика передбачає: а) Підвищення рівня оподаткування і скорочення державних витрат. б) Скорочення податкових надходжень і державних витрат. в) Зростання податків і більш високий рівень державних витрат. г) Зниження податків і більш високий рівень державних витрат. д) Сталість рівня державних видатків і податкових надходжень.

7. М1 включає в себе: а) Металеві й паперові готівкові гроші і чекові вклади. б) Металеві й паперові готівкові гроші та строкові вклади. в) Металеві й паперові готівкові гроші та всі банківські депозити. г) Всі гроші і «майже гроші». д) Всі попередні відповіді невірні.

8. Що з перерахованого включається до складу ВВП? а) Послуги домашньої господині. б) Купівля у сусіда вживаного автомобіля. в) Придбання нових акцій у брокера. г) Вартість нового підручника в місцевому книжковому магазині. д) Купівля облігацій у корпорації.

9. Згідно із Законом Оукена, двоцентне перевищення фактичного рівня безробіття над його природним рівнем означає, що відставання фактичного обсягу ВВП від потенційного становить: а) 2%. б) 3%. в) 4%. г) 5%. д) значно більше, ніж 5%.

10. Результати зсуву кривої сукупного попиту вліво і вправо однакові, якщо: а) Цей зсув відбувається на горизонтальному відрізку кривої сукупної пропозиції. б) Цей зсув відбувається на вертикальному відрізку кривої сукупної пропозиції. в) Цей зсув відбувається на проміжному відрізку кривої сукупної пропозиції. г) Економіка відчуває депресію. д) Всі попередні відповіді невірні.

11. Зв'язок між граничною схильністю до споживання і до заощадження виражається в тому, що: а) Їх сума дорівнює 1. б) Відношення між ними характеризує середню схильність до споживання. в) Їх сума дорівнює наявному доходу, так як він ділиться на споживання та заощадження. г) Точка кривої, в якій вони рівні, що відповідає граничному рівню доходу. д) Їх сума дорівнює 0.

12. Відповідно до теорії економіки пропозиції, яскраво виражена політика бюджетної експансії передбачає: а) Значне зростання податків. б) Бюджетний профіцит і невелике збільшення податків. в) Значне зниження податків. г) Всі попередні відповіді вірні. д) Всі попередні відповіді невірні.

13. Яке з перерахованих явищ не відповідає періоду економічного спаду? а) Зниження інвестицій в обладнання з тривалим терміном експлуатації. б) Падіння курсу акцій, низький попит на працю. в) Скорочення податкових надходжень. г) Зниження прибутків корпорацій. д) Зменшення обсягу допомоги по безробіттю.

14. Відрахування на споживання капіталу - це: а) Чисті інвестиції. б) Чисті іноземні інвестиції. в) Амортизація. г) Фонди, які не можуть бути використані для закупівлі споживчих товарів. д) Кошти, призначені для задоволення особистих потреб непрямим способом.

15. Якщо номінальний дохід підвищився на 8%, а рівень цін зріс на 10%, то реальний дохід: а) Збільшився на 2%. б) Збільшився на 18%. в) Знизився на 2%. г) Знизився на 18%. д) Залишився колишнім.

16. Якщо люди не витрачають весь свій дохід на споживання і поміщають невитрачену суму в банк, то можна сказати що вони: а) Зберігають, але не інвестують. б) Інвестують, але не

зберігають. в) Не зберігають і не інвестують. г) І зберігають, і інвестують. д) Зберігають, але інвестують частину заощаджень, яка використовується для покупки цінних паперів.

17. Норма обов'язкових резервів: а) Вводиться насамперед як засіб обмеження грошової маси. б) Вводиться як засіб, що охороняє від вилучення вкладів. в) Складає середню величину маси грошей, необхідної для задоволення потреб населення. г) Зараз не використовується. д) Жодна з відповідей не є вірною. 18. Яке з понять, перерахованих нижче, не відноситься до фаз ділового циклу? а) Інфляція. б) Рецесія. в) Спад. г) Піднесення. д) Пожвавлення.

19. Існує невелика, але суттєва різниця між ефектом мультиплікатора при збільшенні державних витрат, наприклад, на 10 млрд. дол. і при зниженні на цю ж суму індивідуальних податків. Воно викликане тим, що: а) Державні витрати, підвищуючи доходи від виробничої діяльності, збільшують тим самим витрати на споживання. б) Зниження податків на 10 млрд. дол. чинить значно більший вплив на стан держбюджету, ніж підвищення державних витрат на ту ж суму. в) Зниження податків безпосередньо впливає на величину споживчих доходів і витрат, а збільшення державних витрат чинить на них непрямий вплив. г) Скорочення індивідуальних податків на 10 млрд. дол. не призведе до зростання споживчих витрат на цю суму; частково зрослі доходи (як результат падіння податків) будуть зберігатися. д) Всі попередні відповіді невірні.

20. Трансфертні платежі - це: а) Виплати домашнім господарствам, не обумовлені наданням з їх боку товарів і послуг. б) Тільки виплати урядом окремим індивідуумам. в) Компонент доходу, який не включається в національний дохід. г) Все перелічене у пунктах а), б), в). д) Всі попередні відповіді невірні.

21. Якщо обсяг рівноважного ВВП виявляється більше його потенційного рівня, то: а) Рівень цін підвищиться. б) Рівень безробіття підвищиться. в) З'явиться дефляційний розрив. г) Автоматично збільшиться сукупний попит.

22. Точка «порогового рівня» функції індивідуального споживання - це точка, в якій: а) Заощадження дорівнює доходу. б) Дохід дорівнює споживанню. в) Заощадження дорівнює споживанню. г) Споживання дорівнює інвестиціям. д) Гранична схильність до споживання дорівнює 1.

23. Якщо економіка знаходиться в стані рівноваги, то: а) Споживчі витрати повинні бути дорівнюють інвестиціям. б) Доходи підприємців повинні бути дорівнюють валовим інвестиціям. в) Всяке збільшення споживчих витрат повинно призводити до інфляційного розриву. г) Бюджети всіх рівнів повинні бути збалансовані. д) Всі попередні відповіді невірні.

24. Термін «операції на відкритому ринку» означає: а) Діяльність комерційних банків по кредитуванню фірм і населення. б) Діяльність центрального банку по наданню позик комерційним банкам. в) Вплив на рівень процентних ставок, спричинена зростанням або зниженням загального розміру позик, які надаються комерційними банками. г) Операції центрального банку, що призводять до збільшення або зниження загальної величини поточних рахунків комерційних банків. д) Діяльність центрального банку з купівлі або продажу державних цінних паперів.

25. Крива сукупного попиту виражає відношення між: а) Рівнем цін та сукупними видатками на купівлю товарів і послуг. б) Рівнем цін і виробленим ВВП у реальному вираженні. в) Рівнем цін, який визнають покупці, і рівнем цін, що задовольняє продавців. г) Обсягами виробленого і спожитого ВВП у реальному вираженні. д) Всі попередні відповіді невірні.

26. Економіка знаходиться в рівноважному стані в умовах повної зайнятості. Уряд передбачає збільшити закупівлі товарів і послуг на суму 10 млрд. дол. і одночасно хоче збільшити податки, при цьому уникнувши інфляції, тобто зберігши колишній рівень рівноважного ВВП. Чому одно передбачуване збільшення податків? а) Більше 10 млрд. дол. б) 10 млрд. дол. в) Менш 10 млрд. дол. (але не 0). г) 0. д) Менше, ніж 0, тобто податкові надходження повинні бути зменшені.

27. Великі строкові вклади включаються до складу: а) M1. б) M2. в) M3. г) M2 і M3. д) Не включаються до складу M взагалі.

28. В банку X, який є одним з багатьох банків, є депозит величиною 10 000 дол. Норма обов'язкових резервів встановлено у 25%. Цей депозит здатний збільшити суму наданих позик щонайменше на: а) Невизначену величину. б) 7500 дол. в) 10 000 дол. г) 30 000 дол. д) Більш ніж 30 000 дол.

29. Кейнсіанський відрізок кривої сукупної пропозиції: а) Має позитивний нахил. б) Має від'ємний нахил. в) Представлений вертикальною лінією. г) Представлений горизонтальною лінією. д) Всі попередні відповіді невірні.

30. Яке з перерахованих відносин виражає обернену залежність? а) Відношення між споживчими витратами і розташовуваним доходом. б) Відношення між інвестиційними витратами і рівнем процентної ставки.

31. Крива Філіпса фіксує зв'язок між рівнем інфляції і: а) Пропозицією грошей. б) Рівнем безробіття. в) Рівнем відсотка. г) Політичним економічним циклом. д) Реальною ставкою відсотка.

32. Відповідно до «парадоксу ощадливості», бажання зберегти при кожному рівні доходу викличе: а) Зсув кривої споживання вниз. б) Зменшення рівноважного рівня національного доходу і виробництва. в) Зсув кривої заощадження вгору. г) Зростання кількості людей, які здійснюють заощадження. д) Вірні тільки відповіді а), б) і в).

33. Зростання сукупного пропозиції викличе: а) Зниження рівня цін і реального обсягу ВВП. б) Уповільнення зростання цін і збільшення реального обсягу ВВП. в) Підвищення рівня цін і обсягу ВВП у реальному вираженні. г) Уповільнення зростання цін і зниження реального обсягу ВВП. д) Всі попередні відповіді вірні.

34. Якщо обсяг реального ВВП знизився на 6%, а чисельність населення в тому ж році скоротилася на 3%, то це означає, що: а) Реальний ВВП на душу населення знизився. б) Реальний ВВП на душу населення збільшився. в) Реальний ВНП збільшився, а номінальний знизився. г) Номінальний ВВП не змінився. д) Ціни впали на 3%.

35. Якщо норма обов'язкових резервів становить 100%, то величина грошового мультиплікатора дорівнює: а) 0. б) 1. в) 10. г) 100. д) -1.

36. Державний борг - це сума попередніх: а) Державних витрат. б) Бюджетних дефіцитів. в) Бюджетних дефіцитів за вирахуванням бюджетних надлишків. г) Бюджетних надлишків за відрахуванням бюджетних дефіцитів. д) Витрат на оборону.

37. Зростання експорту даної країни, за інших рівних умов: а) Збільшить сукупний попит, але зменшить національний дохід. б) Зменшить сукупний попит і збільшить національний дохід. в) Збільшить чистий експорт. г) Збільшить сукупний попит і національний дохід. д) Вірні тільки відповіді в) і г).

38. Термін «облікова ставка» означає: а) Рівень зниження ціни для центрального банку, коли він скуповує державні цінні папери. б) Ступінь тиску, що чиниться центральним банком на комерційні банки з метою зниження обсягу видаваних ними позичок. в) Процентну ставку по позиках, що надаються комерційним банкам. г) Ступінь впливу центрального банку на зростання грошової маси й обсягу ВВП. д) Всі попередні відповіді невірні.

39. Державний борг не може призвести до банкрутства держави, так як воно: а) Не обов'язково має погашати борг. б) Може рефінансувати борг. в) Може збільшити масу грошей в обігу. г) Всі попередні відповіді вірні. д) Всі попередні відповіді невірні.

40. Прихильники теорії економічного зростання приводять в захист своєї концепції всі з наведених нижче доводів крім того, що: а) Економічне зростання призводить до підвищення рівня життя. б) Легше боротися з бідністю, коли економіка успішно розвивається. в) Є прямий зв'язок між збільшенням реального обсягу ВВП та оздоровленням навколишнього середовища. г) Економічне зростання створює передумови до підвищення рівня освіти і кваліфікації. д) Економічне зростання призводить до зміцнення обороноздатності країни.

41. Яка з цих агрегатних величин не включається у ВВП, розрахований за сумою витрат: а) Валові інвестиції. б) $C + I + G + C$ (C - споживчі витрати, I - інвестиції, G - державні витрати). в) Чистий експорт товарів і послуг. г) Державні закупівлі товарів і послуг. д) заробітна плата і платня.

42. Якщо ціни на імпорتنі товари зросли, то найбільш ймовірно, що це викликано: а) скороченням сукупної пропозиції. б) зростанням сукупного пропозиції. в) зростанням сукупного попиту. г) падінням сукупного попиту. д) Всі попередні відповіді невірні.

43. Коли міжнародну цінність національної валюти зростає, тоді: а) спостерігається тенденція до збільшення експорту. б) спостерігається тенденція до скорочення імпорту. в) спостерігається тенденція до скорочення чистого експорту. г) Всі попередні відповіді вірні. д) Не відбувається змін в обсягах експорту та імпорту.

44. Якщо уряд щорічно буде прагнути до збалансованого бюджету, то такий бюджет: а) згладжуватиме коливання в рамках економічного циклу. б) підсилюватиме коливання в рамках економічного циклу. в) Не буде надавати ніякого впливу на обсяг виробництва і рівень зайнятості. г) сприятиме ослабленню інфляції. д) Буде стимулювати сукупний попит.

45. Зарплата враховується при розрахунку: а) ВВП за методом потоку доходів. б) ВВП за методом потоку витрат. в) Чистого експорту. г) Чистих субсидій державним підприємствам. д) Всі попередні відповіді невірні.

46. Модель кейнсіанського хреста ілюструє: а) взаємозв'язок між інфляцією та зайнятістю б) взаємозв'язок між величиною грошової маси і ставкою відсотка в) роль запасів у підтриманні макроекономічної рівноваги г) роль процентної ставки в формуванні валютного курсу д) правильні відповіді б) і в).

47. Припустимо, що ВВП збільшився з 500 млрд. доларів до 600 млрд. доларів, а дефлятор ВВП з 125 до 150. За таких умов величина реального ВВП: а) Не зміниться. б) Збільшиться. в) Зменшиться. г) Не може бути розрахована на основі наявних даних. д) Всі попередні відповіді невірні.

48. У відповідності з теорією раціональних очікувань: а) стимулювання сукупного попиту здатне зменшити безробіття лише в короткостроковому періоді. б) стимулювання сукупного попиту здатне зменшити безробіття лише в довгостроковому періоді. в) стимулювання сукупного попиту здатне зменшити безробіття як в короткостроковому, так і в довгостроковому періодах. г) стимулювання сукупного попиту не здатне зменшити безробіття ні в короткостроковому, ні в довгостроковому періодах. д) Всі попередні відповіді невірні.

49. Якщо держава посилює вимоги до збереження навколишнього середовища, це викликає: а) зростання витрат виробництва на одиницю продукції і зміщення кривої сукупної пропозиції вправо. б) зростання витрат виробництва на одиницю продукції і зміщення кривої сукупної пропозиції вліво. в) зростання витрат виробництва на одиницю продукції і зміщення кривої сукупного попиту вліво. г) падіння витрат виробництва на одиницю продукції і зміщення кривої сукупного попиту вліво. д) зниження витрат виробництва на одиницю продукції і зміщення кривої сукупного попиту вправо.

50. Ефект витіснення виявляється в: а) свідоме затягування платниками податків термінів внесення податкових відрахувань до держбюджету внаслідок зростання ставок оподаткування. б) зниження приватних інвестицій внаслідок фінансування бюджетного дефіциту борговими методами. в) витіснення інвестиційних витрат споживчими внаслідок зростання ставки відсотка. г) зростання заощаджень під впливом зниження ставки відсотка. д) перемиканні внутрішнього попиту з вітчизняних на імпорتنі товари під впливом зростання ввізних мит.

51. Згідно кейнсіанської теорії, рівень виробництва визначається величиною сукупного попиту. Це означає, що: а) виробництво доходу створює попит на цей дохід. б) попит на гроші змушує підприємців виробляти товари і послуги. в) підприємці спробують розширити виробництво до рівня повної зайнятості. г) обсяг продукції, який підприємці вирішать проводити, буде визначатися пред'являються на нього попитом. д) Вірні тільки відповіді а) і в).

52. Урядова політика у сфері витрат і оподаткування називається: а) політикою, що базується на кількісній теорії грошей. б) монетарною політикою. в) діловим циклом. г) фіскальною політикою. д) політикою розподілу доходів.

53. Країна має виробничу функцію $Y = K^{0,5}L^{0,5}$. Норма вибуття становить 6% в рік. Населення збільшується за рік на 2%. Технологічний прогрес відсутній. Максимальний обсяг споживання в згідно з умовами «золотого правила» складе: а) 3,125. б) 6,25. в) 39,0625. г) 2,65.

54. Максимально можливе збільшення суми безстрокових вкладів одно; а) Фактичним резервів мінус надлишкові резерви. б) Активів мінус зобов'язання і власний капітал. в) Надлишковим резервам, помноженим на величину грошового мультиплікатора. г) Надлишковим резервам, деленим на величину грошового мультиплікатора. д) Обов'язкових резервів.

55. Які з наведених нижче п'яти комбінацій являють собою традиційні інструменти грошової політики, що використовуються центральним банком у звичайних випадках (тобто не включаючи ті інструменти, що використовуються лише у виняткових випадках)? а) Політика облікових ставок, контроль над предписуваною законом маржею при купівлі акцій та обмеження валютообмінних операцій. б) обмеження валютообмінних операцій і зміна встановленої законом норми обов'язкових резервів. в) Операції на відкритому ринку і зміна облікових ставок. г) Політика облікових ставок і зміна встановленої законом норми обов'язкових а резервів. д) Операції на відкритому ринку, зміна норми обов'язкових резервів і вибірковий контроль над споживчим та іпотечним кредитом.

56. Якщо центральний банк продає велику кількість державних цінних паперів на відкритому ринку, то він переслідує при цьому мета: а) Зробити кредит більш доступним. б) Утруднити купівлю населенням державних цінних паперів. в) Збільшити обсяг інвестицій. г) Знизити облікову ставку. д) Зменшити загальну масу грошей в обігу.

57. Прихильники протекціонізму стверджують, що мита, квоти та інші торгові бар'єри необхідні для: а) Захисту молодих галузей від іноземної конкуренції. б) Збільшення внутрішньої зайнятості. в) Запобігання демпінгу. г) зміцнення національної економіки. д) Всі попередні відповіді вірні.

58. Індекс цін може бути використаний для того, щоб: а) Оцінити розходження між структурою виробництва в даному і попередньому році. б) Оцінити розходження в ринковій вартості «товарного кошика» двох різноманітних тимчасових періодів. в) Оцінити розходження в рівнях цін двох різних країн. г) Оцінити різницю між рівнем оптових і роздрібних цін. д) Всі попередні відповіді невірні.

59. Дефіцит державного бюджету утворюється в тих випадках, коли: а) Сума активів держави перевищує розміри його зобов'язань. б) Сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень. в) Витрати держави зменшуються. г) Сума податкових надходжень скорочується. д) Зобов'язання держави перевищують його активи.

60. Для того, щоб виконувалося «золоте правило нагромадження», необхідно, щоб: а) норма амортизації була незмінною б) граничний продукт капіталу дорівнює нормі вибуття в) норма заощаджень була збільшена г) норма заощаджень була зменшена

Примітка. Максимальна кідькість балів за екзаменаційним тестом – 100. При цьому теоретичні питання оцінюються 1 бал кожне, а задачі – наступним чином:

№№ 9,15,26 – по 4 бали кожна, №№ 28,34,35,47 – по 5 балів кожна, № 53 – 15 балів. Отриманий сумарний бал перераховується у загальну оцінку з коефіцієнтом пониження 0,4

**6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ
ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ**

Поточне оцінювання знань студентів здійснюється під час проведення практичних занять, і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Об'єктами поточного контролю є:

- активність та результативність роботи студента протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни;
- відвідування занять;
- виконання бізнес-плану;

Контроль систематичного виконання самостійної роботи та активності на практичних заняттях проводиться за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;
- ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;
- ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;
- уміння поєднувати теорію із практикою при розгляді практичних ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків при виконанні індивідуальних завдань, та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;
- оволодіння методами візуалізації із використанням комп'ютерних технологій;
- логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, уміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Оцінювання знань студента під час виконання завдань для самостійної роботи проводиться за 4- бальною шкалою.

Оцінка “відмінно” ставиться за умови відповідності виконаного завдання студента або його усної відповіді до всіх зазначених критеріїв. Відсутність тієї чи іншої складової знижує оцінку.

При оцінюванні практичних занять увага приділяється також їх якості та самостійності, своєчасності здачі виконаних завдань викладачу (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась із вимог не буде виконана, то оцінка буде знижена.

Проміжний контроль рівня знань передбачає виявлення опанування студентом лекційного матеріалу та вміння застосування його для вирішення практичної ситуації й проводиться у вигляді тестування. При цьому тестове завдання може містити як запитання, що стосуються суто теоретичного матеріалу, так і запитання, спрямовані на вирішення невеличкого практичного завдання.

Схема нарахування балів

Структура засобів контролю та розподіл балів із дисципліни «Макроекономіка» наведена в таблицях нижче.

Узагальнена схема нарахування балів (денна форма навчання)

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Екз аме наці йн а р об от а		Сум а		
Поточний контроль								Контрольні р об от и		Разо м		
T1	T2	T3- 4	T5- 6	T7- 8	T9- 10	T1 1	T1 2	№ 1	№2			
2,5	2,5	5	5	5	5	2,5	2,5	15	15	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Примітка. При оцінюванні поточної успішності враховуються як загальні тестові роботи, які виконують студенти одночасно, так і індивідуальні форми активності студентів (виступи на практичних заняттях з рефератами, повідомленнями, поточна

активність на практичних заняттях тощо). Розподіл поточних балів (усього 10 здійснюється у пропорції 4:1 на користь тестових робіт.

Нарахування балів за контрольну роботу №1

№ завдання	Кількість балів	№ завдання	Кількість балів
1	1	16	4
2	1	17	2
3	1	18	2
4	1	19	1
5	1	20	1
6	1	21	1
7	1	22	1
8	2	23	1
9	2	24	3
10	3	25	1
11	3	26	1
12	2	27	2
13	1	28	1
14	1	29	5
15	1	30	2
Разом			50

Примітка. Набрані бали перераховуються у підсумкову оцінку за понижуючим коефіцієнтом 0,3

Нарахування балів за контрольну роботу №2

№ завдання	Кількість балів
1	4
2	1
3	4
4	4
5	4
6	6
7	6
8	1
9	1
10	3
11	1
12	1
13	4
Разом	40

Примітка. Набрані бали перераховуються у підсумкову оцінку за понижуючим коефіцієнтом 0,375

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної	Оцінка за національною шкалою
-----------------------------------	-------------------------------

діяльності протягом семестру	
90-100	відмінно
80-89	добре
70-79	
60-69	задовільно
50-59	
1-49	незадовільно